Міністерство освіти і науки України
Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді
Національна академія педагогічних наук України
Інститут проблем виховання НАПН України
Національна академія наук вищої освіти України
Громадська організація “Спілка освітян України”
Всеукраїнська асоціація педагогів-позашкільників “Фактор”
ТОВ “DIXI-CENTER”

ВСЕУКРАЇНСЬКА СЕРПНЕВА КОНФЕРЕНЦІЯ

“ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОШУК - 2021”

Збірник методичних матеріалів

26-28 серпня 2021 р.
м.Київ

УДК 371:504

ББК 74.202

Рекомендовано до друку засіданням педагогічної ради
Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді
(Протокол № 3 від 26 серпня 2021 року)

Всеукраїнська серпнева конференція для методистів закладів позашкільної освіти еколого-натуралістичного напряму, фахівців інститутів післядипломної педагогічної освіти, директорів, заступників директорів та вчителів біології закладів загальної середньої освіти, організаторів позакласної роботи, наукових та науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти «Сучасні тенденції підвищення якості освіти», 26-28 серпня 2021 р.: [збірник статей та тез доповідей / за заг. редакцією доктора педагогічних наук, професора В.В.Вербицького]. – Київ: «НЕНЦ», 2021. – 169 с.

Укладачі: Федорова О. О., методист НЕНЦ.

У збірнику представлені статті та тези доповідей учасників Всеукраїнської серпневої конференції «Сучасні тенденції підвищення якості освіти». Збірник розрахований на педагогічних працівників закладів загальної середньої та позашкільної освіти, викладачів і студентів закладів вищої освіти.

Збірник носить практичний характер та стане у пригоді керівникам гуртків, організаторам позакласної роботи, вчителям закладів загальної середньої та позашкільної освіти, науково-педагогічним працівникам і студентам закладів вищої освіти.

Матеріали збірника відтворено з авторських оригіналів, поданих до оргкомітету. Відповідальність за грамотність, автентичність цитат, достовірність фактів та посилань несуть автори методичних розробок.

УДК 371:504

ББК 74.202

© НЕНЦ, 2021

ЗМІСТ

Методичні рекомендації освітянам на новий навчальний 2021-2022 рік. Формування творчих навичок (компетентностей) в умовах позакласної та позашкільної навчальної діяльності…….....6
Вербицький Володимир Валентинович

ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА

Компетентнісний підхід у екологічному вихованні……...15
Ярошенко Ольга Іванівна

Організація дослідницької діяльності учнівської молоді в сучасних умовах……20
Химчак Галина Тимофіївна

Формування екологічної компетентності вихованців закладу позашкільної освіти……24
Сусахіна Людмила Володимирівна

Дистанційне навчання в закладах позашкільної освіти еколого-натуралістичного напряму……...31
Гайкова Наталія Миколаївна

Поняття селитебний ландшафт при викладанні навчальної дисципліни «основи екології» у підготовці здобувачів вищої освіти початкового рівня…….35
Буряк-Габрись Ірина Олександрівна

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Виховний потенціал природи. Використання інтерактивних методів у професійній освіті…….…..44
Пахнюк Валентина Володимирівна

Міжгалузева та міжпредметна інтеграція – інноваційний підхід в організації навчання в НУШ……....48
Войтенко Олена Олександрівна

Кейс-технологія, її суть та особливості застосування…….……51
Шинкарук Галина Василівна

Технології змін і трансформацій у сучасному закладі освіти: змішане та дистанційне навчання…….....56
Людмила Андріївна Пурдя
Олена Олександрівна Волкодав

Впровадження курсу основ енергопостачання та енергозбереження в контексті професійної підготовки майбутніх фахівців сфери послуг…….....59
Сажнєва О.В.

Використання інноваційних технологій та інструментів онлайн-освіти при підготовці учнів до ЗНО у системі роботи вчителя-словесника……..65
Корнієць Інна Вікторівна

ПЕРСПЕКТИВНИЙ ДОСВІД

Використання засобів stem-освіти для проектно-дослідницької діяльності об'єднань Чернівецького ОЦЕНТУМ……....74
Лариса Миколаївна Хлус

Здоров'язберігаючі технології у роботі з вихованцями закладу позашкільної освіти……79
Флоря Є.А.

Якщо ваша дитина – шульга……...82
Чопік Тетяна Андріївна
Колісник Надія Миколаївна

Розвиток цифрової компетентності в умовах інноваційного розвитку освітнього середовища закладу позашкільної освіти в рамках міжнародної науково-освітньої програми Globe ……88
Гайдаченко Людмила Павлівна

Арт-терапія в соціалізації дітей з особливими потребами…….94
Баданюк Валентина Миколаївна
Іващенко Ніна Петрівна

Скетчноутинг на заняттях гуртка для дітей з особливими освітніми потребами……99
Богомолова Оксана Антонівна

Механізм інтеграції освіти і науки в роботі профільного сучасного закладу позашкільної освіти…….....105
Майборода Інна Олександрівна

Система навчально-виховної роботи з розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку у Херсонському центрі позашкільної роботи……...112
Палічева Галіна Віталіївна

Соціальне та громадське замовлення – шлях реального підвищення рівня якості позашкільної освіти та стабілізації її стану в умовах адміністративної реформи…….….118
Яковлєв Володимир Афанасійович

Моделювання інноваційного освітнього простору системи позашкільної освіти Київської області……..122
Нестерук Тамара

РОЗРОБКИ ЗАНЯТЬ

Рослинний світ: найтиповіші дерева, кущі, трав'янисті рослини, пристосовані до зростання в різних природних ландшафтах краю…….....125
Денисенко Л.П.

«Земля – наш спільний дім»……...133
Ковалевич Оксана Миколаївна

Вікторина «День зустрічі птахів»……142
Крисько Людмила Валентинівна

Розгадуємо таємниці яблука……..150
Кузьмінська **Валентина Василівна**

Кліматична освіта в сучасному вимірі……157
Гевко Галина Ярославівна

Гра-вікторина «Що? Де? Коли?» в онлайн-форматі: цифрові інструменти для проведення……162
Сьома Світлана Олексіївна

Методичні рекомендації освітянам
на новий навчальний 2021-2022 рік.

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ НАВИЧОК (КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ) В УМОВАХ ПОЗАКЛАСНОЇ ТА ПОЗАШКІЛЬНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Володимир Валентинович Вербицький
доктор педагогічних наук, професор

Національний еколого-натуралістичний центр
учнівської молоді МОН України

Соціально-економічні зміни в Україні призвели до необхідності модернізації багатьох соціальних інститутів, і в першу чергу, системи освіти. Нові завдання, поставлені сьогодні перед позашкільною освітою, сформульовані та подані в освітньому стандарті.

Відповідно до Національної стратегії розвитку освіти в Україні завданнями у позашкільний освіті є: «використання виховного потенціалу системи позашкільної освіти як основи гармонійного розвитку особистості; розвиток та підтримку системи роботи з обдарованою і талановитою молоддю; урізноманітнення напрямів позашкільної освіти, вдосконалення її організаційних форм, методів і засобів освітнього процесу». Визначені, таким чином, цілі освіти, орієнтують педагогів на компетентністний підхід до організації освітнього процесу, припускають зміну вимог до існуючих освітніх технологій, критеріїв оцінки результатів навчання і виховання, досягнення якісно нового рівня освіти.

Тому, актуальним на сьогоднішній день є необхідність врахування досліджуваних питань вивчення особистості учня, а саме: формування моральних потреб, особистісного статусу, розвитку ставлення до себе, як суб'єкту навчальної діяльності, формування пізнавальних інтересів, уваги, становлення ініціативи, продуктивності спілкування учнів і педагога, розвитку зорових та сенсорних умінь, формування ініціативності; ряду окремих досліджень, присвячених розвитку вихованців в умовах навчальної діяльності.

Прагнучи до індивідуалізації навчання, необхідно мати на увазі, що метою навчання є не стільки засвоєння сукупності знань, скільки удосконалення творчих здібностей вихованців під час навчання.

Провідна ідея полягає у формуванні навчально-пізнавальної компетентності вихованців через поглиблення інтересу дітей до навчання в цілому на основі використання інформаційних технологій, у створенні умов

для дітей, які сприяють зберіганню бажання вчитися, а не відвідувати освітні заклади за примусом.

В останні роки поняття «компетентність» вийшло на загальнодидактичний і методологічний рівень. Це пов'язано з його системно-практичними функціями та інтеграційною метапредметною роллю в загальній освіті.

Наша країна завжди позитивно приймала тенденції європейської освіти. Але українська освіта завжди вибирала «свій шлях», обумовлений специфікою вітчизняних традицій і процесів. Не будуть виключенням й тенденції підсилення ролі компетентностей в освіті. З погляду евристичного навчання необхідно визначити компетентності, пов'язані зі здатністю учнів до креативної діяльності. Нас цікавлять креативні компетентності як загального порядку, тобто ключові компетентності, так і конкретного, який стосується творчості в окремих освітніх сферах, навчальних предметах чи видах діяльності.

Компетентність не зводиться тільки до знань чи тільки вмінь. Компетентність є сферою відносин, що існують між знанням та дією в людській практиці.

Інформаційна компетентність. За допомогою реальних об'єктів (телевізор, магнітофон, телефон, факс, комп'ютер, принтер, модем, копір тощо) й інформаційних технологій (аудіо-, відеозапис, електронна пошта, ЗМІ, Інтернет) формуються вміння самостійно шукати, аналізувати та відбирати необхідну інформацію, організовувати, перетворювати, зберігати та передавати її. Дана компетентність забезпечує навички діяльності учня стосовно інформації, що міститься в навчальних предметах та освітніх галузях, а також у навколишньому світі.

Формування *навчально-пізнавальної компетентності* учнів у процесі вивчення інформатики співпадає з проблемою реформування освіти, створення системи освіти нового типу, пошуку варіантів школи майбутнього, яка б базувалася на сучасних інформаційних технологіях. Важливим завданням вітчизняної освіти на сучасному етапі є формування у вихованців потреби до безперервної освіти і самоосвіти впродовж життя, саме вміння вчитися, розвиток в учнів самостійності та здатності до самоорганізації. Це, насамперед, залежить від рівня їх інформаційної культури, від знань та навичок із володіння інформаційними технологіями.

Формування навчально-пізнавальної компетентності вихованців проходить через поглиблення інтересу дітей до навчання в цілому на основі використання інформаційних технологій, у створенні умов для дітей, які

сприяють зберіганню бажання вчитися, а не відвідувати освітні заклади за примусом.

Принцип добровільності відвідування занять учнями є головною рисою закладу позашкільної освіти, тому формування компетентностей учнів у цьому закладі має свої особливості.

На заняттях гурткової роботи в закладах позашкільної освіти дуже вдало здійснюється особистісно-орієнтовне навчання, яке передбачає індивідуалізацію з урахуванням інтересів і нахилів, розвиток творчих здібностей учнів.

Одним з найбільш важливих завдань педагогіки позашкілля є розвиток особистості вихованця і допомога йому в оволодінні раціональними прийомами самостійної роботи з інформацією. Досягається ж це через оволодіння загальнонавчальними навичками - провідними компонентами навчальної діяльності.

Перша група навичок - навчально-організаційні:

- ✓ організація місця для занять;
- ✓ дотримання санітарних правил навчання (особливо під час пандемії)
- ✓ ухвалення навчальних завдань;
- ✓ вибір методів роботи;
- ✓ консультування;
- ✓ планування.

Друга група навичок - навчально-інтелектуальні:

- ✓ абстрагування;
- ✓ порівняння;
- ✓ моделювання;
- ✓ аналіз;
- ✓ класифікацію;
- ✓ узагальнення;
- ✓ систематизацію;
- ✓ виявлення причинно-наслідкових зв'язків;
- ✓ проведення уявних експериментів.

Третя група навичок - навчально-інформаційні:

- ✓ робота з підручником;
- ✓ читання тексту;
- ✓ практичні заняття;

- ✓ робота з додатковими джерелами;
- ✓ робота з довідковими джерелами;
- ✓ робота з відео- і аудіоматеріалами, комп'ютером.

Четверта група навичок - навчально-комунікативні:

- ✓ письмова мова: вміння правильно оформляти письмові роботи, вміння писати диктанти, твори і есе, вміння конспектувати;
- ✓ усне мовлення: вміння вести міркування, вміння відповідати на питання, вміння переказувати;
- ✓ навчальне слухання: вміння слухати і чути, вміння виділяти головне з почутого, вміння ставити запитання.

Поетапна технологія формування навчальних навичок.

Творчі учнівські об’єднання початкового рівня

Основними напрямами на першій ступені освіти є пізнавальна діяльність, а також робота з інформацією.

Пізнавальна діяльність вихованців цього віку розвивається через:

спостереження об'єктів навколишнього світу (з певною метою);

фіксування змін з цими об'єктами (включає в себе спостереження, досліди, роботу з джерелами інформації);

усний опис об'єктів спостереження;

співвіднесення результатів спостереження з його метою.

Також вихованці повинні порівнювати окремі ознаки різних об'єктів, аналізувати свої порівняння, шукати спільні риси і відмінності, об'єднувати предмети за загальними ознаками. Сюди ж можна віднести проведення елементарних вимірювань, роботу з інструментами для вирішення практичних завдань.

Необхідно розвивати у вихованців здатність до вирішення творчих завдань, імпровізувати, продумувати план роботи, проявляти креативність, застосовувати фантазію і уяву, проводити уявні експерименти.

Досягти цього учні можуть, якщо завжди будуть задавати собі спеціальні питання, такі як «Навіщо це робити?», «Як це зробити, щоб домогтися результату?», «Чи отримають результат?», «Чи правильно я все зробив?», «Чому не вийшло це зробити?» тощо.

Творчі учнівські об’єднання основного рівня

Отримуючи основну загальну освіту, учні вдосконалюють вже отримані і засвоюють нові загальнонавчальні вміння та навички. Основний акцент тут робиться на пізнавальну та інформаційно-комунікативну діяльність.

З метою пізнання навколишнього світу учні вчаться спостерігати, проводити вимірювання, експерименти і досліди, моделювати, визначати структуру об'єктів пізнання, шукати і виділяти взаємозв'язки між різними частинами одного цілого, розбивати процеси на етапи, виявляти причинно-наслідкові зв'язки.

Учні повинні вчитися знаходити оптимальні способи вирішення навчальних завдань, використовувати для цього нові і комбінувати вже знайомі алгоритми, застосовувати їх до вирішення нестандартних завдань.

Особливу важливість представляє вміння розрізняти факти, думки, гіпотези, докази і аксіоми, досліджувати нескладні практичні ситуації, висувати припущення та перевіряти їх на практиці, виконувати лабораторні та практичні роботи, проводити елементарні експерименти і описувати їх результати.

Не менш важливо навчати учнів висловлюватися письмово, адекватно передавати в письмовій формі отриману інформацію (повно, вибірково або коротко). Складати конспекти і їх плани, формулювати тези, наводити приклади, аргументувати свої слова, робити висновки, перефразувати думки.

Сюди ж можна віднести вміння вибирати і застосовувати відповідні мовні засоби і знакові системи (схеми, таблиці, тексти і т.д.), брати до уваги комунікативні завдання і ситуації, вирішувати комунікативні та пізнавальні завдання, працюючи з різними джерелами інформації (книги, підручники, словники, Інтернет тощо).

Опановуючи загальнонавчальні навички, вихованцям необхідно працювати і над своєю рефлексивної діяльністю, до якої належать:

- самостійна організація освітнього процесу (цілепокладання, планування, вибір засобів роботи тощо);
- самостійний контроль і оцінка своєї роботи;
- передбачення можливих наслідків своїх дій;
- визначення та усунення труднощів, а також їх причин;
- оцінка власних навчальних досягнень;
- самооцінка (оцінка рис своєї особистості, поведінки, емоційного і фізичного стану);
- визначення сфери власних інтересів і своїх реальних можливостей.

<u>Творчі учнівські об’єднання вищого рівня</u>

На цьому етапі вихованці закріплюють і вдосконалюють вже існуючі режими та засвоюють нові загальнонавчальні навички, оволодівають новими способами діяльності. Акцент робиться на пізнавальну, інформаційно-комунікативну та рефлексивну діяльність.

Пізнавальна діяльність повинна організовуватися учнями самостійно, починаючи з постановки цілей і закінчуючи оцінкою отриманого результату. Повинні застосовуватися елементи причинно-наслідкового та структурно-функціонального аналізу, досліджуватися більш складні (чим на попередньому щаблі навчання) реальні зв'язку та їх залежності.

Найважливішими начальними навичками на даному етапі є:

- ✓ визначення властивостей і характеристик об'єктів дослідження;
- ✓ вибір оціночних, порівняльних та класифікаційних характеристик;
- ✓ висування і перевірка гіпотез;
- ✓ проведення досліджень;
- ✓ прогнозування;
- ✓ пошук інформації та робота з джерелами;
- ✓ творче вирішення завдань і проблем.

Учні повинні вчитися грамотно формулювати отримані результати, виконувати більше самостійних робіт, моделювати процеси, об'єкти і явища, придумувати свої оригінальні задуми і здійснювати їх. Дуже важливо вчити їх імпровізації та використання різних художніх засобів.

Інформаційно-комунікативна діяльність включає в себе роботу з матеріалами з елементами різних знакових систем (аудіовізуальні матеріали, діаграми, графіки, таблиці, тексти і т.д.), виділення головного і другорядного, критичний аналіз інформації, формулювання висновків в різних формах (повної, стислій, вибіркової і т.д.)

Серед специфічних загальнонавчальних навичок на даному ступені навчання можна назвати:

- ➢ основи публічних виступів (полеміка, дискусія, монолог, висловлювання тощо);
- ➢ дотримання правил і етичних норм ведення діалогу;
- ➢ об'єктивна оцінка своїх навчальних досягнень і особистісних характеристик;
- ➢ врахування думки оточуючих при визначенні власної точки зору;
- ➢ співвіднесення своїх зусиль і отриманих результатів;
- ➢ участь в груповій і командній роботі;
- ➢ адекватне сприйняття інших (в тому числі й протилежних) думок;

- об’єктивна оцінка особистого вкладу в досягнення спільної мети.

За рахунок формування цих загальнонавчальних навичок учні старших класів опановують здатність оцінювати і коригувати свою поведінку при спілкуванні з іншими людьми, виконанні практичних завдань. Вони вчаться прагнути до екологічності спілкування, починають більш глибоко усвідомлювати свою автентичність.

Формування навичок онлайн-навчання

Зростаюча цінність часу й розвиток технічних можливостей роблять онлайн-освіту усе більш затребуваною і доступною. Багато хто бачать в онлайн-освіті революційну інновацію, нову можливість одержання знань і здатність демократизувати всю систему освіти.

Як і у всіх видах навчання в онлайн-навчанні є як сильні, так і слабкі сторони. До плюсів онлайн курсів можна віднести таке:

1. Онлайн-навчання можна проходити в будь-який зручний для себе час. При цьому є можливість вибрати власний темп навчання. Заняття в основному будуються за звичайним розкладом, проводяться лекційні заняття, які можна переглянути в презентації й по перебігу лекції поставити запитання викладачеві. Якщо пояснення матеріалу з якихось причин було пропущено, то його завжди можна подивитися в завантаженні на сайті. Також на таких сайтах завжди даються завдання для самостійного виконання, при розв'язку яких можна знову переглянути і згадати викладений матеріал.

2. Онлайн-заняття можна проходити в будь-якому місці, незалежно від того, де ви зараз перебуваєте — будинку, у відрядженні, на відпочинку. Тобто можна жити своїм життям, не відкладаючи своїх звичних справ і при цьому одержувати нові знання.

3. В інтернеті пропонуються різноманітні додаткові курси, лекції, вебінари і кожний зможе вибрати для себе найбільш оптимальний варіант. Крім цього, є ряд безкоштовних занять на ютубі.

4. При онлайн-навчанні є можливість одержувати навички не тільки в теоретиків, і, але й у практиків. Тобто, можна знайти практиків, фахівців своєї справи, які не з чуток знають, про що розповідають і чому вчать.

5. Онлайн-заняття надають потенціал для обміну інформацією між учнями. Найчастіше при організації освітнього процесу онлайн створюється загальний чат або інший простір для спілкування між учнями. А комунікація в групі — це завжди одержання нових знань, досвіду, знайомств.

В онлайн-навчанні, є не тільки позитивні сторони, але й негативні

1. Не завжди буває гарна якість зв'язку й у деяких моментах зв'язок може бути відсутнім.

3. Недолік спілкування приводить до психологічних проблем і навіть до депресій, що позначається на якості особистого життя. Навчання онлайн і відсутність живого спілкування підходить не кожному.

4. Програми. Для деяких учнів і педагогів може знадобитися спеціальне навчання щоб отримати уміння користуватися програмами. Таким чином, поки не будуть засвоєні необхідні програми, це призведе до сповільнення процесу навчання.

5. Невміння самостійно організувати навчальний процес. Не кожний здатний сам себе організувати й займатися самостійно. Особливо – учні. Тому, незважаючи на всі переваги онлайн-навчання, часто учні відкладають на потім виконання завдань, від цього освітній процес стає неефективним.

Таким чином, дистанційне навчання дає нам ряд переваг, але також приводить до певних труднощів, з якими просто потрібно вміти працювати, тобто навчитися працювати з інформацією й уміти себе організувати.

Онлайн-навчання не може замінити традиційну форму навчання та більше підходить як додаткова можливість одержання знань і відточування вже наявних умінь і навичок. Підсумовуючи вище сказане, слід підкреслити, що змішана форма навчання (оффлайн-онлайн) в закладах освіти є вимогою сьогодення.

Організація «Зеленого класу» і «Школи у природі» – перспективний напрям формування навичок спілкування з природою.

Ще не так давно діти росли в тісному контакті з природою: проводили багато часу на відкритому повітрі, на вулиці, на дитячих майданчиках, в парках: великі дерева слугували для них тренажерами для лазіння, тимчасові водотоки сприймалися як справжні річки. Багато дітей з великих міст проводити літні канікули в селах поряд з лугами, полями, ставками, лісами.

Нині у дітей мало можливостей для регулярних контактів зі світом природи. Діти від’єднанні від природного світу, їх досвід опосередковується переважно візуалізацією життя в мережі.

Сучасні дослідження доводять, що:

- люди які мали реальний зв’язок з природою цінують своє життя майже в 4 рази більше, та мають вищий соціально-економічний статус;

- сформований зв’язок з природою мотивує людину до стійкої поведінки щодо збереження навколишнього середовища;

- зв’язок з природою дозволяє вести прогнозоване, стале сільське господарство;

- рівень зв’язку з природою різко падає у віці від 10 до 15 років, його відновлення може зайняти 20 років;

- повсякденне спілкування з природою, сенсорні емоційні контакти надають людині відчуття щастя та покращення настрою;

- зв’язок з природою підвищує рівень самооцінки особистості.

Існують переконливі дослідження щодо переваг контакту дітей з дружнім природним середовищем. Ці дані вказують на те, що:

- діти краще здатні концентруватися після контакту з природою;

- діти, які регулярно перебувають у природних умовах, демонструють більш розвинену рухову активність і рідше хворіють;

- активне перебування в природному середовищі покращує когнітивний розвиток дітей, їхню обізнаність, навички спостереження, усуває антигромадські прояви, такі як насильство, вандалізм, засмічення довкілля.

- дослідження природного середовища дозволяє дитині створити свій унікальний експериментальний шлях до пізнання світу і формування власного світогляду.

З огляду на те, що доступ дітей до світу природи стає все дедалі обмеженим, позашкілля залишається єдиною можливістю виховати майбутнє покоління, що цінує і зберігає природу.

Створення відкритого освітнього простору дає можливість навчатися серед природи у новому, невимушеному форматі.

Зелений клас – це комфортна зона, де будуть проводитись не тільки навчальні заняття, а й виховні заходи для школярів і вихованців закладів позашкільної освіти.

Зелений клас – це можливість створення комфортного і сучасного освітнього екопростору для навчання, підвищення рівня екологічної свідомості підростаючого покоління, покращення стану здоров'я та концентрації уваги учнів через підвищення рівня насичення організму киснем.

З огляду на те, що доступ дітей до світу природи стає все дедалі обмеженим, позашкілля залишається єдиною можливістю виховати майбутнє покоління, що цінує і зберігає природу.

Для учнів молодшого шкільного віку НЕНЦ розробив навчальну програму «Школа в природі». Дана навчальна програма є пілотним проєктом для вихованців-початківців. Це освітньо-виховний курс, спрямований на формування у дітей емоційно-чуттєвої основи для подальшого отримання теоретичних знань і практичних навичок в галузі класичної екології та енвайроменталістики (екологічний рух зацікавлених громадян та державних органів, спрямований на захист та покращення стану довкілля).

Новизна цієї програми полягає в поєднанні різних видів діяльності, вона надає учням можливість задовольняти свої індивідуальні потреби у спілкуванні з оточуючим світом природи, розвивати свій творчий потенціал, допомагає адаптуватись у сучасному суспільстві через систему знань про нього, а також привертає увагу дітей і дорослих до екологічних проблем шляхом організації і проведення просвітницької роботи.

Характерною особливістю програми є взаємозв'язок науково-дослідного і художнього спрямування. Програма передбачає екскурсії в природу, під час яких діти звертають увагу на різноманіття рослин і тварин, а також природний матеріал, який вони збирають. У зв'язку з цим до програми включені заняття по роботі з природним матеріалом, які спрямовані на розвиток творчого потенціалу дитини, зближення дітей з рідною природою, виховання дбайливого, турботливого ставлення до неї і формування навичок роботи з природним матеріалом.

ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА

КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД У ЕКОЛОГІЧНОМУ ВИХОВАННІ

Ольга Іванівна Ярошенко

Комунальний заклад «Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості»

Інтеграційні процеси, що відбуваються в українському суспільстві, вимагають нової школи, метою якої є створення «умов для розвитку і самореалізації кожної особистості», формування покоління, «здатного навчатися упродовж життя» («Національна доктрина розвитку освіти»). Такий підхід є вимогою часу. Головними проблемами, на які сьогодні орієнтує дидактика, мають бути не просто питання «що вчити?», а «для чого вчити?» і «як учити?» Тому пріоритетами державної політики розвитку освіти є особистісна орієнтація, формування національних загальнолюдських цінностей, створення умов для формування життєвих компетентностей школярів.

Сьогодні особлива увага повинна приділятися практичній і творчій складовим освітньої діяльності. У вимогах до рівня загальноосвітньої підготовки учнів актуалізується роль уміння здобувати інформацію з різних

джерел, засвоювати, поповнювати та оцінювати її, застосовувати способи пізнавальної і творчої діяльності. Зрозуміло, що процес отримання інформації не є проблемою, для учня складнішим є оперування нею. Актуальність даного питання і зумовила вибір теми «Компетентнісний підхід у екологічному вихованні».

Науково-теоретична база

Із погляду на критерії оцінювання навчальних досягнень учнів і в системі загальної середньої освіти компетентність визначається як «загальна здатність, що базується на знаннях, досвіді, цінностях, здібностях, набутих завдяки навчанню», й поділяється на такі основні групи: соціальні, полікультурні, комунікативні, інформаційні, саморозвитку та самоосвіти, продуктивної творчої діяльності.

Орієнтація на компетентнісний підхід у визначенні цілей освіти є головною у роботах вітчизняних дослідників.

Науково-методична основа та інноваційні технології навчання - Сущенко Т. І., Вербицький В. В., Пустовіт Г. П.

Теоретичні засади класиків української педагогіки: Г. Сковороди, С. Русової.

Положення теорії виховання дітей із творчими здібностями, обгрунтовані в працях Я.А. Коменського, Я. Корчака, В.О.Сухомлинського, А.С. Макаренка.

Психологічні аспекти творчості – Л.С. Виготський, І.Бех та ін.

Гуманно-особистісна технологія Ш. О. Амонашвілі.

Застосування різноманітних методів формування екологічної культури учнів в освітньому процесі доводить, що найбільшу ефективність мають пошукові, творчі методи, з яскраво вираженим діалогічним характером, проблемною спрямованістю, орієнтовані на особистісну зацікавленість учнів у виконанні цілеспрямованої діяльності.

Технологічне підґрунтя

Для формування життєвих компетентностей учнів практикуємо традиційні та інноваційні технології організації освітньої діяльності.

Перевагу надаємо особистісно зорієнтованому навчанню. Ця технологія сприяє індивідуалізації навчання, здійсненню диференційованого підходу; крім того, самовираженню, самореалізації особистості допомагає проблемне навчання.

Серед інноваційних застосовуємо інтерактивні технології, інформаційно-комунікаційні технології. Запроваджуємо елементи проєктного навчання. Застосовуємо складові технології креативного розвитку.

Мета: забезпечення компетентнісного підходу у екологічному навчанні

в умовах технологізації освіти, формування в учнів здатності знаходити правильне рішення в різних життєвих ситуаціях.

Під час реалізації ідеї особлива увага на заняттях гуртка «Юні лісівники» приділяється розвитку ключових компетентностей: соціальної, мотиваційної, функціональної.

Основні елементи педагогічної діяльності, як правило, реалізуємо на таких етапах: прогнозування, змістовно-пошуковому, етапі моніторингу.

Застосовувані технології допомагають утвердженню «суб'єкт – суб'єктних» стосунків, коли учень є суб'єктом пізнання. Для цього необхідно, щоб кожен усвідомив місце і значущість основних етапів освітньої діяльності, як-от: мотивація — цілеутворення – планування – організація освітньої діяльності – реалізація завдань.

Важливою умовою навчання і першим кроком до формування компетентності учня є внутрішня мотивація (самомотивація). Для цього слід дотримуватися таких вимог:

- менше використовувати ситуацію змагання;
- намагатися не нав'язувати освітню мету «зверху»;
- намагатися уникати встановлення часових обмежень;
- стежити, щоб завдання відповідали віковим особливостям дитини;
- надавати дитині право вибору навчального завдання.

Слід прагнути, щоб у школярів формувалася віра у власні можливості. На допомогу приходять нетрадиційні форми і методи навчання: екологічні ігри, вікторини, екологічні стежки, «зелені класи», екскурсії, походи, експедиції, участь в обласних виставках, конкурсах, акціях.

Під час наступного етапу – етапу цілеутворення – вважаємо за необхідне, щоб учні брали в ньому участь. Намагаємося, щоб, крім певного обсягу знань, які учні повинні засвоїти, вони могли визначити й низку умінь, якими оперуватимуть. Ефективним є спільне з учнями планування роботи на занятті гуртка.

У процесі організації освітньої діяльності прагнемо дотримуватися гнучкості під час вибору прийомів, нестандартності, створюємо ситуації, які «оживлюють» заняття. Ефективним на цьому етапі є проблемне навчання. Пропонуємо дітям здійснити заочну подорож з казковими персонажами та виконати певні завдання для досягнення кінцевої мети заняття.

Ось низка проблемних питань, над якими була організована робота: «Чи є шкідливі тварини», «Користь отруйних рослин», «Аптека на підвіконні», «Аптека на городі», «Сад ароматів», «Біологічні методи боротьби з шкідниками саду» та інш. Формуванню у школярів соціальних компетентностей сприяють і такі питання: «Як визначити погоду за народними прикметами», «Які ви знаєте

рослини - символи України», «Які народні свята присвячені рослинам», «Трави і здоров'я».

Не втрачає актуальності й проблема підвищення якості дослідницької роботи. Практикуємо проведення занять-практикумів, семінарів, консультацій, екскурсій до науково-дослідних установ.

Ефективною є робота експериментально-пошукового характеру з вченими-науковцями товариства ентомологів, охорони природи, лісівників, Українського інституту рослинництва імені В.Я. Юр'єва, Українського ордена «Знак пошани» науково-дослідного інституту лісового господарства та агролісомеліорації імені Г.М. Висоцького, науково-дослідної установи «Український науково-дослідний інститут екологічних проблем», Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, Харківського національного університету імені В.Н .Каразіна.

У процесі освітньої діяльності використовуємо інтерактивні методи та прийоми. Вони є універсальними для розвитку життєвих компетентностей, формують уміння колегіально вирішувати завдання, сприяють активізації особистісних якостей школяра. Перевагу надаємо роботі в групах, парах, яка реалізується через прийоми рольової гри, «Вільного мікрофона», уявної прогулянки.

Ефективним для формування життєвої компетентності є метод проєктів, який передбачає вирішення певної проблеми та орієнтується на самостійну дослідницьку діяльність учнів — індивідуальну, парну, групову. Практикуємо підготовку міні-проєктів. Типи проєктів найрізноманітніші: дослідницькі, творчі, ігрові, інформаційні, практично-організаційні тощо. Обов'язковою умовою завершення роботи над проєктом є створення презентації, ефективним також є складання опорних схем, таблиць.

Використання комп'ютера спрямовуємо на вирішення таких проблем:

- візуалізація освітньої інформації за допомогою наочного представлення;
- індивідуалізація й диференціація процесу навчання;
- комп'ютер виконує роль тренажера, контролера тощо.

Можливості комп'ютера на різних етапах занять різноманітні, оскільки його застосування:

- сприяє виявленню прогалин у знаннях, допомагає пригадати вивчене за незначний проміжок часу (на етапі актуалізації опорних знань);

- сприяє унаочненню лекції керівника, опрацюванню матеріалу підручника тощо (етап формування, засвоєння нових знань);
- забезпечує створення можливостей для організації самостійної роботи учнів, формування диференційованого підходу (етап застосування знань);
- допомагає під час організації тестування, завдяки чому створюються можливості для динамічної самоперевірки, взаємоперевірки тощо (контроль рівня навчальних досягнень).

Завдяки використанню інформаційно-комунікаційних технологій відбуваються зміни в освітньому процесі, в центрі якого перебуває особистість учня, головною метою стає розвиток інтелекту і творчих здібностей, пізнавальної активності школярів, що дасть змогу сформувати здатність до самореалізації, самостійності мислення, уміння працювати над розв'язанням важливих життєвих проблем. Змінюється в цьому процесі і роль керівника: він виконує фасилітативні функції (за В. І. Шуляром): стає координатором, партнером, співавтором, консультантом.

При оцінюванні вважаємо за необхідне створити ситуацію успіху, заохотити школярів до подальшої праці. Оволодіння навичками оцінювання, взаємо- та самооцінювання, прозорість оцінки приводить до зниження конфліктності, спонукає до формування позитивних Я-концепцій, вироблення критичного ставлення до власної роботи, адекватного сприйняття відгуків (комунікативна компетентність).

Висновки

Моніторинг результативності досвіду передбачає ряд критеріїв і побудований з опорою на взаємозв'язок сфер діяльності та цілей розвитку.

Критеріями результативності є підвищення пізнавального, інтересу школярів до біології, підвищення якості знань учнів, розвиток комунікативних навичок, розвиток емоційної й естетичної чутливості школярів, креативність мислення, комфортність навчання. Щоденна робота з формування життєвих компетентностей спрямована на реалізацію такої моделі вихованця гуртка:

Вихованець — це гармонійно розвинена особистість:

- має високий рівень загальнолюдської та екологічної культури;
- може приймати рішення й нести відповідальність за нього, упевнений у собі;
- уміє жити в суспільстві, співпрацювати в колективі;
- здатний розв'язувати життєві та екологічні проблеми;
- усвідомлює необхідність учитися впродовж усього життя.

Готуючись до кожного заняття, прагнемо зробити процес навчання багатоаспектним: виробити в учнів високий рівень біологічних знань, здійснити допрофесійну підготовку, сприяти професійній орієнтації. За таких умов реалізується кінцева мета позашкільної освіти, а крім того, школярі пізнають життя в усій його розмаїтості, вчаться не розгублюватися у складних ситуаціях.

Керівник не повинен зупинятися ні у своєму навчанні, ні у своїй творчості.

ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Химчак Галина Тимофіївна

комунальний заклад «Кіровоградський обласний центр екологo-натуралістичної творчості учнівської молоді»

Розвиток сучасного суспільства вимагає від учнівської молоді високого рівня знань і вмінь, практичного їх застосування та можливість визначитись в суспільстві як особистість. Дитина має змогу в шкільний період свого життя отримати серйозні ґрунтовні знання, засвоюючи шкільну програму та поглиблюючи їх в позашкільному закладі.

Природничі науки дають можливість сформувати всебічно розвинену особистість, людину, яка зможе визначитись в подальшому, окреслити свої прагнення в досягненні мети, у застосуванні отриманих знань на практиці. Формування таких навичок в дітей відбувається при виконанні науково-практичних форм роботи.

Дослідницька діяльність – вища форма самоосвітньої діяльності учня. Формування науково-дослідницьких вмінь в школярів – процес складний і довготривалий, який не виникає на порожньому місці і не розвивається сам по собі, а тому завдання вчителя – керівника гуртка – поступово й методично формувати науково-дослідницькі навики, здійснюючи постійний контроль за виконання учнями науково-дослідницьких робіт; аналізувати і виправляти помилки; визначати найкращі, найбільш ефективні шляхи виконання роботи, розчленовувати її на певні складові та розділи, навчаючи учнів поєднувати дослідницьку діяльність з науковою, а також з’ясовувати можливості подальшого застосування результатів роботи.

При підготовці до проведення даних форм роботи першочерговим є - вивчення творчого потенціалу дитини, її пізнавального інтересу, рівня знань з предмету теоретичного матеріалу (анкетування, моніторинг). Саме на даному етапі роботи має можливість розкрити свої здібності кожен учень, а також показати навики роботи з товаришами в групі чи то в парі. Для реалізації цих завдань підбираються різнопланові технології роботи з учнівською молоддю в організації наукового дослідництва, вихованні екологічної культури.

Проведення досліджень, як окремими учнями так і групами учнів являють собою складну взаємодію слова, наочності та практики, організоване та направлене вчителем для розвитку думки учнів. Проведення такого виду роботи пов'язане з активною діяльністю рецепторів та аналізаторів учнів, з розвитком їх загальної трудової активності. не Завдання для виконання робіт з досліджень особливо важливі в навчально-виховному відношенні, коли в них є питання, задачі, які потрібно вирішити учням, застосовуючи в практиці раніше засвоєні знання. Вміння, набуті за таких обставин, будуть не механічно засвоєні, а спиратися на знання. Саме за цих умов такі роботи є джерелом знань. Основними вимогами, які ставляться до дослідження є: обов'язкове визначення рівня знань, умінь та навичок на початковому та підсумковому етапах дослідження; систематичне спостереження за роботою учня, за рівнем поглиблення знань з теми дослідження; організація дослідження як тривалого процесу, пов'язаного з подальшим навчанням у цілому, а з окремою його частиною; створення системи контрольно-діагностичних вправ; встановлення закономірних зв'язків між якістю знань, умінь та навичок учнів і методичною системою.

Юні дослідники мають можливість захищати власні дослідження спочатку на рівні шкільних конференцій, де удосконалюються знання з біології, а також проходить процес формування першочергового комунікативного навику. Учні не лише презентують свої дослідження, але і дискутують про рівень науковості роботи, вивчення її теоретичної частини, через застосування біологічних методів. Виступи на обласних конкурсах-захистах науково-дослідницьких робіт формують в учнів не тільки розширення рівня біологічних знань, а й розвивають стійку життєву позицію, впевненість в своїх знаннях та ерудованості. Виступи на рівні всеукраїнських конкурсів і досягнення позитивних результатів, участь у міжнародних конкурсах і визнання вченими високого рівня проведення досліджень, формує в дітей не лише позитивні емоції, а й комунікабельну, впевнену у своїх знаннях особистість.

Комунальний заклад «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» щороку проводить обласний конкурс «Вчимося досліджувати та охороняти природу» з метою виховання в

учнівської молоді любові до природи, рідної землі, усвідомлення відчуття гармонійної єдності людини, суспільства і довкілля, формування екологічної, естетичної і трудової культури, розширення, поглиблення і популяризація екологічних знань. Дотримуючись законодавства в частині запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої короновірусом SARS-CoV-2, в 2021 році обласний захід проводився у заочному форматі.

На обласний конкурс «Вчимося досліджувати та охороняти природу» надійшло 66 відеозаписів презентацій дослідницько-експериментальних робіт. Конкурс проводився у номінаціях: «Юний дослідник»; «Екологія та проблеми довкілля»; «Біологія»; «Охорона здоров'я»; «Ресурси енергозбереження»; «Сільськогосподарське дослідництво»; «Лісогосподарське дослідництво».

Значне місце в конкурсних роботах займала тема здоров’я людини та вплив шкідливих звичок і навколишнього середовища на його збереження: «Мікробіологічна оцінка ефективності антисептичних препаратів», «Соціальний експеримент «Вихідний без смартфону», «Вікові особливості функціональних показників роботи серцево-судинної системи підлітків», «Аналіз ефективності дії індивідуальних масок для запобігання поширенню інфекційних захворювань», «Мікрофлора повітря класної кімнати та способи знезараження». Переможцем у номінації «Охорона здоров’я» стала Василенко Дарія, вихованка гуртка «Біологія» комунального закладу «Центр позашкільної освіти» Дмитрівської сільської ради Знам’янського району, з актуальною роботою «Фітонцидна активність деревостанів території опорного навчального закладу «Дмитрівська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів імені Т.Г. Шевченка».

У номінації «Юний дослідник» обласного заходу переможцями та призерами стали учасники, які презентували дослідження, що також стосувалися темі здоров’я людини: «Дослідження стану атмосферного повітря», «Вплив техніки на здоров’я людини», «Вплив газованих напоїв на організм людини».

Учасники номінації «Сількогосподарське дослідництво» обласного конкурсу «Вчимось досліджувати та охороняти природу» працювали над такими завданнями: вивчали ефективність регуляторів росту на сільськогосподарські рослини; вплив мінерального живлення на організм рослин; досліджували агроекологічний стан ґрунтів. Перемогу у цій номінації здобула Лелеко Анастасія, вихованка екологічного гуртка «Жайворонок» комунального закладу «Петрівський центр дитячої та юнацької творчості» Петрівської селищної ради Олександрійського району, з роботою «Оцінка якості ґрунту з поля».

Враховуючи особливу актуальність нашого степового регіону щодо збереження і розширення територій зелених насаджень, охорони водних ресурсів та забезпечення населення якісною питною водою, учасники номінації «Екологія та проблеми довкілля» працювали над роботами, в яких передбачали попередження забруднення водних ресурсів, збереження малих річок та водойм, розчищення джерел, розробка методів очищення питної води. Пріоритетними темами досліджень були: «Малий ставок – «тромб» річки Плетений Ташлик», «Дослідження анторпегонного впливу на водойми міста Бобринець Кіровоградської області», «Дослідження антропогенного впливу на водні джерела, на прикладі ставка Голубовський», «Дослідження водних об'єктів своєї місцевості», «Дослідження водного джерела на території села Івангород Олександрівського району Кіровоградської області», «Зарості очерету звичайного на малих річках України: негативні та позитивні наслідки» та інші.

У обласному конкурсі «Вчимося досліджувати та охороняти природу» активну участь взяли юні лісівники області, які презентували свої дослідження щодо екологічних особливостях росту та зникнення трав'янистих рослин, екології окремих тварин лісу, птахів, які в достатній кількості поширені на території нашої області, так і рідкісних. Переможець номінації «Лісогосподарське дослідництво», Балабушка Уляна, вихованка гуртка «Юні лісівники» комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» на базі комунального закладу «Компаніївське навчально-виховне об'єднання» Компаніївської селищної ради Кропивницького району вивчала лишайники як індикаторів стану навколишнього середовища на території ДП «Компаніївський лісгосп».

Дослідницькій діяльності належить провідне місце серед сучасних методів навчання, які формують активну позицію учнівської молоді та реалізують принцип зв'язку навчання з життям, розвивають пізнавальні навички, навички критичного і творчого мислення, уміння самостійно конструювати свої знання, вести науковий пошук, орієнтуватися в інформаційному просторі. Таким чином, дослідницька діяльність, як ніяка інша навчальна діяльність, сприяє формуванню в учнів якостей, необхідних йому для подальшого навчання, для професійної та соціальної адаптації.

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИХОВАНЦІВ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Людмила Володимирівна Сусахіна

Полтавський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді

Зміни в характері освіти для кінця XX – початку XXI століття полягають у її спрямованості, цілях, змісті, які все більш явно орієнтують її на „вільний розвиток людини”, на творчу ініціативу, самостійність учнів, конкурентоспроможність, мобільність майбутніх фахівців. У зв’язку з цим все більш актуальним стає компетентнісний підхід в освіті. Формування ключових компетенцій людини є перспективним напрямом у науці і практиці освіти. Питання про ключові компетенції є сьогодні предметом обговорення в усьому світі. Особливо актуальна ця проблема звучить зараз у зв'язку з модернізацією української освіти.

Новою українською школою визначено 10 ключових компетентностей, якими мають оволодіти діти протягом навчання.

Що таке ключові компетентності? Компетентність у перекладі з латинської competentia означає коло питань, у яких людина добре обізнана, має знання та досвід. Компетентна в певній сфері людина має відповідні знання та здібності, що дозволяють їй обґрунтовано судити про цю сферу й ефективно діяти в ній.

В іншому джерелі під компетентністю мається на увазі „здатність до здійснення практичних діяльностей, що вимагають наявності понятійної системи й, отже, розуміння, відповідного типу мислення, що дозволяє оперативно вирішувати проблеми та задачі, що виникають.

Ще одне визначення, що спирається на поняття здатності: „компетентність - це загальна здатність, заснована на знаннях, досвіді, цінностях, схильностях, що придбані завдяки навчанню”.

Однією із ключових компетентностей нової української школи є екологічна грамотність. Дана компетентність передбачає усвідомлення основи екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів, розуміючи важливість збереження природи для сталого розвитку суспільства.

Основні підходи до змісту, сутності та структури екологічної компетентності, визначення принципів, за якими відбувається формування цієї якості, визначено у працях О. Колонькової, В. Маршицької, О. Пруцакової, Н. Пустовіт, Л. Руденко, Л. Титаренко, С. Шмалєй та ін.

На сьогодні єдиного підходу до визначення поняття екологічної компетентності немає. Так, на думку Л.М. Титаренко, на відміну від екологічної культури, яка може мати суспільний і особистісний характер, екологічна компетентність стосується лише особистості.

В. Маршицька розглядає екологічну компетентність як здатність особистості до ситуативної діяльності в побуті та природному оточенні, коли набуті екологічні знання, навички, досвід і цінності актуалізуються в умінні приймати рішення і виконувати адекватні дії, усвідомлюючи їх наслідки для довкілля.

О. Колонькова говорить про екологічну компетентність як систему знань, умінь та навичок у сфері екологічної діяльності, що відповідають внутрішній позиції та забезпечують кваліфіковане розв'язання екологічно небезпечних ситуацій, спостереження та контроль за дотриманням екологічних вимог у різних сферах життєдіяльності згідно з екологічним законодавством України.

Нині у сфері екологічної освіти молоді існує ряд проблем: екологічно недоцільна поведінка, неусвідомлення особистої відповідальності за наслідки своїх дій у навколишньому середовищі, бездумне використання природних ресурсів. Тому в сучасних умовах тотальної інформатизації суспільства, коли відбувається штучне відмежування людини від природи, украй необхідно зосередити увагу педагогів на поверненні молоді до першоджерел їхнього життя; формувати небайдуже і свідоме ставлення до природних багатств і власного здоров'я; розвивати екологічну свідомість.

Результатом набуття екологічної компетентності підростаючим поколінням є усвідомлення первинності законів природи по відношенню до соціальних законів, розуміння взаємної залежності та впливу суспільства і природи, власної відповідальності за екологічні проблеми не лише свого регіону проживання, а й світу загалом. У сучасних умовах розвитку суспільного життя і загрози екологічної кризи надзвичайно важливим є набуття учнями екологічної компетентності, адже від рівня сформованості у них вказаної компетентності в найближчому майбутньому буде залежати стан довкілля.

При цьому головна роль у процесі набуття учнями екологічної компетентності належить саме закладам загальної середньої та позашкільної освіти, адже саме в цей віковий період відбувається становлення основ екологічної компетентності й екологічної культури, цілісного світогляду, що є складовими інтелектуальної сфери підлітка. У цей віковий період у школярів формується система переконань, що здійснюють вплив на потреби і прагнення людини. Діти набувають уміння аргументувати свої судження, доводити істинність чи помилковість окремих положень, робити висновки й узагальнення, розвивається критичність мислення. Усе це впливає на

становлення особистості підлітка, вироблення свого власного стилю поведінки у взаємовідносинах з природою. Екологічна компетентність виявляється в систематичному прийнятті рішень щодо врахування екологічних наслідків власної діяльності, що чинить певний вплив на довкілля. Основою екологічної компетентності є екологічні знання, досвід практичної діяльності в довкіллі. Набуті екологічні знання є власним надбанням особистості, вони формуються під впливом екологічної інформації.

У закладах загальної середньої освіти України природоохоронна освіта і виховання здійснюються насамперед у процесі вивчення основ наук, предметів природознавчого напряму – біології, географії, фізики, хімії. Проте саме при вивченні біології формування екологічної компетентності учнів відбувається найбільшою мірою, адже екологія як наука, бере свій початок саме з біології. Це дає змогу учням ознайомитися з різними підходами й аспектами природоохоронної справи.

На розвиток екологічної компетентності учнів при вивченні біології впливають три взаємопов’язані складові: екологічні знання, екологічні переконання, екологічна діяльність.

Перша складова – накопичення екологічних знань – передбачає: дослідження учнями досвіду природоохоронної роботи (анкети, інтерв'ю, бесіди, випуск екологічних газет); оволодіння знаннями про екологічну ситуацію в Україні (екскурсії, відеофільми); ознайомлення з інформацією про охорону рослин та тварин (екопрогулянки, екопоходи по околицях, зустрічі з екологами).

Друга складова – становлення екологічних переконань. Через диспути, обговорення, дискусії, конференції, утвердження власної позиції у колективі, за допомогою конкретних справ, пов'язаних з екологією, формується переконання в тому, що до природи треба ставитися відповідально, берегти все живе; розв’язувати екологічні проблеми можна тільки спільними зусиллями, на основі знань законів природи.

Третя складова – екологічна діяльність – включає:

- природоохоронну діяльність (догляд за кімнатними рослинами, клумбами біля закладу освіти, конкретна трудова діяльність під час екодесантів – розчищення парків, скверів мікрорайону); екологічна розвідка околиць, прокладання та оформлення екологічних стежок;

- пропагандистська діяльність: розповіді про природу рідного краю, проведення бесід з молодшими школярами про те, що конкретно і як треба

охороняти в природі; складання пам'яток, екологічних анкет, газет, інформаційних листівок; ведення екологічного щоденника;

- ігрові форми діяльності: конкурси, турніри, конкурси-аукціони (на знання якої-небудь теми, пов'язаної з природою); науково-фантастичні проєкти з охорони навколишнього середовища; турнір знавців природи; конкурс розповідей про рослини, тварин; вікторини, ігри-екскурсії.

Важливу роль в екологічному вихованні і екологічній освіті дітей відіграють екологічні екскурсії, які дають можливість у конкретних умовах спостерігати результати впливу антропогенних факторів на природу і забезпечують встановлення зв'язку між вивченим теоретичним матеріалом і місцевими проблемами довкілля.

Вони збуджують інтерес і стимулюють пізнавальну активність учнів у вивченні проблем навколишнього середовища, сприяють розвитку дослідницьких навиків, формують спостережливість у вивченні явищ природи, сприяють закріпленню набутих знань, формуванню екологічної поведінки.

Шляхами підвищення екологічної культури молоді й ефективності екологічного виховання є:

— розроблення орієнтовного змісту неперервної екологічної освіти для всіх вікових категорій підростаючого покоління, збільшення ваги екологічних питань як у межах певних дисциплін, так і за допомогою налагодження міжпредметних зв'язків;

— створення в закладах освіти відповідної навчально-матеріальної бази: куточків охорони природи, живих куточків тощо;

— удосконалення форм і методів екологічного виховання, активне залучення вихованців до природоохоронної роботи;

— формування мотивів відповідального ставлення до природи, прагнення глибше пізнати її, примножувати її багатства.

І вирішувати ці завдання необхідно починати у ранньому віці. З екологією як наукою, навчальною дисципліною діти познайомляться у школі. Може здатися, що розвиток екологічних уявлень у дошкільному дитинстві передчасний і не відповідає віковим можливостям. Однак дошкільне дитинство, на думку педагогів і психологів, є періодом, при якому активно формуються основи світогляду дитини: його ставлення до себе, інших людей, навколишнього світу. Тому саме в цьому віці важливо створити умови для розвитку у дітей розуміння того, що все в природі взаємопов'язане. Сьогоднішні дошкільнята живуть у третьому тисячолітті, у швидко мінливому світі з погіршеними екологічними умовами. Вже від них, їх екологічної грамотності, соціальної активності, відповідальності залежатиме подолання екологічної кризи, збереження життя на планеті. Якраз у віці, коли дитина

вперше долучається до світу природи, знайомиться з багатством і різноманітністю її фарб і форм, необхідно формувати перші уявлення про єдність живого світу, частинкою якого ми є.

Мало навчити дитину законам екології, важливо, щоб з'явилося бажання і можливість використовувати їх у своєму житті. Цьому якраз і сприяє подача потрібної інформації у відповідний чутливий період, коли вона може бути засвоєна. Таке навчання базується не стільки на запам'ятовуванні правил, скільки дає можливість розвинути у людини екологічну свідомість.

Екологічне виховання школярів на сучасному етапі потребує психологічної „включеності" особистості у світ природи з подальшим поетапним конструюванням системи особистісного ставлення до природи (теоретичним, емоційно-ціннісним, практично-дієвим). Це забезпечує дотримання логіки формування екологічних знань, використання їхнього пізнавального та виховного значення в освітньому процесі. Саме в цьому полягають особливості екологічного виховання на засадах „глибинної екології", яке передбачає формування усвідомлення єдності і цілісності природи, унікальності та неповторності живих систем, взаємозв'язку та взаємозалежності явищ природи, розуміння людини як невід'ємної ланки у взаємозалежностях природи, утвердження поваги людини до всіх форм життя, гармонійного розвитку людини і природи.

В освітньому процесі використовуються еколого-психологічний тренінг, інтегрально-пошукові групові та рольові ігри, творча „терапія", „мозковий штурм", імітаційне моделювання, що спрямовані на актуалізацію особистої причетності, емоційної сфери, формування смислових мотивів екологічного змісту, що забезпечує систематизацію світоглядних установок дітей.

Полтавський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді – профільний заклад позашкільної освіти, 50% вихованців якого складають міські діти. Їх урбанізоване оточення призводить до браку спілкування з природними об'єктами, нерозуміння цілісності і єдності навколишнього середовища.

Враховуючи дану ситуацію, колектив закладу обирає такі форми роботи з дітьми та учнівською молоддю, які допомагають їм зрозуміти взаємозв'язки у навколишньому середовищі:

- активне залучення дітей до екскурсійної діяльності як з вивчення природних еталонів, так і історичних та краєзнавчих об'єктів;
- залучення дітей до просвітницької діяльності: пропаганди здорового способу життя, необхідності відповідального ставлення до навколишнього середовища;
- проведення науково-дослідницької роботи з дітьми у поєднанні з відпочинком та оздоровленням на природоохоронних територіях області;
- залучення до роботи в творчих учнівських об'єднаннях дітей різних вікових категорій: дошкільників, школярів, учнів закладів професійно-технічної освіти та студентів закладів вищої освіти.

Дані форми роботи підвищують пізнавальний інтерес дітей, дають можливість дитині порівняти урбанізоване довкілля та еталонні природно-заповідні ділянки.

Щороку вихованці нашого закладу стають учасниками польових екологічних практик, які ми проводимо на природоохоронній території – геологічній пам'ятці природи „Бутова гора", екологічних експедицій у формі байдаркових походів „Чиста хвиля", що проходять на основних водних артеріях Полтавщини, досліджують біорізноманіття екологічної стежини „Юннатівська" на території проєктованого заказника „Міські Млини", де розташований структурний підрозділ нашого закладу – обласний дитячо-юнацький оздоровчий табір „Еколог".

Важливим завданням вважаємо розвиток матеріально-технічної бази, зокрема створення потужного зоолого-тваринницького та ботанічного різноманіття у закладі.

Зібрана колекція декоративних та промислових птахів, ссавців, плазунів, гризунів, акваріумних риб, кімнатних рослин та представників дендрофлори не тільки дає можливість дітям знайомитись з екзотичними представниками фауни і флори, а й вивчати екологічні ланцюги взаємозв'язків.

Результатом екологічного виховання має бути сформована екологічна культура людини, що характеризується різнобічними глибокими знаннями про навколишнє середовище (природне та соціальне), наявністю світоглядних ціннісних орієнтацій щодо природи, екологічним стилем мислення і відповідальним ставленням до природи та свого здоров'я, набуттям умінь і досвіду вирішення екологічних проблем (насамперед на місцевому та локальному рівнях), безпосередньою участю у природоохоронній роботі, передбаченням можливих негативних наслідків природо перетворювальної діяльності людини.

Список використаних джерел:

1. Колонькова О.О. Формування екологічної компетентності старшокласників засобами дистанційної освіти / Колонькова О.О. // Теоретико–методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць. – Кам'янець–Подільський, 2007. – Вип. 10. Т.1. – С.379–387.

2. Левків С.П. Формування екологічної компетентності учнів на уроках біології // Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном : збірник наукових праць / за заг. ред. д.п.н., проф. С.С. Вітвицької, к.п.н., доц. Н.М. Мирончук. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014.

3. Липова Л. Український науковий журнал «Освіта регіону» / Липова Л., Лукашенко Т., Малишев В. // Екологічна компетентність особистості в умовах фундаменталізації освіти. – 2012. – № 3. – С. 246.

4. Лук’янова Л. Б. Екологічна компетентність майбутніх фахівців: навч.-метод. посібник / Лук’янова Л. Б., Гуренкова О. В. – Київ- Ніжин: ПП Лисенко, 2008. – 243 с.

5. Маршицька В.В. Сутнісні характеристики екологічної компетентності учнів початкової школи / Маршицька В.В. // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць. – Київ, 2005. – Кн.2. – Вип.8. – С. 20-24.

6. Прокопенко О. Екологічне виховання у процесі вивчення біології / Прокопенко О., Демидова Т. // Рідна школа. – 2005. – № 3. – С. 72 -75.

7. Пустовіт Н.А. Особистісно орієнтовані технології екологічного виховання підлітків / Пустовіт Н.А. // Наукові записки. Серія: педагогіка і психологія. – Вінниця: РВВ ДП "Державна картографічна фабрика", 2001. – Випуск 5. – С. 59-62.

8. Титаренко Л.М. Формування екологічної компетентності студентів біологічних спеціальностей університету: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04. – Київ, 2007. – 22 с.

9. Формування екологічної компетентності школярів: наук.-метод. посібник / Н. А. Пустовіт, О. Л. Пруцакова, Л. Д. Руденко, О. О. Колонькова. – К., 2008. – 64 с.

10. Шарко В. Д. Використання інформаційних технологій у процесі формування екологічної компетентності учнів на уроках фізики / Шарко В. Д., Куриленко Н. В. // Інформаційні технології в освіті. – 2011. – № 10. – С. 41 – 49.

11. Шмалєй С. В. Система екологічної освіти в загальноосвітній школі в процесі вивчення предметів природничо-наукового циклу: дис. доктора пед. наук: 13.00.01 / Світлана Вікторівна Шмалєй. – К., 2005. – 479 с.

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОГО НАПРЯМУ

Наталія Миколаївна Гайкова

Комунальний заклад Сумської обласної ради – обласний центр позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю

У статті висвітлюються актуальні питання організації дистанційного навчання в закладах позашкільної освіти еколого-натуралістичного напряму. Пропонується модель організації дистанційного навчання в закладі позашкільної освіти еколого-натуралістичного напряму.

Ключові слова: дистанційне навчання**,** заклад позашкільної освіти, модель організації дистанційного навчання.

Сьогодення можна назвати ерою інформатики та телекомунікацій. Це ера спілкування, трансферу інформації та знань. Світова телекомунікаційна інфраструктура дає сьогодні можливість створення систем масового безперервного самонавчання, загального обміну інформацією, незалежно від часових і просторових поясів. Дистанційне навчання в XXI столітті визнане найефективнішою системою підготовки і безперервної підтримки високого кваліфікаційного рівня фахівців.

Безпосередніми завданнями у сфері цифрових навичок і компетенцій на найближчу перспективу, що були закріплені за Міністерством освіти і науки України на законодавчому рівні («Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 рр.»), є розроблення програми впровадження цифрових спеціальностей у відповідні навчальні програми профільних закладів освіти; розвиток цифрових навичок громадян та модернізація систем дошкільної, загальної середньої, позашкільної, професійної (професійно-технічної), неформальної освіти, вищої освіти та освіти дорослих і створення відповідних стимулів для розвитку [1].

Загальнонаукові засади використання інформаційних технологій в освіті досліджували вітчизняні та зарубіжні науковці: О. М. Алексєєв, В. Ю. Биков, А.М. Гуржій, М. Ґржибовскі (M. Grzybowski), М. І. Жалдак, Т. І. Коваль, О.Г.Колгатін, А. М. Коломієць, В. В. Коткова, М. П. Лещенко, М. Лі (M. Lee), Л. Ф. Панченко, С. О. Семеріков, О. М. Спірін, Н. Юрейн (N. Urane), ін.

Питанням вивчення дистанційної професійної освіти у різні час приділяли увагу такі вітчизняні науковці, як В. Биков, В. Гриценко, С.Кудрявцева, В. Колос. Організаційно-педагогічні основи дистанційної освіти вивчались В. Олійником, Н.Корсунською, П. Таланчуком. Роль і місце світової мережі Інтернет у сучасному суспільстві, психолого-педагогічні аспекти і технології створення дистанційного курсу досліджували В. Кухаренко, Е.Рибалко, Н. Сиротенко, А. Петренко. Особливе місце у формуванні системи дистанційного навчання належить роботам, в яких аналізується процес особистісно орієнтованого навчання, таких педагогів: С. Батишева, А.Кирсанова, О. Пєхоти та ін.; психологів: Б. Ананьєва, Л. Виготського, М.Данілова та інші.

Потужною мотивацією для розвитку дистанційного навчання у системі позашкільної освіти, зокрема еколого-натуралістичної, стало впровадження загальнонаціонального карантину, спричиненого поширенням коронавірусної хвороби COVID-19.

Метою статті є аналіз стану впровадження та визначення перспектив дистанційного навчання в закладах позашкільної освіти еколого-натуралістичного напряму.

У класичному розумінні «дистанційне навчання» - це індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу у спеціалізованому середовищі, що функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [4; 5].

У практиці діяльності закладів позашкільної освіти еколого-натуралістичного напряму елементи дистанційного навчання застосовувалися в освітньому процесі обласних профільних шкіл, Природничої школи учнівської молоді Національного еколого-натуралістичного центру; роботі пересувного позашкільного навчального закладу Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю, участі у міжнародних науково-освітніх проєктах з моніторингу стану довкілля тощо.

Відповідно до проєкту Положення про дистанційне навчання в закладах позашкільної освіти, розробленого Національним еколого-натуралістичним центром учнівської молоді, метою дистанційного навчання є надання освітніх послуг шляхом застосування у навчанні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій за певними освітніми або освітньо-кваліфікаційними рівнями відповідно до державних стандартів освіти; за програмами підготовки учнівської молоді до набуття певних знань і навичок,

здобуття професійних умінь, підвищення фахової майстерності та підготовки до вступу у заклади вищої освіти [2; 3].

Організація дистанційного навчання у закладі позашкільної освіти еколого-натуралістичного напряму передбачає наявність кадрового і системотехнічного забезпечення.

У період карантинних обмежень організація освітнього процесу в творчих учнівських об'єднаннях еколого-натуралістичного напряму, забезпечення виконання навчальних програм, участі вихованців у масових виховних заходах здійснювалася переважно у групах гуртків у месенджері Viber, через e-mail вихованців, на платформах Zoom, Google Classroom, офіційних сайтах закладів позашкільної освіти.

Найбільш поширеними формами дистанційної роботи були: мультимедійні презентації; онлайн лекції; тестові завдання, створені у Google Forms; протоколи, інструктивні картки проведення практичних робіт; перегляд відеопродуктів (фільми, майстер-класи, відеоролики тощо) за посиланнями та їх онлайн обговорення; віртуальні екскурсії; індивідуальні завдання для самостійної роботи, індивідуальні заняття та консультації у Skype, заняття у режимі відеоконференції (платформи Zoom, Google Meet, My Own Conference).

У процесі вибору форм дистанційної роботи враховувалися питання технічних характеристик і програмного забезпечення гаджетів учасників освітнього процесу, рівень їх цифрової компетентності.

Реалізація навчального плану для вихованців шкіл раннього творчого розвитку дитини відбувалася шляхом комунікації з батьками, надання рекомендацій щодо організації різних видів еколого-натуралістичної діяльності дітей старшого дошкільного віку вдома.

Навчальні матеріали для проведення занять у дистанційній формі, розроблені педагогами, систематизувалися та розміщувалися в е-портфоліо на Google Disk.

Ураховуючи набутий досвід щодо організації дистанційного навчання та організаційно-методичні рекомендації Міністерства освіти і науки України щодо навчання за допомогою дистанційних технологій у позашкільній освіті (лист МОНУ від 19.05.2020 № 6/643-20), модель дистанційного навчання в закладі позашкільної освіти еколого-натуралістичного напряму має включати такі складові:

- *ІТ-компетентна спільнота педагогів* (вільне володіння базовими технічними комп'ютерними навичками, за потреби – онлайн навчання на Національній онлайн-платформі з цифрової грамотності «Дія», а саме перегляд освітніх серіалів «Базові цифрові навички», «Цифрові навички для вчителів», «Карантин: онлайн-сервіси для вчителів». Онлайн

навчання має на меті опанування педагогами алгоритмів комунікації зі здобувачами освіти на період навчання за допомогою дистанційних технологій, а також обрання сервісів і знання специфіки їх використання, зокрема: Google Classroom, Microsoft Teams, Cisco Webex, Zoom, Class Dojo, Classtime, Viber тощо);

- *системотехнічне забезпечення дистанційного навчання* (наявність швидкісного Інтернету, комп'ютерної техніки з відповідними технічними характеристиками та програмним забезпеченням у всіх учасників освітнього процесу);
- *календарно-тематичне планування* (узгодження графіку навчання здобувача освіти за навчальними програмами у закладах позашкільної та загальної середньої освіти; планування як групових, так і індивідуальні форм онлайн занять; розроблення розкладу дистанційних занять із розподілом часу для роботи онлайн, самостійної роботи, консультацій тощо);
- *основні форми онлайн комунікації* (відеоконференція, форум, чат, блог, електронна пошта; вибір форми організації навчання здійснюється педагогом відповідно до визначеної мети заняття та бажаного результату);
- *інструменти організації навчання* (платформи для онлайн взаємодії – Microsoft Teams, Google Meet, Skype, Zoom, Loom, Google Classroom, Moodle; платформи для виготовлення цифрового освітнього контенту – Thinglink, Buncee, EdPuzzle, Kaltura, Squigl, Coggle, Slidesgo, Canva, Classtime, LearningApps, Google Presentations, Slideboom, Sway тощо);
- *освітній цифровий контент* (електронні посібники; віртуальні екскурсії, лабораторії; імітаційні моделі 2D, 3D; цифрові моделі 2D, 3D; онлайнові тести; інтерактивні карти, таблиці; аудіо-, відеозаписи тощо);
- *управлінський супровід і контроль* (виконання графіку занять, навчальної програми; фіксація проведення занять тощо).

Запропонована модель дистанційного навчання в закладі позашкільної освіти еколого-натуралістичного напряму, за умови належної її організації, може забезпечити право вихованців на отримання якісних освітніх послуг, що відповідають вимогам сучасного суспільства сьогодні.

Список використаних джерел

1. Цифрові технології в освітньому процесі закладів освіти: *зб. матеріалів VII Всеукраїнської інтерактивної науково-практичної конференції* / упоряд. Н. А. Басараба. Рівне : РОІППО, 2019. С. 126.

2. Модель-концепція мережі провайдерів позашкільної освіти. URL:https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2020/01/2020-04-102-1.pdf (дата звернення: 07.07.2021).
3. Організація дистанційного навчання у школі. URL: https://www.pedrada.com.ua/article/2476-organzatsya-distantsynogo-navchannya-u-shkol (дата звернення: 07.07.2021).
4. Організація дистанційного навчання в школі. Методичні рекомендації. URL:https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2020/metodichni%20recomendazii-dustanciyna%20osvita-2020.pdf (дата звернення: 07.07.2021).

Положення про дистанційне навчання в закладах позашкільної освіти (проєкт). URL:https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2020/04/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%9F%D0%97%D0%9E.pdf (дата звернення: 07.07.2021).

ПОНЯТТЯ СЕЛИТЕБНИЙ ЛАНДШАФТ ПРИ ВИКЛАДАННІ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ ЕКОЛОГІЇ» У ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПОЧАТКОВОГО РІВНЯ

Ірина Олександрівна Буряк-Габрись

канд. географ. наук, викладач
Вище професійне училище № 41 м.Тульчина

Розглянуто важливість учення про селитебний ландшафт у структурі навчальної дисципліни «Основи екології» для формування цілісного та комплексного розуміння природи, обґрунтовано значення знань про селитебні ландшафти, як важливу складову при вирішенні питання взаємодії природи і суспільства, формування свідомого розуміння здобувачами впливу антропогенного чинника на ландшафтну сферу Землі.

Ключові слова: селитебний ландшафт, містечковий ландшафт, сільський ландшафт, екологічна освіта, антропогенний ландшафт.

Вступ. Навчальна дисципліна «Основи екології» у Вищому професійному училищі № 41 м. Тульчина входить до освітньо-професійної програми підготовки здобувачів вищої освіти початкового (освітньо-професійного) рівня. У зв’язку з зростанням антропогенного впливу на усі компоненти навколишнього середовища, структура навчальної дисципліни орієнтована на ландшафтний підхід – вивчення ландшафтної сфери Землі, її антропогенного перетворення, закономірностей формування та функціонування натуральних,

антропогенних, натурально-антропогенних ландшафтів. Особливістю навчальної дисципліни є її комплексність (інтегрованість). При викладанні навчального матеріалу враховується складна система взаємопов'язаних частин – людини і природи. Ця особливість і визначила ландшафтний підхід при викладанні навчальної дисципліни, в основі якого є вивчення відомостей про раціональне використання природних ресурсів та заходи щодо охорони оточуючих ландшафтних комплексів.

Формування екологічної компетентності при викладанні дисципліни досягається шляхом злагодженої взаємодії здобувачів освіти та викладача, активізацією їх інтелектуальних здібностей та творчого потенціалу, свідомим розумінням здобувачами необхідності знань про довкілля, його раціональне використання та значення для майбутнього особистісного та професійного зростання.

Актуальність теми. З початку XXI ст. у межах України спостерігається тенденція розвитку субурбанізації. Вона проявляється у значному рості темпів забудови не лише великих і середніх міст, але й містечок та їх примістечкових зон, збільшенні у них кількості населення та робочих місць. Сучасні сільські ландшафти нашої держави також зазнали глибоких та кардинальних, якісних змін. Насамперед розширення площі та кількості населення спостерігається у селах, що входять до приміських зон. Сільські ландшафти, які віддалені від міст та містечок, занепадають (погіршується їх стан) і згодом вони зникають. Це призводить до зростання інтенсивності природокористування, загострення екологічних проблем та погіршення життєдіяльності людей. У сучасних підходах до методики викладання екології розглядаються відомості про ландшафтну сферу Землі, класифікацію та типологію антропогенних ландшафтів, однак частково приділяється увага селитебним ландшафтам. З розвитком процесів децентралізації, формуванням територіальних громад та наданням їм самостійності і автономії, зростає потреба у дослідженні місцевих селитебних ландщафтів, впливу населення на їх сучасну структуру. Тому сьогодні стоїть нагальна потреба у залученні мешканців громад до реконструкції та відродження територій проживання. Екологічна освіта відіграє одну з ключових ролей у цьому процесі. Для формування екологічних компетентностей здобувачів освіти, розвиток у них навичок раціонального природокористування − необхідне детальне вивчення селитебних ландшафтів, оскільки їх формування, функціонування та розвиток напряму залежить кожного з нас.

У селитебних ландшафтах прослідковується різноманітний антропогенний вплив на навколишнж середовище − активна й часто стихійна розбудова міст, містечок та їх примістечкових зон, депресивний стан сіл

призводить до появи небажаних екологічних ситуацій. Ці процеси спричинили низку проблем – раціонального природокористування, екологічні, заповідання. Вони характерні для мережі усіх селитебних ландшафтів України. Зазначене, а також розташування навчального закладу у містечку Тульчин, проживання більшості здобувачів освіти у містечкових та сільських ландшафтах вплинуло на можливість впровадження у структуру дисципліни: «Основи екології» відомостей про селитебні ландшафти України загалом, та і регіону проживання здобувачів освіти (Вінницької області).

Мета статті – обгрунтувати роль та значення знань про селитебні ландшафти в системі екологічної освіти здобувачів для всебічного розуміння наслідків антропогенного впливу на природу, уміння визначати та застосовувати напрями використання й охорони оточуючих ландшафтних комплексів.

Основна частина. Вивчення селитебних ландшафтів доцільно розпочати з актуалізації опорних знань здобувачів. Запропонувати згадати, що таке адміністративно-територіальний поділ, які існують рівні адміністративно-територіального устрою. Наступним етапом буде введення поняття селитебний ландшафт. Здобувачі повинні засвоїти, що селитибний ландшафт формується і функціонує під впливом селитебної діяльності людей.

Вивчення селитебних ландшафтів доцільно здійснювати використовуючи краєзнавчий принцип навчання (селитебні ландшафти області, району). Це сприяє високому рівню мотивації та стійкості інтересу здобувачів. Пізнання нового про знайому і близьку з дитинства територію проживання, захоплює учнів, сприяє вихованню не тільки патріотизму, але й дозволить здобувачам детально ознайомитись з унікальністю природи своєї області, населеного пункту, системою розміщення населення, природними та історико-архітектурними пам’ятками, заповідними територіями.

Важливу роль у формуванні знань про селитебні ландшафти Вінницької області займає питання особливостей формування їх мережі. Природа і ландшафти Вінниччини упродовж століть були придатні для активного заселення, будівництва міст, містечок, сіл і формування селитебних ландшафтів. Цьому сприяли просторове розташування регіону, своєрідні геолого-геоморфологічні та гідро-кліматичні умови, різноманіття ґрунтово-рослинного покриву та наявна структура ландшафтів. Усе разом впливало на просторове розташування населених пунктів, їх ландшафтну структуру, конфігурацію, частково функції. Носієм духовної культури було їх матеріальне наповнення й соціальні умови. Ця тенденція спостерігається і зараз.

Аналіз архівних та історичних матеріалів показує, що зародження і навіть деякий час функціонування населеного пункту не завжди призводили до його

подальшого розвитку. У межах Вінницькох області цей процес міг тривати десятки і навіть сотні років. У VIII–IX ст. тут зароджуються перші містечка («гради»). Подальший шлях «градів» різний – одні переростають у міста (Вінниця, Брацлав), в інших «ембріональний» період затягується на століття (Бар, Хмільник), а треті (Сокілець, Селище) – взагалі зникають. Сучасна мережа селитебних ландшафтів Вінницької області почала активно формуватись з XVII ст. Наочним доповненням теоретичних відомостей є карта «Мережа містечкових ландшафтів Вінницької області». На даному етапі доцільно використати картограму «Містечкові ландшафти Вінницької області» (Рис.1).

Рис. 1. Містечкові ландшафти Вінницької області

Після проведеної роботи здобувачі об’єднуються у групи за проживанням в адміністративні одиниці первинного рівня (міські, містечкові та сільські). Шляхом мозкового штурму здобувачі створюють схему особливостей певної адміністративно-територіальної одиниці. По завершенню цієї роботи, шляхом фронтальної бесіди, де викладач виступає у ролі фасилітатора, учні створюють схему «Структура селитебного ландшафту» (Рис.2).

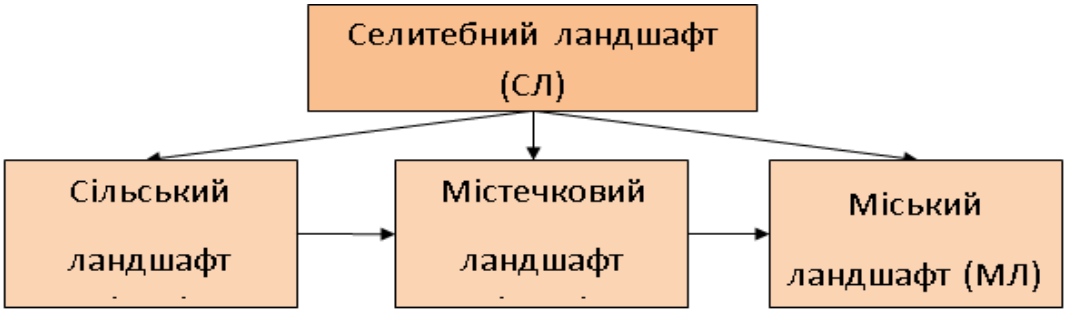

Рис. 2.Структура селитебного ландшафту

Далі викладач демонструє схему «Класифікація містечкових ландшафтів» та пропонує скласти детальну характеристику містечка, в якому вони навчаються (м. Тульчин) (Рис. 3). Після проведеної роботи викладач ставить проблемне завдання «На основі чого виділяються види селитебних ландшафтів?». Викладач спрямовує діяльність учнів на те, що різноманіття селитебних ландшафтів, їх розміщення і розвиток зумовлюються природними умовами, історичними та соціально-економічними умовами розвитку.

Цікавим питанням для здобувачів є пошук напрямів реконструкції селитебних ландшафтів, оскільки для відродження, раціонального використання і збереження цих комплексів необхідно використовувати увесь набутий найкращий досвід минулих поколінь і сучасного бачення та потреб, тих людей, які проживають в цих населених пунктах. На даному етапі викладач може запропонувати здобувачам розглянути найперспективніші приклади шляхів реконструкції, які здійснюють у світі та нашій державі

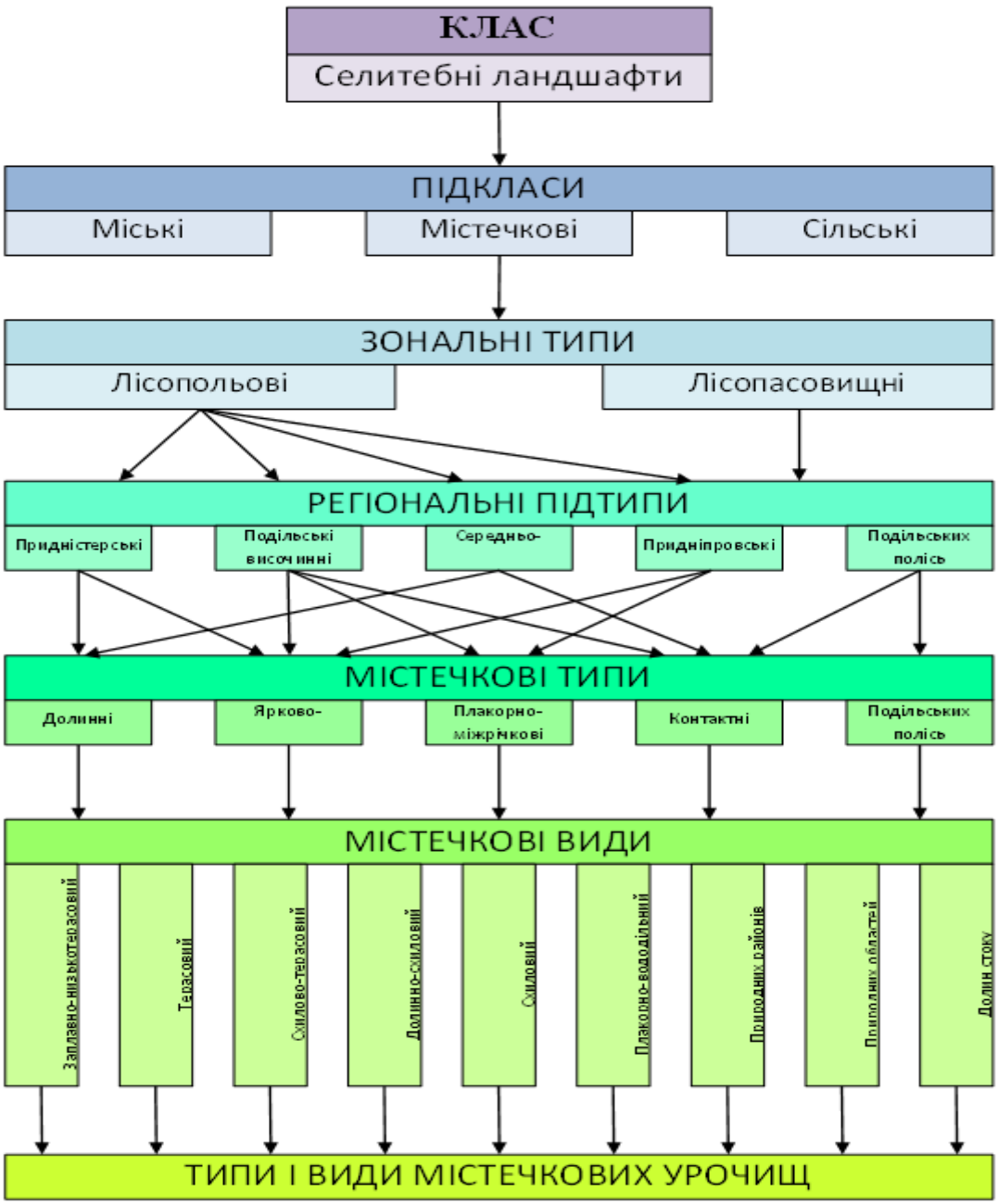

Рис. 3. Класифікація селитебних ландшафтів

У пригоді може стати знайомство здобувачів з японським зразком реконструкції селитебних ландшафтів *«вакон есай»* - поєднання двох культур - врахування минулого і сучасного. Досить гарним прикладом для здобувачів на цьому етапі роботи є містечко де розташоване ВПУ № 41 - Тульчин. *Це райцентрове містечко*, має типову структуру з чітко вираженим адміністративним центром (дво- п'ятиповерхові адміністративні і житлові, інколи господарські й соціально-побутові споруди) з переважанням у містечку малоповерхового типу містечкового ландшафту. Разом з викладачем здобувачі з'ясовують, що подальший розвиток містечка проблематичний, особливо якщо

врахувати можливе укрупнення районів і об'єднання областей в губернії. Однак, містечко є досить перспективним у подальшому розвитку, оскільки тут збереглися оригінальні культові споруди (Успенська церква, Домініканський костел, Римо-католицький костел, Старе єврейське кладовище), або історико-архітектурні пам'ятки (Палац Потоцьких, Малий палацовий комплекс Потоцьких, Краєзнавчий музей, Музей-садиба Леонтовича та ін.). Реконструкція типових райцентрівських містечок можлива лише завдяки дизайнерському оновленню їх центральної частини й окремих вулиць та «куточків» у структурі малоповерхового містечкового ландшафту. «Куточки» можна сформувати навколо культових споруд, водних комплексів, парків та сучасних нових підприємств. Такі містечка, завдяки не лише виконання функцій районного центру, але й своїм історико-архітектурним та культовим пам'яткам і частково вираженій етноландшафтній структурі, мають значно більші перспективи подальшого розвитку.

У процесі дослідження здобувачі знайомляться з особливостями заповідних територій, створюють індивідуальні та групові проєкти сучасної перебудови селитебних ландшафтів, а також отримують відомості про екомережу, створюють власні схеми екомереж сучасних селитебних ландшафтів області.

Висновки. Селитебні ландшафти є найстародавнішими ландшафтними комплексами України. Оптимальна функціональна і ландшафтно-екологічна структуризація селитебних ландшафтів полягає у формуванні якісно нового культурного ландшафту, що раціонально поєднує природні – натуральні, натурально-антропогенні й антропогенні об'єкти та ландшафтні комплекси, які забезпечують комфортні умови життєдіяльності міст, містечок, сіл. Поки що це складно, однак досвід країн Західної Європи і, частково, уже наявний у нас показують, що при бажанні – можливо.

З запровадженням реформи децентралізації ландшафтна реконструкція селитебних ландшафтів ведеться не лише за кошти місцевої влади (переважно це дороги, окремі адміністративні споруди, школи, дитячі установи тощо), але й приватними особами. Це один із перспективних шляхів відновлення містечок, особливо якщо бізнесмен (олігарх) уродженець населеного пункту проживає тут. Він поступово відновлює, або частково проводить реконструкцію чи відбудовує заново частину містечка з урахуванням традиційної структури, запитів жителів, історії, яку бізнесмен знає. Суть у тому, що в багатьох містечках є покинуті старі будівлі, території занедбаних підприємств, кар'єрів, або просто пустирі. Будь-який психолог зауважить, що жити на фоні цих руїн шкідливо, особливо молодому поколінню людей. Занедбані і покинуті будівлі у містечках призводять до своєрідного «візуального отруєння» людей.

Важливим суб'єктом таких процесів виступають саме здобувачі освіти. Однією з ланок сучасної реконструкції селитебних ландшафтів є залучення молодого покоління у таких важливий і необхідний процес. Шляхом впровадження системи безперервної екологічної освіти, передових екологічних технологій в процесі навчання, в окремі дисципліни (фізику, хімію та ін.), активна участь усіх здобувачів, учнів (студентів) училищ, шкіл та коледжів у процесах екологізації – може дати дійсно вражаючи результат. Саме тому пізнання селитебних ландшафтів є важливою складовою у формуванні розуміння у здобувачів закономірностей та механізмів антропогенного перетворення біосфери, свідомого розуміння взаємозв'язку, досить антагоністичних між собою, і водночас нерозривних складових сучасного світу «природи і суспільства».

Список використаних джерел

1. Буряк-Габрись І. О. Конструктивізм у дослідженнях містечкових ландшафтів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського*. 2016. Вип. 28. № 1–2. С. 32–37.
2. Буряк-Габрись І. О. Містечкові ландшафти: перспективні напрямки досліджень. *Довготермінові спостереження довкілля: досвід, проблеми, перспективи. Матеріали міжнародного наукового семінару* 10–12 травня 2019. Львів-Брюховичі. С. 116–117.
3. Буряк-Габрись І. О. Типологія містечкових ландшафтів Східного Поділля. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського*. *Серія: Географія*. 2019. Вип. 31. № 1–2. С. 68–72.
4. Буряк-Габрись І. О. Регіональні особливості містечкових ландшафтів Східного Поділля. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського*. Серія: Географія. 2018. Вип. 30. № 1–2. С. 71–79.
5. Буряк-Габрись І. О., Война І. М. Висотна диференціація та різноманіття містечкових ландшафтів Східного Поділля. East Europeanscience journal. (Warsaw, Poland). № 11 (51). 2019. Part 3. P. 4–9.
6. Буряк-Габрись І. О. Регіональні особливості типології та класифікації містечкових ландшафтів (на прикладі Східного Поділля). *Науковий журнал «Молодий вчений»*.2019. № 9 (73). Вересень. С. 187 – 190.
7. Денисик Г. І., Буряк-Габрись І. О. Містечкові ландшафти Східного Поділля. Вінниця: Твори, 2021. 256 с.
8. Денисик Г. І. Антропогенні ландшафти Правобережної України. Вінниця: Арбат, 1998. 289 с.
9. Денисик Г. І., Бабчинська О. І. Селитебні ландшафти Поділля. Вінниця: Теза, 2006. 256 с.
10. Денисик Г. І., Кізюн А. Г. Сільські ландшафти Поділля. Вінниця: ПП «Едельвейс і К°», 2012. 200 с.
11. Денисик Г. І. Природнича географія Поділля. Вінниця:

ЕкоБізнесЦентр, 2014. 184 с.

12. Денисик Г. І. Антропогенне ландшафтознавство. Частина ІІ. Регіональне антропогенне ландшафтознавство: навчальний посібник. Вінниця: Віноблдрук, 2014. 334 с.

13. Денисик Г. І., Фадєєва Т. Ю., Воловик В. М. Антропогенізація ландшафтів Поділля: монографія. Вінниця: Твори, 2019. 256 с.

14. Дмитрук О. Ю., Денисик Б. Г. Рекреаційні осередки та геоекотони Середнього Побужжя: монографія. Вінниця: ТОВ «Твори», 2019. 204 с.

15. Дністрянська Н. Проблеми понятійно-термінологічного означення селищ міського типу як окремої категорії міських поселень. *Вісник Львівського університету*. Серія: географічна. 2009. Вип. 36. С. 122–126.

16. Grygoriy Denysyk, Volodymyr Volovyk, Iryna Buriak-Habrys, Vladyslav Kikavets, Krzysztof Skowron. Miasteczka Wschodniego Podola roznoronnosc i specyfikacja struktur krayobrazowych klasyfikacja. Scientific Journal of Polonia Universiti (Czestochowa, Poland). № 4. 2020. Part 40. P.192 – 204.

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПРИРОДИ

Використання інтерактивних методів у професійній освіті

Валентина Володимирівна Пахнюк

викладач лісової ботаніки та дендрології
Рокитнівського професійного ліцею

Природа як засіб виховання завжди цікавила педагогів. Прогресивною педагогічною думкою високо оцінено її вплив на процес формування особистості. Гуманізм визначальних, історично перевірених педагогічних ідей не підлягає сумніву, адже всі вони підпорядковані одній меті — гармонізації "духовного космосу" вихованців і космосу природного. Так, Ян Коменський, пропонуючи принцип природовідповідності виховання, вбачав у людині не лише соціалізовану істоту, а, насамперед, органічну частину природи. Згідно з цим принципом, вихованець має розвиватися, жити, і творити за законами природи і відповідно до її циклічних змін. Ж.-Ж. Руссо, в свою чергу, тлумачив людину як найдосконаліший витвір Природи. Опікуючись долею як суспільства, так і природи, він намагався закликами до повернення у природу врятувати людей від морального розбещення, а навколишній світ — від остаточного руйнування. Ці думки ніби продовжує Й.Г. Песталоцці, який вважав виховання ефективним лише в умовах, близьких до природних. До принципу природовідповідності виховання А. Дістервеґ слушно додає принцип культуровідповідності виховання, стверджуючи цим їх взаємозалежність і взаємодоповнюваність. Універсальний "закон сродності", "життя відповідно натурі" пропонує у своїй "осердеченій" педагогіці Г.С.Сковорода, який заповів нащадкам пізнавати самих себе через усвідомлення власного місця у природі. Палким прибічником культурно-духовного виховання учнів засобами природи був К.Д.Ушинський, який закликав глибоко вивчати природу дитини, з одного боку і максимально наблизити її виховання до природи – з іншого.

Водночас педагогіка постійно підкреслювала особливий статус краси природи: у гуманістичному вихованні. Естетичний потенціал природи завжди тісно пов'язувався з її виховними можливостями. Без розуміння гармонії світобудови учень не може досягти повної злагоди з природою. Отже,

реалізація принципу природовідповідності виховання безпосередньо залежить від ефективності естетичного розвитку учнів засобами природи.

Видатний український педагог В.О.Сухомлинський розкрив гуманістичний смисл виховання засобами природи. Його погляди на світ, на природу і місце людини у ній вражають своєю глибиною, цілісністю, послідовним гуманізмом. Беззастережна віра в красу, в її всеперемагаючу силу стала могутнім підгрунтям оптимістичної педагогіки

В.О. Сухомлинський розробив цікаві форми творчої праці дітей у природі. Можна вважати показовим те, що його турбував не лише процес праці, а й мотиви, якими вона була освячена. Перевагу педагог беззаперечно віддавав морально-естетичній мотивації, що породжувало яскраві нестандартні форми виховної роботи ("Сад троянд", "Сад матері", Куточки краси тощо). В.О. Сухомлинський зазначав: "Життя переконало мене, що коли дитина виростила троянду, щоб милуватись її красою, коли єдиною винагородою за працю є насолода красою і творення цієї краси для щастя і радості іншої людини, — вона не здатна на зло, підлість, цинізм, безсердечність".Таким чином педагог тісно пов'язував високу гуманістичну позицію з екологією людської душі, палко закликав оберігати чистоту природи не тільки навколо себе, а, насамперед, у собі самому. Педагогічні погляди В.О. Сухомлинського, за аналогією з реріховською живою етикою, певною мірою гідні називатися "живою естетикою", адже вказують шлях активного сходження людини до таємничих вершин краси Всесвіту та величі людського духу.

Надзвичайно цікаві ідеї щодо взаємозв'язку духовно-естетичного пізнання природи і формування гуманістичного ставлення світу пропонує зарубіжна педагогіка. Наприклад, Вальдорфська школа, заснована німецьким філософом Р. Штейнером, максимально орієнтується на гармонійне, рівноправне поєднання пізнавального, естетичного і трудового аспектів виховання. Грунтуючись на антропософських ідеях, вальдорфська педагогіка шукає духовну альтернативу пануючим інтелектуалістським моделям. На думку Р. Штейнера, окрім предметного, натуралістичного пізнання світу, існують ще імагінативний, інспіративний та інтуїтивний способи освоєння природи. Перше з названого ряду філософ порівнює з художнім переживанням, друге — з моральним заглибленням, третє — з релігійним наближенням. Природу, як і людину, можна осягнути лише всіма формами пізнання, адже дійсність, як вважають прибічники вальдорфської педагогіки, "вислизає" від голого інтелектуалізму — зате в живому відчутті природи суті більше, ніж у будь-яких знаннях. Тому у вальдорфській школі керуються не теоріями, а справжнім чуттям природи, намагаючись розкрити у ній перед вихованцями гармонійно-ритмічне, естетично-діяльне, а не її систематично-схематизований

сурогат у підручнику. Вальдорфська педагогіка наполягає на обов'язковому внесенні "художньої тенденції" до методів ознайомлення з природою, яку вихованці повинні споглядати творчо.

Такий незвичайний підхід до організації пізнавальної діяльності вихованців зобов'язує вальдорфських учителів до нестандартних форм впливу на світосприймання. На відміну від звичайного біолога, який вивчення корови почав би з розповіді про її роги, вим'я, копита, вальдорфський педагог зображує зелену альпійську луку, де снідає ця "загадкова" тварина. Творча об'ємність картини створюється за рахунок того, що викладач гарно співає і малює, грає на музичних інструментах і має акторські здібності.

Вальдорфські педагоги на уроках ботаніки обов'язково розкривають перед вихованцями форми рослин, намагаючись робити це яскраво, щоб учням стало зрозуміло, як у народженні пагона, у формі листочка чи квітки один принцип життя і формотворення. Так художньо-естетична підготовка допомагає вальдорфському педагогу не лише оживити урок ботаніки, дендрології і ін., але й наперед прогнозувати результати впливу даного уроку на гуманістичний світогляд учнів.

Засновники "Нової школи" у Франції також високо підносять роль художнього сприймання природи у процесі формування гуманістичного світовідношення. Педагог має підвести вихованців і драматичного втілення образів сприйняття, наприклад, до передачі у звуках та рухах таких природних картин, як "гроза у лісі", "дерева шумлять" та ін. Отже, європейська педагогіка, високо підносячи світоглядну роль мистецтва, вважає його не окремим предметом, якому належить навчати учнів, а, радше, універсальним методом гуманізації стосунків із зовнішнім світом, у тому числі з природою.

Східна модель гуманістичного виховання є максимально екологічною за своєю суттю і результатами. Досвід японських педагогів переконує у глибокій доцільності грамотного поєднання завдань естетичного розвитку вихованців із проблемами формування гуманістичного світогляду. Милування природою — один із найкращих елементів японської системи художнього виховання — розвиває в учнях надзвичайну естетичну чутливість до найменших проявів виразного у навколишньому світі. Детальна розробка спеціальної серії занять допомагає японським вчителям органічно підготувати вихованців до співпереживання у природі, а також до формування навичок гармонійної поведінки у ній. Невипадково у шкільних програмах Японії з'явився курс "Ікебана", що є ніби вінцем накопиченого досвіду милування природою, що ми використовуємо на уроках виробничого навчання для підготовки озеленювачів.

Художність пізнання і перетворення світу допомагає японцям збалансувати стосунки з природою, наблизитись до натхненної співтворчості з нею.

Таким чином, світова педагогіка накопичила достатньо ідей гуманізації ставлення молоді до природи. І сьогодні педагогічна наука продовжує ретельний пошук шляхів втілення цих ідей у практику світоглядного виховання. Сучасні дослідження (М.М. Артеменко, СІ. Жупанин, І.Д. Звєрєв, Б.Г. Йоганзен, Л.П. Пєчко, І.Ф. Смолянінов, А.Б. Щербо та ін.) доводять неабияку значущість естетичних аспектів ознайомлення учнів з природою. Дослідники високо оцінюють роль безпосереднього контакту учнів із довкіллям, підкреслюють значення мистецтва як могутнього фактора впливу на емоційно-ціннісне ставлення до світу, наголошують на особливому статусі творчих форм освоєння природи. Саме естетичне ставлення учнів до довкілля є, на думку вчених, суто гуманістичним, адже таке ставлення кероване, насамперед, альтруїстичними мотивами. Здатність осягнути естетично виразне у природі наближує вихованця до розуміння розмаїття життя на планеті, до осягнення унікальності всіх форм його вияву. У такий спосіб природа стає особливо цінною для майбутнього лісника. Естетично ж забарвлені ціннісні орієнтації на природу стають своєрідним "дзеркалом" людяності, мірилом істинно гуманістичного ставлення вихованців до світу.

Виховна робота в сучасних навчальних закладах, приховує у собі величезні резерви виховання учнів засобами природи. Зміст і форми такої роботи повинні органічно доповнювати процес виховання учнів засобами навчальної діяльності. Проте відсутність цілісних методик впливу на емоційно-вольову сферу, часто є причиною низької творчої активності викладачів у позаурочний час. Епізодичне ж звернення до природи не є результативним. Лише система виховних впливів на свідомість учнів може забезпечити належний виховний ефект. На роль такої системи пропонуємо поетапну організацію естетичної діяльності учнів у природі в позаурочний час, яка має конкретну гуманістичну спрямованість. Основою цієї системи виховання є певний алгоритм учнівської, студентської діяльності: набуття досвіду милування природою — художнє її пізнання через образи мистецтва — вироблення гуманістичних орієнтирів у власній творчості. Форми і зміст запропонованих виховних впливів враховують найважливіші потреби розвитку системи національного виховання в Україні, а також відповідають віковим запитам. Розмаїття цікавих способів організації позаурочної діяльності учнів (уроки милування природою, художньо-естетичні бесіди, творчі години, свята, ігри-подорожі, театр природи) забезпечить варіативність вибору педагогом конкретної виховної тактики в межах реалізації головного стратегічного

завдання — гуманістичного виховання та навчання професіоналів лісової справи.

Список літератури

1. Вальдбрехт Д. О.. Позакласні інтерактивні заходи.-Х. :Вид. гр. «Основа», 2019.
2. Людина і довкілля. –К.: Абрис, 2017.
3. Тарасенко Г.С. Паросток. Посібник для вчителя.- Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2019.-144с.
4. Сучасна біологія для учнів в рольових іграх/ Уклад. К.М. Задорожний,
5. . Литинецький І.Б. Изобретатель – природа. – М.: Знание, 2006.
6. . Задорожний К.М. Педагогіка пані Софії. Нестандартні форми уроків.
7. Урок 3.-Х.:Основа, 2019.

МІЖГАЛУЗЕВА ТА МІЖПРЕДМЕТНА ІНТЕГРАЦІЯ – ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД В ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ В НУШ

Войтенко Олена Олександрівна

вчителька-методистка,
вчителька початкових класів вищої категорії
Лиманського НВК «ЗОШ І-ІІ ст. – ДНЗ» №1
Лиманської міської ради Донецької області

В нашій державі триває впровадження Концепції Нової української школи, що викликає характерні динамічні зміни в освітньому процесі. Орієнтуючись на європейський досвід освітніх реформ, істотно змінюється і зміст вітчизняної освіти, яка сьогодні повинна мати не академічний характер, а прикладний: усі знання, отримані в школі, повинні використовуватися дитиною в реальному повсякденному житті. Саме такою ідеєю пронизане інтегроване навчання.[2]

В навколишньому світі все взаємопов'язане, має причинно-наслідковий зв'язок. Світ існує в суцільній єдності. І шкільне навчання не має йти врозріз із реальністю. Саме інтегроване навчання покликане синтезувати частини систем таким чином, щоб результат об'єднання в сумі перевершував їхнє

значення до взаємодії. А для цього педагогам треба переформувати традиційні підходи до навчання та формування у здобувачів освіти цілісної картинки світу.

За новим Державним стандартом (2018р.) в початкових класах інтеграція є основною формою навчання. Інтеграція навчального змісту предметів вимагає від учителя високого професіоналізму та ерудиції. Із носія основних знань він перетворюється на організатора пізнавальної діяльності учнів. Готуючись до такого уроку, педагогу потрібно вміло синтезувати матеріал, щоб він був пов'язаний між собою.

Це допомагає:

*уникнути дублювання матеріалу у вивченні низки питань;

*органічно інтегрувати знання учнів з різних дисциплін під час розв’язання реальних проблем та обумовити їх практичне використання;

*опанувати значний за обсягом матеріал;

*вирішити більшу кількість завдань;

*використати різні форми та методи навчання, інформаційно-комунікативні технології, генерючи при цьому нові ідеї;

*активізувати навчально-пізнавальну діяльність учнів та стимулювати їх пізнавальний інтерес до навчання;

*усвідомити учням наукові знання в доступнішій, цікавішій для них формі;

* формувати в них всі необхідні життєві компетенції.

Переважна більшість вчителів за три роки роботи в НУШ вже отримали перший досвід та дещо удосконалили ведення своїх інтегрованих уроків. Педагоги усвідомили, що під час таких занять не може бути простого поєднання декількох предметів або домінування одного з них. Ні, але й межі між навчальними предметами не стираються повністю. Натомість починається тематичне викладання матеріалу. При цьому декілька навчальних предметів описують одну і ту ж подію, проблему чи тему. І задача педагога - обрати найоптимальніший баланс між різними науками, що ґрунтуються навколо обраної теми, та забезпечити розвиток різних компетентностей учня/учениці.

Отримуючи відомості з різних галузей, у дитини збагачується інформаційне та емоціональне сприйняття, розвивається критичне мислення, знання стають комплексними, уміння набувають системності, посилюється світоглядне спрямування інтересів дітей, досягається більш високий рівень їхнього розвитку».[3] Це дає змогу з різних боків пізнати якесь явище, поняття, досягти цілісності знань.

Яскравим з прикладом міжпредметної інтеграції в навчанні є поєднання дисциплін природничо-математичного циклу з використанням прикладних задач, які кожен вчитель в достатній кількості може придумати самостійно або підібрати в мережі Інтернет. Це можуть бути задачі:

- фізичного змісту/ про швидкість руху тіла, виконану роботу/,
- біологічного змісту /про розмноження рослин чи бактерій/;
- хімічного змісту /про утворення розчинів/;
- географічного змісту / про довжину річок чи площу материків/;
- історичного змісту /про вік архітектурних споруд рідного міста/;
- фінансового змісту тощо.

Досвідчені педагоги сміливо експерементують. І тому в їхній практичній діяльності можна побачити інтеграцію предметів: мови, мистецтва та ЯДС. Так під час вивчення написання слів з подвоєнними приголосними з **української мови** (*наприклад: почуття, цінність, мислення, усвідомлення*) відбувається обговорення емоційного стану людини за змістом матеріалу курсу **«Я досліджую світ»** (*наприклад: почуття любові чи гніву, обурення тощо*), яке спирається на літературні приклади з підручника **читання** або матеріалів з позакласного читання (*наприклад: герой казки Котигорошок та його моральні цінності*). А відчути силу казкового героя – українського богатиря - визволителя можна, прослухавши відповідну мелодію з **музичного мистецтва** (*наприклад: варіації на українську тематику «Їхав козак за Дунай» Людвіга ван Бетховена чи «Запорізький марш» Евгена Адамцевича, виконавши при цьому фізичні вправи або елементи дитячого таночку «Гопачок» під час фізкультхвилинки. Також діти залюбки вивчать та заспівають пісню сучасної української композиторки Анни Олейнікової «Ми – нащадки козаків»*). Разом з тим *передати своє ставлення та почуття, які відчувають до улюбленого персонажа*, діти можуть під час *малювання та ліплення.* І тут відбувається інтеграція з **образотворчим мистецтвом.**

Зважаючи на кількість інформації, яку має засвоїти учень під час інтегрованого уроку, учителю початкових класів потрібно досконало вивчати програми під час календарно-тематичного планування уроків, щоб заздалегідь встановити зв'язок за темами між природничими дисциплінами або цілими галузями. Крім того педагогу треба враховувати, що дуже багато часу йде на саму підготовку до інтерактивних уроків:

1. узгодження матеріалу за предметами,
2. встановлення послідовності його подачі,
3. правильний розподіл навчального часу,
4. встановлення вдалого зв’язку предметних дисциплін з життям,
5. урахування часу виконання та індивідуальних можливостей кожного учня класу,
6. добір відповідних методик, інтерактивних вправ та ігор, наочності, відеоматеріалу тощо,
7. при необхідності організовувати пожвавлення навчального процесу,

позбавлення від перевтоми і непотрібних повторень, а також активізовувати навчально-пізнавальну діяльність учнів, стимулювати їх пізнавальний інтерес до навчання.

Впровадження міжгалузевої та міжпредметної інтеграції має глибинний характер. По-перше: вдале поєднання інтеграції та узгодження знань дасть змогу реалізувати міжгалузеві та міжпредметні зв'язки. За інтеграцією природничих наук майбутнє, оскільки вона найкраще сприяє формуванню необхідних компетенцій в учнів. По-друге: збільшується необхідність підготовки вчителя, який усвідомлює свою соціальну відповідальність, постійно дбає про своє особистісне і професійне зростання, вміє досягти нових педагогічних цілей. Роль вчителя полягає не лише в тому, щоб забезпечити трансляцію знань, але й бути людиною культури і вселюдських цінностей, провідником ідей державотворення і демократичних змін [1].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вольянська С. Є. Довідник сучасного педагога./ С. Є. Вольянська. – Харків : Вид. Група «Основа», 2016. –144 с.
2. Сучасні освітні тренди. Інтегроване навчання. У 7ч. Ч.1/ Укладач: Г.О.Щербиніна та ін. Краматорськ: Витоки, 2017. – 138с.
3. Кірик М. Нова українська школа: організація діяльності учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти: навч.-метод.посіб. /м.Кірик, Л.Данилова. – Львів: Світ, 2019. – 136с.

КЕЙС-ТЕХНОЛОГІЯ, ЇЇ СУТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ

Шинкарук Галина Василівна

заступник директора з навчально-методичної роботи
Івано-Франківський обласний
еколого-натуралістичний центр
учнівської молоді
Івано-Франківської обласної ради

За визначенням ЮНЕСКО, технологія навчання – це системний метод створення, застосування і визначення всього процесу викладання й засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів та їхньої взаємодії, який має своїм завданням оптимізацію освіти.

Однією з перспективних технологій навчання все популярнішою стає так звана кейс-технологія (case-study). Кейс-технології – це освітні технології, засновані на навчанні шляхом вирішення конкретних ситуацій - кейсів (з англ. case – випадок, ситуація, обставина).

Чому зараз це перспективно та актуально? Виходимо з того, що процес навчання у сучасних закладах освіти різних рівнів – дошкільних, загальних середніх, позашкільних, вищих – має бути побудований таким чином, аби максимально підготувати дитину до реалій життя, до вирішення конкретних життєвих ситуацій. Доки молода людина вчиться, її ведуть по життю викладачі, говорять, що робити, батьки підказують. Настає момент, коли молода людина починає самостійне життя, нема поряд викладачів, коли все було чітко і зрозуміло, починає жити окремо і стикається з масою життєвих проблем, влаштовується на роботу і тут мусить знаходити вихід з різноманітних ситуацій, аби утвердитися в колективі та показати хороші результати в роботі. Дуже часто молоді люди, які мали досить хороші показники у навчанні, є досить невпевненими у самостійному житті. І ще. Аналізуючи результати участі українських школярів у міжнародних олімпіадах з різних предметів, педагоги уже давно прийшли до висновку, що, демонструючи досить високий рівень знань з предмету, діти не справляються із завданнями, де слід використати ці знання з метою розв’язання конкретних життєвих ситуацій.

І справді, щоб стати успішним в сучасному житті, а чи просто втриматися на плаву, слід навчитися використовувати набуті знання, аналізувати ситуації, не боятись брати відповідальність на себе, здатність працювати в команді, здатність генерувати ідеї та способи їх втілення, вміти оперативно, аналітично працювати із значними обсягами інформації.

Саме кейс-технологія, або технологія ситуаційних вправ є інтерактивним методом навчання, який дає змогу наблизити процес навчання до реальної практичної діяльності. Звернемося до прикладів:

- Як відомо, за результатами загального аналізу крові, можна оцінити стан організму. Ваш знайомий чи знайома здали кров на загальний аналіз. Отримавши результати, вас попросили їх прокоментувати, а саме: кількість еритроцитів, лейкоцитів, швидкість осідання еритроцитів, кількість гемоглобіну, кількість глюкози тощо (видаються листочки із даними, які слід прокоментувати)
- Насінина кожної рослини, що належить до покритонасінних, має зародкові корінець і пагін. При попаданні у вологе середовище,

насіння проростає починають розвиватися, рости і корінець, і пагін. Хто з них починає розвиватися найперше? Чому?

- У вашої молодшої сестрички чи братика виявили гострики. Ці паразити викликають у дитини неприємні відчуття, їх слід обов'язково позбутися. Чи можна це зробити без лікарських засобів? Яким чином?
- Ростучи на підвіконні чи у відкритому грунті рослини намагаються розвернути свої листочки та квіти до сонця. Але ж у них немає м'язів, щоб це робити? Тоді як це їм вдається?
- Для запобігання накопичення газів у животику у немовлят (від чого вони поводять себе неспокійно, плачуть), дорослі роблять малечі легенький масаж животика, проводячи рукою по колу за годинниковою стрілкою. Чому не можна це робити проти годинникової стрілки?

Для зручності такі завдання називаються кейсами. Структура кейсу:

- Опис реальної (або близької до реальності) ситуації, опис проблеми чи конкретного випадку
- Має бути чітко поставлене завдання
- Набір інформативних, навчальних матеріалів, фактів, які містять дозовану інформацію, що дозволяла б дітям швидко зрозуміти суть проблеми та надавала б усі необхідні дані для її вирішення. Слід утриматися від надмірно насиченої інформації та інформації, що не має безпосереднього відношення до теми.

На відміну від традиційних методів навчання, кейс-технологія зорієнтована не на засвоєння знань, а на формування вмінь самостійно приймати рішення, знаходити правильні та оригінальні відповіді на проблемні питання; тут важливий не стільки кінцевий результат, скільки творчий процес на його отримання.

Звісно, кейс-технологія не може бути відірваною від застосування інших технологій, тоді він не принесе користі, вона має застосовуватися нарівні з іншими методами викладання. Виникає закономірне питання, чи існує якийсь об'єктивний критичний мінімум кейсів, який забезпечить цілісність курсу навчання та виконання навчальних цілей. Важко дати універсальну пораду, все залежить від інтелектуального та освітнього рівня аудиторії, з якою працює викладач. Одна закономірність прослідковується досить чітко: чим вищий рівень освітньої програми, тим легше та ефективніше працювати з кейсами. Ось приклади кейсів, які ми пропонуємо на заняттях гуртків:

- Олександра Іванівна завжди була акуратною, завдяки чому вона заслужила титул відмінної домогосподарки у своєму під'їзді. І ось одного разу у своїй ванній кімнаті вона виявила неприємний наліт. «Що це?» - з жахом запитала вона у своєї сусідки. Сусідка відповіла, що це, можливо, гриби… А хіба можуть це бути гриби? А може інші організми? Запропонуйте способи, за допомогою яких можна вияснити природу цього нальоту.
- Бажаючи завалити на екзамені несимпатичного йому студента, професор видав йому тушку невеликого ссавця без шкіри, голови та кистей передніх та задніх кінцівок. В цей день працювали всі практичні лабораторії, до яких студент мав доступ. Йому було запропоновано встановити, який спосіб життя проводила ця тварина та в якому біотопі могла існувати.
- Щоб переконати маму купити морозиво, не дивлячись на поставлений діагноз «ангіна», вундеркінд Дмитрик навів більше десятка неспростовних доказів того, що для хворого на ангіну морозиво дуже корисне. Які докази ви б навели на його місці?
- Після відвідування зоопарку, хлопчик Андрій ввечері у ванній кімнаті запитав у мами: - «Ми бачили сьогодні акулу, бобра, слона, орла, гігантського слимака, жабу і кобру. Вони напевно люблять солодке, як і я. Але в жодного з них я не помітив зубної щітки. Як же вони боряться з карієсом?». Як мама пояснила сину, яким чином ці тварини підтримують чистоту зубів.
- Керівник одного з відділень «Грінпіс» дізнався, що біля одного із сіл через ліс збираються прокласти автобан. Він одразу ж послав листи у всі можливі інстанції, що цього робити не можна, що ліс цей заповідний і його ніколи не рубали. Проте чиновники із дорожного управління запевняли, що відсутність пеньків у лісі ще нічого не доказує. В архіві відповідних документів нема. Уявіть, що керівником комісії призначили вас. Як перевірити, що ліс дійсно ніколи не рубали?
- Ви прийшли в магазин купувати сік. Перед вами – широкий асортимент продукції – у скляному, пластиковому та паперовому пакуванні. Сік у скляному пакуванні найдорожчий, а грошей у вас небагато. Який із них ви оберете? Поясніть свій вибір.
- Вам необхідно виконати проект з розчистки джерела. На що ви виділите гроші першочергово – на хімічний аналіз води, благоустрій стежки, встановлення щита, укріплення ґрунту, благоустрій території навколо джерела.

- У групі екологів виникла дискусія з приводу забруднення річки місцевими підприємствами – хімічним комбінатом, цукровим заводом і металургійним підприємством. Одні з них доводили, що найбільшої школи завдає металургійне підприємство, другі – цукровий завод, треті – хімічний комбінат. Хто з них має рацію? Обґрунтуйте.
- Під час екскурсії в ліс семикласники знайшли пташеня, що випало з гнізда. Гніздо знаходилось невисоко. Діти зуміли дотягнутись до нього і покласти туди пташеня. Як ви оцініте їх вчинок? А як би вчинили ви?

Навички, які розвиває технологія «кейс»:

– Аналітичні (вміння відрізняти зайві дані від інформації, відокремлювати суттєву інформацію від несуттєвої, мислити чітко та логічно, аналізувати, аргуметовано презентувати власні висновки)
– Практичні (формування навичок використання на практиці теорій, методів та принципів)
– Творчі (генерація альтернативних рішень)
– Комунікативні (вміння вести дискусію, переконувати, використовувати наочний матеріал та інші медіа-засоби, кооперуватися в групи, захищати власну точку зору, переконувати опонентів)
– Соціальні (оцінювання поведінки людей, вміння дослуховуватися до іншої думки, підтримувати дискусію, контролювати власні емоції)

Під час проведення обласного дитячого екологічного хакатону командам було запропоновано такий кейс:

«У своєму романі «Периферійні пристрої» американський фантаст Вільям Гібсон змалював недалеке майбутнє людської цивілізації, де з-поміж іншого дуже яскраво описані мешканці (люди) великої тихоокеанської сміттєвої плями. Сьогодні то є просто щільна купа пластикового та іншого сміття, що плаває у відкритому океані. Запропонуйте модель спонтанної натуралізації великої тихоокеанської сміттєвої плями і виникнення на ній та під нею екосистеми».

Команди учасників впродовж двох годин самостійно без керівників, використовуючи інтернет-ресурси та допомогу менторів знаходили можливі причини цієї екологічної проблеми та визначали можливі шляхи її вирішення.

Погодьтеся, що навчання тільки тоді стає радісним і привабливим, коли діти самі вчаться: проектують, конструюють, досліджують, відкривають, тобто

пізнають світ в повному розумінні цього слова. Пізнання через напругу своїх сил – розумових, фізичних, духовних можливо тільки в процесі самостійної навчально-пізнавальної діяльності на основі технологій сучасного навчання. Висока затеоретизованість навчальних курсів, класно-урочна система з фронтальними методами, неможливість часто пов'язати набуті знання з практикою реального життя є тими проблемами сучасної освіти, які не дозволяють підготувати дитину до успішного дорослого, в тому числі професійного життя.

Викладач має перестати бути носієм об'єктивного знання, яке він намагається передати учневі. Його основним завданням має стати мотивація учнів на прояв ініціативи і самостійності. Фактично він має створювати умови – «розвивальне середовище», в якому можливе вироблення кожним учнем (на рівні розвитку його інтелектуальних здібностей) певних компетенцій.

ТЕХНОЛОГІЇ ЗМІН І ТРАНСФОРМАЦІЙ У СУЧАСНОМУ ЗАКЛАДІ ОСВІТИ: ЗМІШАНЕ ТА ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ

Людмила Андріївна Пурдя

Олена Олександрівна Волкодав

Балаклійська станція юних натуралістів
Балаклійської міської ради Харківської області

Інформатизація суспільства стає однією з провідних ознак сучасності та провідним фактором впливу на освіту. Вона має орієнтуватись на технологіях, які формують у вихованців уміння вчитися, оперувати і управляти інформацією, швидко приймати рішення.

Дистанційні технології є основою для взаємодії суб'єктів освітнього процесу як у змішаному навчанні, так і в дистанційному. У дистанційному навчанні передбачається взаємодія суб'єктів засобами онлайн-технологій і є визначальною. Такий вид навчання визначено Законом України «Про освіту» ст. 9 п.4, як окрему форму здобуття освіти – дистанційну[1].

Змішане навчання є підходом, педагогічною та технологічною моделлю, методикою, що поруч із онлайн-технологіями спирається також і на безпосередню взаємодію в освітньому процесі здобувачів освіти і педагогів, дозволяючи отримувати задоволення від процесу пізнання навколишнього

світу, і робить освітній процес мобільним, диференційованим та індивідуальним.

Таким чином, нові освітні інформаційні технології відкривають доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищують ефективність самостійної роботи, дають нові можливості для творчості, знаходження і закріплення будь-яких професійних навичок, дозволяють реалізовувати принципово нові форми і методи навчання.

Головною метою використання технологій дистанційного навчання на СЮН стало забезпечення постійного доступу здобувачів освіти до електронних освітніх ресурсів шляхом використання сучасних інформаційних технологій та телекомунікаційних мереж.

На допомогу у вирішенні завдань, викликів, зумовлених запровадженням дистанційного навчання в обмежених часових рамках, застосовуємо різні онлайн-ресурси, а саме: ресурс «Wordwall» https://wordwall.net , який допомагає створювати інтерактивні завдання різних типів.

Знайомство з цією технологією починаємо з огляду платформи https://wordwall.net, змінюючи мову на українську. Для реєстрування вибираємо один із трьох варіантів тарифного плану: «Базовий» (безкоштовний), який має 18 різних шаблонів для створення завдань: 14 з яких можна роздруковувати, але кількість ресурсів, які можна створити - лише – 5; «Стандартний» коштує 60 грн на місяць» і вміщує 18 шаблонів; «Про» – 90 грн і має 33 шаблони, але кількість ресурсів необмежена, і їх можливо редагувати та дублювати.

Потім потрібно вказати скриньку та пароль і можна починати створювати власні завдання.

Вам допоможе посилання https://www.youtube.com/watch?v=E0M8if7l-64 [2], де можливо більш детально ознайомитися, як створювати завдання для здобувачів освіти.

Алгоритм роботи схожий на відомий серед педагогів LearningApps, але якість даних шаблонів та функціональні можливості платформи більші. На створення завдань, презентацій, вправ, ігор не піде багато часу, тому що платформа підключена до пошукової системи Bing, яка швидко знаходить потрібне зображення. Можливо також завантажити або скопіювати з власного комп’ютера дидактичний матеріал.

Програма цієї технології переносить словесні ігри та перевірки слів у цифровий формат. Можна створювати інтерактивні завдання різних типів, друковані матеріали, які можливо використовувати під час виконання самостійних завдань як онлайн, так і офлайн частини навчальної програми.

Багато шаблонів досить традиційні, наприклад «Ігри»: «Пошук слів», «Відповідники», «Відсутнє слово», «Кросворд», «Анаграма», «Правильно,

неправильно». Але є такі шаблони, які неможливо знайти на інших схожих платформах, наприклад: «Шибениця», «Повітряні кулі», суть яких - потрібно «проткнути кулю» так, щоб ключові слова «впали» на визначення (пересувається потяг із назвами вагонів», які їм відповідають; «Літак», в якому треба «залітати у правильні відповіді» та уникати неправильних; «Погоня в лабіринті», «Полювання на кротів», «Діаграма з мітками», завдання яких полягає у «перетягуванні шпильки»(картинки слова) у правильне місце на зображенні; «Випадкове колесо», де, «прокручуючи колесо», треба побачити, які елементи завдання випадуть кожному учаснику; «Випадкові карти», «Ігрова вікторина», в яких є кілька варіантів відповідей в обмежений час.

На прикладі гуртка «Природа рідного краю» розглянемо механізм реалізації використання Wordwall ресурсів на занятті за темою «Різноманітність та значення птахів у своїй місцевості». Пропонуємо гру «Зимуючі птахи», яка була взята за основу, використовуючи шаблони «Сортування за групами», потім пограємо «Анаграмою», «Випадкове колесо», «Випадкові карти», ігрове шоу «Погоня в лабіринті» та інші. На цьому ресурсі легко змінюється дизайн та шаблон завдання, що є альтернативою, яка дозволяє вихованцям виконувати завдання, а педагогам стежити за результатами навчання дітей у своєму віртуальному кабінеті.

Для розіслання створеного завдання потрібно натиснути «поділитися», вибрати категорію «Мої учні та учениці». Відобразиться унікальне посилання для загального доступу у всієї групи гуртка, яке висилається вихованцям для реєстрації під своїм прізвищем та використовується під час дистанційного навчання.

Цікавим є розділ «Статистика», в якому керівник гуртка та вихованець можуть побачити у зручний для всіх час ступінь засвоєння програмного матеріалу, активність дітей, помилки, кількість спроб кожного вихованця, таблицю результатів та загальний рейтинг.

Досвід застосування Wordwall свідчить про результативність використання цієї педагогічної технології у творчих об’єднаннях закладів позашкільної освіти, що призвело до збільшення

• відвідування - з 73% до 91%;
• кількості вихованців на достатньому рівні - на 15%;
• наповнюваності гуртків - від 15 до 25 дітей;
• поліпшення участі у масових заходах від застосування сервісу - до 97%;

Завдяки використанню платформи Wordwall відбувається покращення освітнього процесу у нашому закладі, а саме:

- організація освітнього процесу не обмежується тільки заняттям гуртка, він розширюється і до, і після визначеного часу;

- усі учасники освітнього процесу мають рівний і надійний доступ до інтернету і онлайн-ресурсів роботи. Усі веб-платформи, які використовує керівник гуртка, відповідають віковим особливостям дітей та мають доступ для учнів з особливими освітніми потребами;
- підвищується професійна компетентність педагога-позашкільника щодо урізноманітнення віртуального освітнього середовища та сприяння творчому вирішенню поставлених перед педагогом завдань;
- ефективне використання навчального часу;
- легше контролювати прогрес у дітей;
- підвищується мотивація вихованців.

Таким чином, впровадження різноманітних смарт-технологій в освітній процес закладів освіти – це інновація, якою повинен володіти кожен сучасний педагог. Використання освітніх платформ таких як Wordwall має сприяти удосконаленню професійної майстерності педагога не тільки у закладах позашкільної освіти, а й у закладах загальної середньої освіти.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту».
2. Інтернет ресурси:
https://www.youtube.com/watch?v=E0M8if7l-64
https://www.youtube.com/watch?v=qH0zcFIox6A

ВПРОВАДЖЕННЯ КУРСУ ОСНОВ ЕНЕРГОПОСТАЧАННЯ ТА ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ В КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ПОСЛУГ

О.В. Сажнєва

викладач природничих дисциплін, спеціаліст першої категорії

Державний професійно-технічний навчальний заклад

«Вінницьке вище професійне училище сфери послуг»

УДК 377.031

Тематичний розділ: Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

Анотація. *У статті розглянуто актуальність застосування інноваційних педагогічних технологій у формуванні екологічної компетентності майбутніх фахівців сфери послуг. Представлено систему роботи з вивчення основ енергопостачання й енергозбереження та інтеграції екологічних ідей у навчальні предмети та виробничу діяльність. Зазначено, що залучення учнів до пізнавальної культури еколого-інформаційного суспільства формує навички екологічної відповідальності, готовності до дотримання екологічних законів.*

Ключові слова: *енергоефективність, енергопостачання, проект, інноваційні педагогічні технології.*

O.V. SAZHNIEVA. INTRODUCTION OF A COURSE ON THE BASICS OF ENERGY SUPPLY AND ENERGY SAVING IN THE CONTEXT OF PROFESSIONAL TRAINING OF SERVICE WORKERS

Abstract. *The article deals with the relevance of the use of innovative pedagogical technologies in the formation of ecological competence of service workers. System of work on studying the basics of energy supply and energy saving and integration of ecological ideas into subjects and vocational training are presented in the article. It is noted that the involvement of students in the cognitive culture of ecological and information society develops the skills of ecological responsibility, readiness to comply with ecological laws.*

Keywords: *energy efficiency, energy supply, project, innovative pedagogical technologies.*

Вступ. Сучасне життя вимагає не тільки високого рівня загальноосвітньої підготовки учнів, а й формування у них широкого спектру загальнокультурних, загальнолюдських і життєвих компетентностей. З цією метою важливо залучати учнів до участі у різноманітних проектах, акціях, які б підвищували їхній освітній рівень та збагачували інтелектуальний, економічний та культурний потенціал. Одним з таких проектів є інноваційний освітній проект «Енергоефективні школи: нова генерація», який, починаючи з листопада 2017 року, впроваджує Всеукраїнська благодійна організація «Інститут місцевого розвитку».

Суттєву роль у необхідності реалізації даного проекту серед молоді відіграє той факт, що в Україні довгий час розвитку житлово-комунального господарства приділялася увага «за залишковим принципом». Тому не дивно, що багато хто з мешканців нашої країни живе в давно не відремонтованих

квартирах та будинках, користується морально і фізично застарілими ліфтами, балконами, які загрожують життю не тільки його господарів, а й інших громадян. Саме тому в умовах ринкової економіки основи житлово-комунальної грамотності, як і основи споживчих знань, набувають все більшого значення [1].

Зміст факультативного курсу «Абетка з основ житлово-комунального управління», який вивчається у рамках проекту «Енергоефективні школи: нова генерація», спрямований на розвиток житлово-комунальної грамотності учнів, формування вмінь та навичок ресурсозбереження, раціонального споживання житлово-комунальних послуг. Зазначимо, що при вивченні курсу «Абетка з основ житлово-комунального управління» в учнів формуються лідерські якості. Окрім того, майбутні випускники закладу професійної (професійно-технічної) освіти мають можливість ознайомитися з основами житлово-комунальної грамотності, усвідомити необхідність активної громадської позиції для вирішення проблем свого будинку, мікрорайону, міста та країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання вивчення основ енергопостачання та енергозбереження в закладах освіти посідає значне місце серед наукових досліджень багатьох вчених. Зокрема теоретичні основи формування енергозбережувальної компетентності учнів вивчали О. Глущенко, Л. Клименко, Л. Колосова, Н. Кулалаєва, І. Мороз, В. Радкевич, М. Цапенко та ін. Водночас окреслена проблема не втрачає своєї актуальності і потребує подальшого дослідження.

Мета статті: висвітлення досвіду впровадження курсу основ енергопостачання та енергозбереження учнів в освітній процес ДПТНЗ «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг».

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день формування енергозбережуавльної компетентності учнів є одним з провідних завдань для колективу Вінницького вищого професійного училища сфери послуг. Тому учні закладу залучаються до багатьох проектів, спрямованих на формування енергозбережувальної компетентності, енергоефективної культури, реалізації заходів з енергозбереження. Як ми вже зазначали, прикладом такого проекту є освітній проект «Енергоефективні школи: нова генерація».

У рамках зазначеного проекту учні Вінницького вищого професійного училища сфери послуг за допомогою спеціального освітнього порталу energyschool.org.ua, проходять онлайн-навчання за 2 курсами «Основи енергопостачання та енергозбереження» та «Абетка з житлово-комунального управління», а також беруть участь в онлайн-грі «Розумний будинок». Адже відомо, що навчати краще змалечку – ламати вже сформовану звичку дуже складно. Під час роботи над проектом його учасники дотримуються

енергетично та екологічно грамотної поведінки й стилю життя, в результаті чого відбувається формування нових ментальних установок, активної життєвої позиції, лідерських якостей.

Програма проекту охоплює 17 академічних годин й включає десять тем (теоретичних і практичних занять). При вивченні курсу використовуються різноманітні форми та методи навчання (робота в групах, методи комунікативного навчання, екскурсійний метод пізнання тощо). Під час проходження теоретичного курсу, учні знайомляться з навчальним матеріалом, виконують практичні завдання у вигляді тестів, кейсових завдань, пишуть твори, есе, переглядають відеоматеріали, а також працюють над додатковими індивідуальними завданнями.

Практичний курс побудований на діловій грі «Розумний будинок» – гри-стратегії, під час якої учасники стають мешканцями одного багатоквартирного будинку – співвласниками і сусідами. Кожний ігровий день призначений для вирішення різноманітних житлово-комунальних ситуацій.

Дана інтерактивна бізнес-гра формує в учнів низку життєво-практичних навичок, а саме:

– уміння заробляти ігрові гроші та розраховуватися ними за житлово-комунальні послуги;

– вирішення реальних житлово-комунальних проблем, що виникають у співвласників багатоквартирних будинків;

– ознайомлення зі способами успішного розв’язання цих проблем;

– обрання голови правління ОСББ;

– формування ремонтного фонду;

– виплата заробітної плати членам правління ОСББ;

– обрання пріоритетності робіт/покупок у квартирі/будинку.

Навчання учнів відбувається у створених ними особистих онлайн-кабінетах, а результати виконання тестових та практичних завдань фіксуються у рейтинговій таблиці робочої групи. На завершальному етапі проекту учні мають змогу самостійно розробляти і здійснювати план дій, спрямований на вирішення виявлених проблем теплопостачання та теплозбереження свого будинку та закладу, у якому вони навчаються.

Перевагами проекту є:

– можливість дистанційної форми навчання з доступом до онлайн-платформи у зручний для користувачів час;

– систематичне оновлення навчальних матеріалів з врахуванням змін у законодавстві та державній політиці;

– можливість реалізації проекту в інклюзивній освіті;

– різноманітність форм і методів навчальної діяльності учнів;

– можливість у режимі реального часу спостерігати за процесом опанування учнями тем навчальних курсів;

– мотивація учасників проекту до енергозбережувальної культури та енергоефективної поведінки тощо [2].

Принагідно зазначимо, що навчальні курси пілотного проекту «Енергоефективні школи: нова генерація» мають яскраво виражену практичну спрямованість. Це допомагає робити молоді перші кроки у доросле життя, розширювати та поглиблювати знання у житлово-комунальній сфері, екології, формувати навички енергоефективності та ресурсозбереження. Окрім того, проект спрямований на розвиток духовності учнів, формування лідерських якостей, національного менталітету.

Через реалізацію даного проекту педагогічний та учнівський колектив Вінницького вищого професійного училища сфери послуг залучений до реалізації практичних заходів зі скорочення споживання електричної енергії за рахунок дбайливого та свідомого її використання. Так на прикладі освітлення конференц-зали учасниками проекту продемонстровано результати практичних розрахунків щодо ефективності використання світлодіодних ламп (табл. 1).

Таблиця 1

Розрахунки ефективності використання світлодіодних ламп у конференц-залі Вінницького вищого професійного училища сфери послуг *

Лампа розжарення	**Світлодіодна лампа**
Споживання електроенергії: 3,5 год. • 1,44 кВт = 5,04 кВт-год. Вартість 1 кВт – 2,8319 грн. Вартість спожитої електроенергії у конференц-залі за тиждень: 5,04 кВт-год • 2,8319 грн. = 14,27 грн. Всього у навчальному році 40 тижнів. 14,27 грн. • 40 тижнів = 570,00 грн. (за рік)	Споживання електроенергії: 3,5 год. • 0,144 кВт = 0,504 кВт-год. Вартість 1 кВт – 2,8319 грн. Вартість спожитої електроенергії у конференц-залі за тиждень: 0,504 кВт-год • 2,8319 грн. = 1,43 грн. Всього у навчальному році 40 тижнів. 1,43 грн. • 40 тижнів = 57,20 грн. (за рік)

* – у конференц-залі Вінницького вищого професійного училища сфери послуг 24 лампи. Потужність лампи розжарення – 60 Вт, світлодіодної лампи – 6 Вт.

24 • 6 Вт = 144 Вт = 0,144 кВт.

24 • 60 Вт = 144 Вт = 1,44 кВт.

У середньому за тиждень у конференц-залі лампа працює 3,5 год.

Результати проекту були презентовані на засіданні педагогічної ради Вінницького вищого професійного училища сфери послуг. Учасниками проекту запропоновано до втілення низку технічних та організаційних заходів, які сприятимуть зменшенню споживання електроенергії в училищі, а саме:

– створення умов для формування в учнів та педагогічного педагогічних працівників елементів енергоефективної поведінки;

– ознайомлення усіх учасників освітнього процесу з сучасними енергозберігаючими технологіями (класи енергоефективності, типи енергозберігаючих ламп, дані результатів моніторингу щодо ефективності їх використання тощо);

– демонстрація практичних розрахунків з ефективності використання світлодіодних ламп на прикладі освітлення конференц-зали закладу освіти.

Класні керівники училища провели години спілкування на тему «Як зробити раціональним використанням електричної енергії?», за результатами якої учні написали есе з роздумами про шляхи та методи ефективного використання електроенергії в домашніх умовах та училищі. Під час роботи над проектом у багатьох навчальних кабінетах та майстернях виробничого навчання лампи розжарення були замінені на світлодіодні.

Висновки. Як бачимо, застосування інноваційних педагогічних технологій у формуванні енергозбережувальної компетентності та енергоефективної культури учнів у ДПТНЗ «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг» проявляється в активної життєвій позиції учнівської молоді до охорони навколишнього середовища, можливості позитивно впливати на її стан. Інтеграція енергоефективних ідей у навчальні предмети та виробничу діяльність дає можливість вирішити питання сформованості екологічної культури у майбутніх кваліфікованих робітників.

Отже, результатом впровадження інноваційного проекту «Енергоефективні школи: нова генерація» у формуванні енергозбережувальної компетентності учнів у ДПТНЗ «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг» є:

– орієнтація учнівської молоді в системі моральних категорій екологічної етики, визнання цінності життя у всіх її проявах;

– залучення учнів до пізнавальної культури еколого-інформаційного суспільства;

– виховання екологічної відповідальності, готовності до дотримання екологічних законів;

– нагромадження досвіду застосування отриманих знань та умінь в реальних життєвих та виробничих ситуаціях з метою забезпечення екологічної

безпеки, здоров'я, підтримки екологічного якості навколишнього середовища як основи якості життя;

– виховання навичок свідомого споживання енергетичних ресурсів;

– розуміння технічних та фінансових проблем виконавців житлово-комунальних послуг;

– формування активної громадянської позиції.

Список використаних джерел

1. *Абетка житлово-комунального управління: посібник до факультативного курсу для учнів 9-11 класів / К.Р. Сафіуліна, В.В. Погорєлова, Д.М. Левицький, А.Є. Кузуб, А.Г. Колієнко, І.А. Касабова. – К.: «Поліграф плюс», 2017. – 236 с.*
2. *Вперше в Україні! 15 листопада 2017 року відкривається інноваційний освітній стартап з енергоефективності та житлово-комунального управління [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://bitly.su/xJATn (дата звернення 03.11.2019). – Назва з екрана.*

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ІНСТРУМЕНТІВ ОНЛАЙН-ОСВІТИ ПРИ ПІДГОТОВЦІ УЧНІВ ДО ЗНО У СИСТЕМІ РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА

Корнієць Інна Вікторівна

вчитель української мови та літератури
вищої кваліфікаційної категорії,
КЗ «Маріупольська загальноосвітня школа
І-ІІІ ступенів № 47 Маріупольської міської ради
Донецької області»
e-mail: kornietsinna37@gmail.com

Актуальність. Завдання, що намітилися в розвитку української освіти, вимагають від кожного вчителя професійної майстерності та самовіддачі. Відповідно до вимог сучасної української школи професійна майстерність вчителя полягає в умінні проєктувати навчальний процес, використовувати технології розвиваючого навчання, здійснювати оціночну діяльність на основі проєктування предметних, метапредметних і

особистісних результатів навчання. Сьогодення поставило цікаве, важливе й нелегке завдання перед науковцями - задовольнити бажання учнів використовувати сучасні гаджети: touch-екрани, планшети, інтерактивні столи, мультимедійні дошки для навчання, навчальних ігор, розвитку пізнавального інтересу, формування навичок безпечного користування інтернет-сервісами, саморозвитку, освіти протягом життя.

Сучасні гаджети та застосунки, що з'являються на ринку інформаційно-комп'ютерних послуг, сприяють розвитку молоді з різним типом сприйняття інформації: аудіали, візуали, кінестетики. В освітньому процесі інформація, яка отримується на уроках учнями розподіляється так, що близько 80% інформації сприймається через органи зору, близько 15% через слух і решта 5% через дотик, нюх і смак. Але, коли мова йде не тільки про сприйняття, але й про запам'ятовування інформації, то підвищується роль моторної пам'яті, тобто пам'яті руху. Найкраще людина запам'ятовує матеріал, коли щось побачить, почує і «доторкнеться» до чогось; коли сама щось відтворить (запише, намалює тощо), застосує на практиці. Дослідження психологів доводять, що більшість учнівської молоді тяжіє до кліпового сприйняття інформації, тому й у навчанні варто змістити акцент та орієнтувати розробників навчального контенту на візуалізацію, доручення відеорядів, подання тренувальних вправ, створених інтерактивними наочними інструментами. Доведено, що в сучасних дітей набагато вища потреба в візуально представленій інформації, навіть К. Д. Ушинський помітив: «Дитяча природа вимагає наочності» [6].

Мета цієї статті полягає в теоретичному обґрунтуванні та доведенні доцільності використання інтерактивних завдань при підготовці учнів до ЗНО у системі роботи вчителя-словесника. Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати наступні **задачі:**

– з'ясувати переваги використання інноваційних технологій та інструментів онлайн-освіти для всіх учасників педагогічного процесу;
– визначити особливості планування заняття з використанням інтерактивних вправ;
– вивчити основні методи і прийоми роботи з інтерактивними вправами у системі роботи вчителя-словесника;
– визначити фактори ефективного використання інтерактивних вправ на уроках вчителя-словесника.

Новизна полягає в тому, що запропоновано новий підхід до особливості планування заняття з української мови та сформовано певні прийоми роботи на різних етапах уроку з інтерактивними вправами.

Інноваційні технології швидко увійшли в усі галузі нашого життя. В Україні триває реформування системи освіти. Інструментом становлення нової

освіти є інноваційна діяльність, яка полягає у внесенні якісно нових елементів у навчально-виховний процес. Пропонуються нові технології, інший педагогічний менталітет.

Активне застосування інтерактивних технологій у різних сферах користування, включаючи індустрію розваг, наукових випробувань, практичних і теоретичних аспектів роботи різних установ, найбільше зустрічається в сфері освіти. Популярне використання інтерактивних технологій у різних галузях відбувається за рахунок одночасного впливу графічної, звукової, фото і відео інформації, тому що такі технології володіють неординарним поданням інформації, залученням уваги і великим емоційним зарядом.

Застосування інтерактивних засобів навчання дозволяє реалізувати ряд можливостей: збільшити у здобувачів освіти інтерес до досліджуваного предмета; підготувати їх до самостійного засвоєння інформації; оволодіти конкретними знаннями, які будуть потрібні для застосування в професійній діяльності; інтелектуально розвивати учнів; підготувати до самостійного засвоєння загальноосвітніх дисциплін; розширити види спільної роботи між учителем і учнем, що забезпечує отримання досвіду міжособистісного спілкування; підвищити різноманіття видів і форм організації діяльності учнів в процесі навчання [7, с. 89].

Сучасний етап модернізації системи освіти характеризується посиленням уваги до особистості, спрямуванням зусиль педагогів на розвиток творчого потенціалу учасників навчально-виховного процесу. Підвищення рівня професійної майстерності вчителя є основним завданням на усіх етапах розвитку школи.

Інноваційні технології навчання – це спеціальна форма пізнавальної активності, що має за мету створення комфортних умов навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність.

Інтерактивні технології – це організація процесу навчання, в якому неможлива пасивність учня в колективній роботі, заснованій на взаємодії всіх учасників процесу навчання із застосуванням інтерактивних технологій.

Інтерактивне навчання – це, перш за все, діалогове навчання, в ході якого здійснюється взаємодія викладача і здобувачів освіти за допомогою інтерактивних технологій.

На думку Д. А. Махотіна, інтерактивна діяльність, передбачає організацію і розвиток діалогового спілкування, яке призводить до взаєморозуміння, взаємодії, спільного рішення загальних, але значимих для кожного учасника завдань [5].

На думку Є. В. Коротаєвої, інтерактивне навчання необхідно розглядати як багатовимірне явище, оскільки воно вирішує одночасно три завдання:

1. навчально-пізнавальне (гранично конкретне);
2. комунікативно-розвиваюче (пов'язане із загальним, емоційно-інтелектуальним фоном);
3. соціально-орієнтоване (результати якого проявляються вже за межами навчального часу і простору).

Автор при цьому, зазначає, що інтерактивне навчання – це «процес пізнання, де знання видобуваються в спільній діяльності через діалог учнів між собою і вчителем» [2].

Існує велика кількість інструментів для забезпечення взаємодії учасників навчального процесу. Здійснивши дослідження та аналіз певних ресурсів, можна виділити наступні:

Наведемо приклади застосування окремих інтерактивних вправ на різних етапах заняття.

Однією з найдоступніших іграшок, що розвивають логічне мислення, увагу, пам'ять, уяву є **пазл**. Складаючи пазли, ми:

– визначаємо тему уроку;
– даємо характеристику герою;
– переказуємо епізод, що зображений на ілюстрації;
– добираємо цитати до зображення;
– складаємо сюжетний ланцюжок твору (використовуємо декілька пазлів - найкраще для роботи у групі);

– розповідаємо про події, які відбувалися до чи після епізоду, що зображений на картинці;
– ставимо питання;
– використовуючи прийом «Бачу, чую, відчуваю», уявляємо, що бачимо той епізод твору і розповідаємо, що відчуваємо в цей момент, які звуки чуємо, які події відбуваються навколо нас;

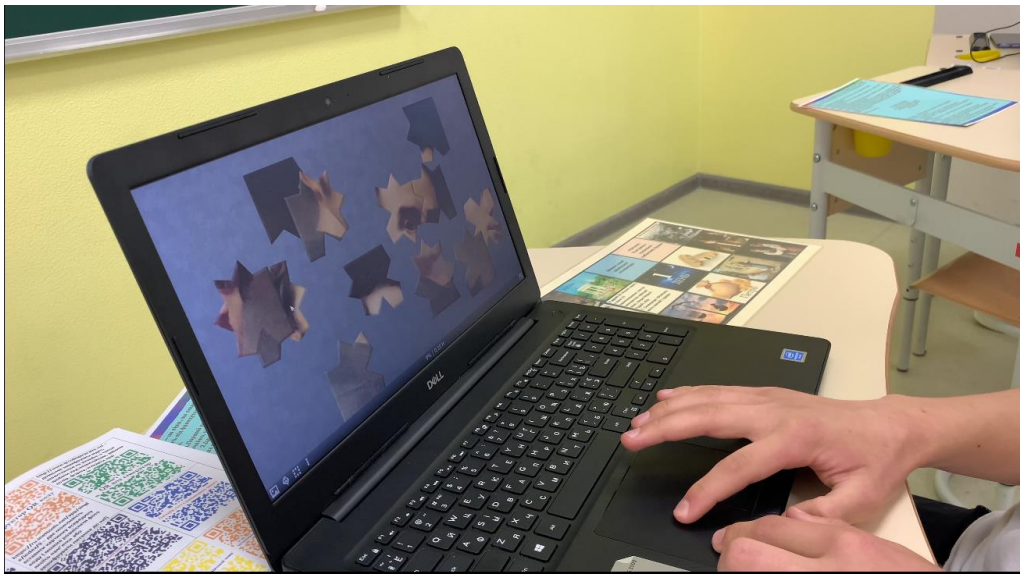

Ребус - загадка, в якій слова, що розгадуються, зображено у вигляді комбінації малюнків з літерами та іншими знаками. Цей матеріал можна використовувати і під час проведення уроків з метою актуалізації знань, мотивації учнів до навчання, а також на етапі узагальнення та систематизації знань.

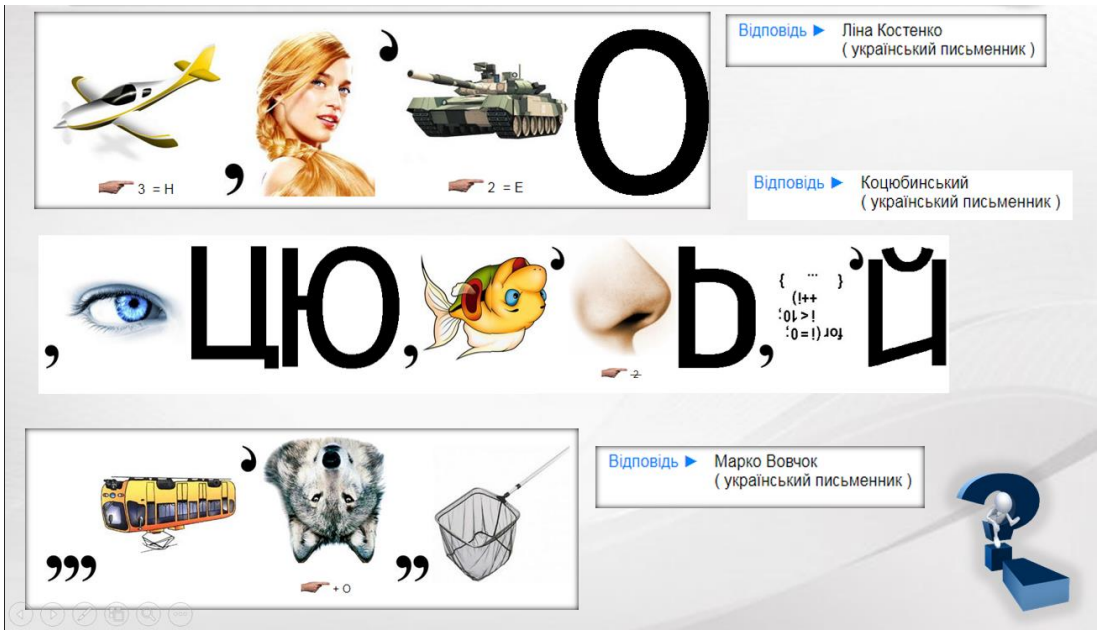

Кросенс являє собою асоціативний ланцюжок, замкнутий у стандартне поле із певної кількості квадратів, які розташовані в ньому таким чином, що кожен малюнок має зв'язок із попереднім і наступним. Зв'язок може бути як поверхневий, так і змістовний. Але в будь-якому випадку це прекрасне завдання для розвитку логічного і творчого мислення.

Прийом «кросенс» відповідає наступним принципам:

– науковість;
– ефективність: дає гарантовані результати вже з перших днів його застосування;
– гуманність: покращує якість освіти і полегшує процес навчання;
– універсальність: можна використовувати при викладанні будь-яких предметів, для навчання дітей із різним рівнем розвитку;
– креативність: спрямований на розвиток неординарного творчого мислення.

А це означає, що прийом «кросенс» допомагає формувати всі види універсальних навчальних дій.

Кросенс може бути використаний на будь-якому етапі уроку.

Проблема, з якою часто зустрічаються автори кросенсів, – це трактування зображень, які можуть бути не зовсім зрозумілі або досить загадкові. У такому випадку дається коротка текстова підказка – хто чи що зображено на кожному малюнку, а завдання – знайти зв'язки між сусідніми зображеннями або дати назву кросенсу, знайшовши єдину нитку асоціацій. Перевагами цього виду завдань є те, що у роботі задіяні всі учасники, які навчаються працювати у команді, в них формується доброзичливе ставлення до опонента, кожен має можливість висловлювати свою думку, за короткий час опановується велика кількість навчального матеріалу, формуються навички

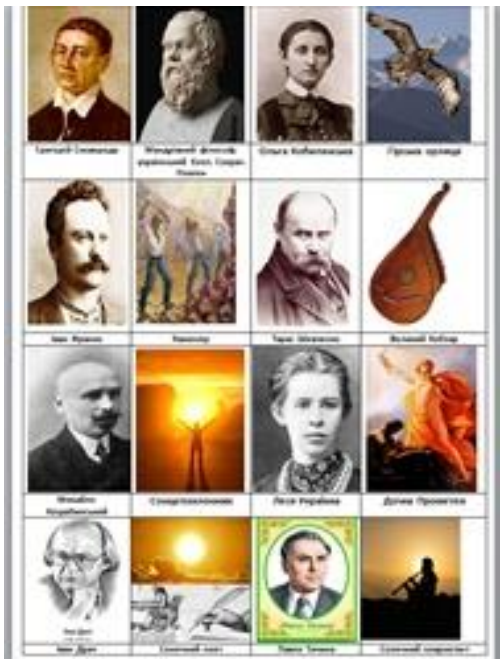

толерантного спілкування, учні навчаються обґрунтовувати свою думку та знаходити альтернативне вирішення проблеми [1, с. 31].

Буктрейлер - це короткий відеоролик, що відтворює у довільній формі розповідь про певну книгу. Такий метод роботи використовують для підвищення зацікавленості до прочитання книги. Буктрейлер може робити і вчитель, і учні. Найбільш цікава його особливість – у специфічній подачі інформації, здатної інтригувати. Буктрейлер для читання можна створити на основі діафільму спочатку в програмі MovieMaker.

Створення буктрейлера вимагає від автора креативності, відчуття художньої краси та музичного ритму та певних знань в галузі комп'ютерних технологій.

Для того щоб зробити власний буктрейлер потрібно:

- вибрати книгу для промоції;
- створити сценарій буктрейлера;
- добрати матеріали для відеоряду;
- записати текст для озвучування ролику, якщо це передбачено сценарієм. Для запису та редагування звуку можна використовувати такі аудіоредактори: Adobe Audition, Audio Record Wizard, Sony Sound Forge тощо. Проте більшість із них потребують придбання користувацької ліцензії;
- вибрати програму для роботи з відео файлами Таких програм існує безліч. Для початківців найбільше підійде Windows Movie Maker. Для роботи з відеофайлами також використовувати програми Adobe Premiere, Pinnacle Studio, Sony Vegas Pro та ін. Але використання цих програм можливе лише за умови придбання ліцензії;
- змонтувати відео.

Але створення буктрейлера - це лише половина справи, друга ж половина полягає в донесенні його до цільової аудиторії - майбутніх читачів книги. Буктрейлери можна показувати на телебаченні, розміщувати в Інтернеті на блогах, форумах, сервісах відеохостингу, у популярних соціальних мережах та резентувати під час літературних вечорів, зустрічей з письменниками, читацьких конференцій, круглих столів, книжкових фестивалів тощо.

У бібліотечному професійному середовищі буктрейлер має стати одним з дієвих засобів підвищення статусу читання через його пропаганду за допомогою відеопрезентації [4,5].

З цифровізацією освіти дуже часто в навчальній діяльності стали використовуватись QR-коди. За допомогою QR-кодів можна урізноманітнити навчальний процес наступним чином:

1. Кодування посилань на домашні завдання, тестові чи практичні роботи.
2. Проведення квесту.
3. Організація виставки у класі чи коридорами школи.
4. Розміщення коридорами школи відповідних кодів.
5. Розміщення кодів на підручниках чи книгах.

Робота з онлайн ресурсами- це активно творчий процес, спрямований на відкриття та створення унікального, неповторного продукту, що потребує безперервних особистих зусиль та використання його у власній професійній діяльності.

Отже, виходячи із отриманих результатів було зроблено висновок, що необхідно впроваджувати інтерактивні технології на уроках, щоб покращити рівень знань учнів.

Метою будь-якої технології є досягнення більш високого рівня навчання та виховання. Для здійснення цього педагогічна технологія повинна задовольняти такі вимоги:

– науковість – усі педагогічні технології повинні мати наукове обґрунтування;

– системність – усі складові технології (прийоми, методи, форми) повинні бути взаємопов’язані та складати в сукупності єдине ціле;

– передбачуваність – етапи впровадження та очікувані результати технології повинні бути чітко сплановані;

– ефективність – застосування певної технології виправдовує витрати (часові, емоційні, матеріальні тощо) для отримання гарантованого результату;

– можливість відтворення – можливість використання, повторення технології іншими суб'єктами;

– оптимальність - певна технологія має низку переваг порівняно з іншими для отримання бажаного результату.

До основних умов ефективної організації навчального співробітництва в освітньому процесі слід віднести необхідність забезпечення постійного спілкування всіх учасників, свідомої творчої взаємозалежності, активної особистої участі у спільній роботі, особисту та колективну відповідальність за прийняття рішень, постійного формування навичок роботи у команді з метою підвищення її ефективності. Серед завдань, які постають перед викладачем та учнем, щодо взаємин у співробітництві, можна віднести: зменшення конфліктності у педагогічній діяльності; збільшення ефективності діалогічного спілкування; ефективність доцільного планування навчання викладачем.

Під час підготовки до уроків учителеві необхідно перечитати багато методичної літератури. Кожен урок повинен містить інтерактивні вправи та завдання, оскільки вони дуже різноманітні.

Сучасній школі сьогодні потрібний учитель, який міг би оновлювати, удосконалювати зміст своєї діяльності. Впоратися з цим завданням можна тільки за умови розумного поєднання традиційних та інноваційних форм і методів навчання.

Список використаних джерел

1. Караковский В. А. Воспитание эффективно, если оно системно. Воспитательная система. М. : Буки-Веди, 2005. 65 с.
2. Коротаева Е. В. Обучающие технологии в познавательной деятельности школьников. М. : Сентябрь, 2003. 176 с.
3. Леся Українка. Лісова пісня. URL: https://drive.google.com/file/d/10ewzSeRdokG5iIjR-uASfi9fSRZQzuRn/view?usp=sharing
4. Видео в создании буктрейлеров для продвижения книги к читателю [Електронний ресурс] : вебинар / Н. Максимова. — Електрон. дан. — 30 окт. 2012 г. — Режим доступа: https://connect8.softline.ru/p10v4yn14w5/?launcher=false&fcsContent=true&pbMode=normal, свободный. — Загол. с экрана. — Яз. рус.
5. Пінчук О. П. Проблема визначення мультимедія в освіті: технологічний аспект. *Нові технології навчання:* наук.-метод. зб. Київ : Інститут інноваційних технологій і змісту освіти, 2007. Вип. 46. С. 55–58.
6. Ушинський К. Д. Человек как предмет воспитания. Опыт педагогической антропологии. *Ушинский К.Д. Педагогические сочинения :* в 6 т. М. : Педагогика, 1990. Т. 5. 528 с.

7. Хлопяк С. В. Інтерактивні та мультимедійні навчальні технології в інформаційному суспільстві. *Smart-освіта: ресурси та перспективи:* матеріали Міжнар. наук.-метод. конф. (Київ, 16–17 жовтня 2014 р.): тези доп. Київ : Київ. нац. торг.-екон. унт, 2014. С. 125–128.

ПЕРСПЕКТИВНИЙ ДОСВІД

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ STEM-ОСВІТИ ДЛЯ ПРОЕКТНО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОБ'ЄДНАНЬ ЧЕРНІВЕЦЬКОГО ОЦЕНТУМ

Лариса Миколаївна Хлус

Комунальний заклад «Чернівецький обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді»

Дослідництво – напрямок роботи юннатів, що включає всі можливі форми навчання та діяльності: роботу з науковою літературою, періодичною пресою, лабораторно-практичні заняття, польові експерименти на навчально-дослідній земельній ділянці, фенологічні спостереження, написання реферативних та експериментальних дослідницьких робіт тощо. Основні складові дослініцтва вихованців у Чернівецькому ОЦЕНТУМ – поточна навчально-дослідницька робота; науково-дослідна робота в рамках участі в обласних та Всеукраїнських конкурсах (індивідуальна та групова); підготовка до участі в експедиційно-польових зборах команд юних зоологів, ботаніків, екологів; Всеукраїнських GLOBE Іграх, Хакатоні тощо.

Дослідницька робота в галузі біології та екології з необхідністю пов'язана з використанням обладнання і приладів як в лабораторних, так і у польових умовах, а також володінням основами біологічної статистики. Тому елементи STEM-підходу внутрішньо притаманні еколого-натуралістичним дослідженням. І наші вихованці в процесі виконання дослідницьких робіт широко використовують різноманітне обладнання як при виконанні проектів, так і при підготовці до Всеукраїнських змагань. Частина такої роботи проводиться на базі кафедр, Ботанічного саду та зоологічного відділу Природничого музею Інституту біології, хімії та біоресурсів Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, а також на базі кафедри біоорганічної і біологічної хімії та клінічної біохімії Буковинського державного медичного університету.

З 2020 року в Центрі функціонує новий структурний підрозділ – «Екологічна STEM-лабораторія», створена з метою впровадження інноваційних

методів позашкільної освіти і виховання зростаючого покоління та популяризації завдань STEM-освіти. Ідея створення лабораторії була підтримана Департаментом освіти і науки, управлінням екології та природних ресурсів Чернівецької обласної державної адміністрації та обласним фондом охорони навколишнього природного середовища.

Екологічна STEM лабораторія – один з інструментів мотивації для того, щоб розширити спектр діяльності вихованців на заняттях; розвинути креативність та самостійність у майбутніх новаторів; забезпечити зростання їх інтелектуального та логічного рівня. Заняття в STEM лабораторії сприяють якісній підготовці юннатів до участі в конкурсах та освітніх проектах через виховання навичок XXI століття, серед яких уміння спілкуватися, працювати в команді та вирішувати проблеми в контексті поточних потреб суспільства.

2020 рік для нас ознаменувався низкою ювілейних дат: 95-річчям юннатівського руху в Україні, 75-річчям юннатівського руху на Буковині та 70-річчям з дня створення Чернівецького обласного центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді. Перший подарунок з нагоди ювілею юннати отримали у вигляді сучасного лабораторного обладнання для своєї STEM-лабораторії, закупівля якого була профінансована з обласного фонду охорони довкілля. Парк приладів поповнили мікроскоп біологічний з відеокамерою XS-3330 LED MICRO med; мікроскоп бінокулярний XS-5520 MICRO med; мультисенсорний модуль Panda з 9-ма вбудованими датчиками; шумомір testo 815; люміноскоп «Еней»; нітрат-тестер Anmez Greentest 2; документ-камера Eloam S1500A3AF.

На базі STEM-лабораторії вихованці Центру проводять поточну навчально-дослідницьку роботу: експрес-дослідження якості продуктів харчування методом люмінесцентного аналізу, виявлення нітратів, дослідження явища цвітіння водойм, виявлення транс-жирів у продуктах харчування, впливу шуму на емоційний стан людини. Юннати вчаться збирати дані про навколишнє природне середовище (температура, точка роси, магнітне поле, атмосферний тиск, вологість та ін.). Прилади STEM-лабораторії допомагають вихованцям різних вікових категорій проводити науково-дослідну роботу відповідного рівня складності; тут вони виконують значну частину лабораторних експериментів.

STEM-лабораторія обладнана стаціонарними приладами і портативними, які легко можна переносити в інші кабінети. Ними, за необхідності, укомплектовується мобільна міні-STEM-лабораторія, яку педагоги Центру використовують для проведення навчально- та науково-дослідницької, експериментальної роботи в об’єднаннях, що функціонують на базі інших закладів освіти, зокрема, в секціях одного зі структурних підрозділів

Чернівецького ОЦЕНТУМ – виїзної очно-заочної біологічної школи. Серед найпопулярніших проектів, які виконуються із використанням мобільної міні-лабораторії, є як короткотривалі (наприклад, «Вміст нітратів у фруктах та овочах з наших садів і городів», «Екологічний паспорт нашого класу»), так і довготривалі: «Світло як умова існування рослин: екологічний підхід до формування колекції кімнатних рослин в ЗЗСО», «Яку воду ми вживаємо? Моніторинг якості питної води» та інші.

Хочу трохи докладніше спинитися на дослідницьких проектах, успішно реалізованих нашими вихованцями під керівництвом педагів Центру в умовах тривалого дистанційного навчання.

Значна роль в дослідницькій роботі натуралістичного спрямування належить спостереженням, насамперед – фенологічним. Серед них – участь у Європейській фенологічній кампанії (European Phenology Campaign), робота за протоколом «Фенологічні спостереження за бузком (звичайним і гібридним)» в рамках міжнародної науково-освітньої програми GLOBE. Ці дослідження передбачають оволодіння навичками виготовлення простих приладів для визначення висоти дерев (клинометрів, екліметрів-висотомірів тощо) та роботи з ними у польових умовах, оцінки морфологічних параметрів рослин підручними засобами, а також роботи з мобільним додатком GrowApp. Навесні 2020 року ми адаптували протокол спостережень за бузком до карантинних реалій, а також розробили протокол спостережень за каштаном кінським.

Юннати спостерігають також за тваринами різних таксономічних груп, проводячи дослідження за темами: «Комахи – запилювачі плодових культур: видовий склад, трофічна спеціалізація», «Кількісний облік комах – запилювачів плодових дерев», «Спостереження за перелітними птахами: вивчення видового складу, реєстрація дат прильоту/прольоту», «Спостереження за гніздовою поведінкою фонових видів птахів» тощо.

Новою цікавою формою дослідницької роботи в умовах карантину, яку ми успішно апробували навесні 2020 року та продовжили у 2021-му, стало виконання спільної теми групою дітей за кластерним принципом: обирається спільний об’єкт для спостережень (наприклад, один з видів дерев ЄФК, бузок чи кінський каштан). Кожний учасник дослідницької групи проводить спостереження за своєю рослиною чи кількома рослинами, які зростають неподалік від домівки, використовуючи єдині методичні підходи. Результати, отримані кожним учасником дослідницької групи, узагальнюються та, по закінченні періоду спостереження, оформляються у вигляді спільного дослідницького проекту. Проміжні результати та методичні поради щодо окремих етапів дослідження висвітлюються в гурткових групах у Facebook та

Viber, а також у групі «Чернівецький обласний центр еколого-натуралістичної творчості».

Згадані проекти виконувались в рамках поточної навчально-дослідної роботи, проте зібрані у такий спосіб вихованцями гуртка «Основи фенології» матеріали щодо весняно-ранньолітньої фенології бузку й каштану кінського виявились надзвичано цікавими та інформативними. Цьогоріч юннати повторно провели спостереження за тими ж рослинами і нині оформляють результати у вигляді конкурсної дослідницької роботи.

Вихованці секції «Індивідуальна робота еколого-біологічного напряму з обдарованими дітьми» очно-заочної біологічної школи Чернівецького ОЦЕНТУМ 1-го року навчання упродовж 2020-2021 років за кластерним принципом виконували проект «Розведення, вирощування та дослідження продуктивності свійської птиці в умовах приватного домогосподарства», використовуючи сучасні прилади та обладнання: інкубатори різних конструкцій, овоскопи, електронні штангенциркулі, електронні ваги тощо. На основі отриманих результатів було оформлено і успішно захищено в рамках фінального етапу XVI Всеукраїнського конкурсу дослідницько-експериментальних робіт з природознавства «Юний дослідник» дві дослідницьких роботи в номінації «Тваринний світ»: юні фермери-дослідники посіли I та II місця. Нині юннати спільно готують методичні рекомендації по розведенню свійської птиці.

Велику допомогу педагогам в організації індивідуальної дослідницької роботи в умовах дистанційного навчання надають батьки наших вихованців.

Третій рік поспіль гуртківці проводять систематичну та планомірну дослідницьку роботу в рамках обласної акції «Буковинський первоцвіт». З 2020 року юннати долучились також до вивчення орхідей Буковини. Проводячи ці спостереження, юні природолюби практично опановують сучасні методи реєстрації результатів польових досліджень: фото- та відеодокументування у природних місцеіснуваннях, урбоценозах, агроценозах; визначення координат місць зростання за допомогою JPS-навігатора тощо.

Цьогоріч команда вихованців нашого Центру вперше взяла участь у Всеукраїнському юннатівському природоохоронному русі «Зелена естафета». З огляду на епідеміологічну ситуацію в Україні фінальний етап Естафети відбувся в дистанційному форматі. Його програма включала, серед іншого, проведення експерименту з біотестування загальної токсичності води (за ростом коренів цибулі – *Allium cepa* L.) та грунту (за ростом крес-салату – *Lepidium sativum* L.). Проведення обох експериментальних досліджень необхідно було відзняти та зробити відеоролик тривалістю 10 хвилин. Чернівецька область перебувала у «червоній» зоні карантину, тож експеримент

юннати проводили самостійно, отримуючи консультації on-line (за потреби – в режимі реального часу). Аліум-тест провели в умовах міської квартири, а токсичність водних витяжок грунту, яка потребувала термостатування, – на базі лабораторії кафедри біохімії та біотехнології ЧНУ. Наш результат – ІІ місце серед команд ЗПО!

У 2021 році команда нашого Центру – вихованці гуртка «Основи фенології» вчетверте взяла участь у Всеукраїнських GLOBE Іграх. Готуючись до Ігор, юні фенологи з початку літніх канікул щодня працювали у нашому гуртковому кабінеті – «Скарбниці природи» та екологічній STEM-лабораторії Центру. Підготовчий етап згуртував юннатів, вони стали справжньою командою – єдиним злагоджено працюючим організмом, готовим до змагань. І це було найголовніше! З огляду на епідеміологічну ситуацію, Ігри відбулися у дистанційному режимі; їх програма включала виконання 3-х конкурсних завдань, два з яких потребували певних технічних та комп'ютерних навичок: представлення команд у вигляді постера-презентації, на створення якого команди мали 3 дні; створення відеоролика «Виготовлення термометра» тривалістю до 1 хвилини згідно інструкції, розробленої для використання в межах програми GLOBE; на його виконання команди мали 6 днів. До процесу виготовлення термометра вихованці поставились дуже відповідально, а його успішне завершення перетворилося для них на справжнє свято. Команда Чернівецького ОЦЕНТУМ – переможець Всеукраїнських GLOBE Ігор – 2021!

ООН проголосила 2021 рік Міжнародним роком овочів та фруктів. З цієї нагоди Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді спільно з Компанією "Сингента України" проводять агрочелендж "Лабораторія смаку", в якому беруть участь вихованці ЧОЦЕНТУМ. Юннати випробовують сучасні сорти та гібриди овочевих культур (шпинату, редиски, помідорів, гороху, кукурудзи) на навчально-дослідній земельній ділянці Центру та в умовах домогосподарств. В цій роботі також широко використовується обладнання Екологічної STEM -лабораторії.

Отже, засоби STEM-освіти на сучасному етапі відіграють провідну роль у дослідницькій роботі вихованців закладів позашкільної освіти еколого-натуралістичного напряму як при аудиторному, так і при дистанційному навчанні.

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧІ ТЕХНОЛОГІЇ У РОБОТІ З ВИХОВАНЦЯМИ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Флоря Є.А.

Станції юних натуралістів Ренійської міської ради Одеської області

Здоров'я – це найбільше благо, дароване людині природою. Без нього життя не може бути повноцінним і щасливим.

Утвердження загальнолюдських цінностей, збереження і зміцнення здоров'я молодого покоління є винятково актуальною проблемою сьогодення. Враховуючи збільшення кількості випадків відсторонення дітей та молоді від здорового способу життя, збереження та зміцнення фізичного, психічного та морального здоров'я молоді – є найважливіша функція закладу освіти. Тобто навчальний заклад сьогодні має створити оптимальні умови для збереження і зміцнення здоров'я учасників навчально-виховного процесу. Отже, заклад освіти та педагоги, несучи правову та моральну відповідальність за здоров'я вихованців, повинні створювати позитивну ауру, культ здоров'я в колективі, в закладі та сім'ї.

Учням потрібні не лише знання, а й життєві навички, що допомагають робити життєвий вибір, досягати цілі, коригувати поведінку, оцінювати ризики, зберігати і покращувати здоров'я та якість життя. Проблема формування здорового способу життя охоплює широкий спектр питань. Але необхідність збереження здоров'я і запобігання його руйнації потребує всебічного і комплексного вивчення всіх можливих форм упровадження в систему освіти формування здорового способу життя.

У цьому контексті найважливішими завданнями сучасного педагога є поєднання рухового та статичного навантаження, створення емоційно сприятливої атмосфери навчання, формування в учнів усвідомлення цінності здоров'я та життя, навичок безпечної поведінки, культивування здоров'я.

За сучасними уявленнями, здоров'я розглядають не як медичну, а як комплексну проблему, складний феномен глобального значення. Здоров'я визначається як філософська, соціальна, економічна, біологічна, медична категорії. Стан системи охорони здоров'я становить у середньому близько 10% від усього комплексу впливів. Решта 90% припадає на інші фактори - екологію

(близько 20%), спадковість (близько 20%), і найбільше - на умови і спосіб життя (близько 50%).

Здоров'я можна формувати шляхом цілеспрямованої щоденної роботи над собою за умов отримання відповідних знань і навичок.

Тому педагоги нашого закладу у своїй роботі застосовують такі методи:

Тому авдання, які я „як **керівник гуртка, ставлю перед собою:**

- формування у вихованців мотивації дбайливого ставлення до себе та свого здоров'я, ведення здорового способу життя шляхом впровадження відповідних виховних проектів та модулів;
- пошук інноваційних підходів до реалізації оздоровчої функції освіти на заняттях гуртків;
- розробка і проведення різноманітних заходів оздоровчого змісту;
- підготовка і здійснення просвітницької роботи з питань здорового способу життя.

Збереження і зміцнення морального, фізичного та психічного здоров'я гуртківців є однією з основних задач, над якою працює наш позашкільний навчальний заклад. Забезпечується це шляхом:

- вдосконалення діяльності під час занять з метою формування позитивного ставлення вихованців до здорового способу життя;
- упровадження інноваційних здоров'язберігаючих технологій в освітній процес;
- допомога в соціальній адаптації вихованців.

Організовуючи освітній процес за технологіями здоров'я збереження ми звертаємо увагу на умови навчання в нашому закладі, а саме:

- відсутність стресових ситуацій, адекватність вимог, методик навчання і виховання;
- оптимальну організацію навчального процесу, відповідно до статевих, вікових, індивідуальних особливостей та гігієнічних норми;
- повноцінний і раціонально організований руховий режим.

Ритм життя в наш час викликає велике фізичне та психологічне перенапруження. У позашкільний заклад діти приходять втомлені після шкільних занять. Намагаючись зняти у дітей втому ми використовуємо прийоми релаксації та психогімнастики. Регулярна релаксація допомагає поповнити і зберегти енергію, необхідну для активного життя; це сильний спосіб боротьби зі стресом, який до того ж не забирає багато часу. Після правильно проведеної релаксації з'являється надзвичайний приплив сил та бадьорості. Також для заспокоєння, зняття нервового і розумового напруження, як мотивацію для активної діяльності застосовується музикотерапія. Як відомо,

приємні емоції, що викликають мелодії, тонізують центральну нервову систему, покращують обмін речовин, стимулюють дихання і кровообіг.

З лікувальною метою музику застосовують з давніх часів. Музикотерапевти розробили каталоги лікувальних музичних творів найрізноманітніших жанрів і стилів з урахуванням стимулюючої, заспокійливої, лікувальної дії і саме ці рекомендації ми враховуємо в своїй роботі:

- для зменшення роздратованості, розчарування, підвищення почуття належності до прекрасного світу природи — І. Крутий "Осіння соната" , "Шепіт пальмового листя" , Бетховен " Місячна соната" ;
- для заспокоєння, задоволення - Ф. Шуберт " Аве Марія ", І. Крутий "Коли я закриваю очі" , "Політ за щастям" , " Лише для тебе" , В. А. Моцарт "Фентазі";
- для підвищення загального життєвого тонусу, активності, покращення самопочуття, настрою - А. Вівальді "Чотири сезони" , І. Крутий "Весь світ - кохання" , Ф. Ліст "Угорська рапсодія". Для запобігання погіршення зору активно використовую на своїх заняттях нескладні вправи для очей, які допомагають не лише зберегти зір, а й покращити його.

Значну роль у системі здоров’я збереження відіграє інтер’єр приміщення, а особливо кімнатні рослини. Рослини по-перше, очищають повітря, поглинаючи вуглекислий газ і виділяючи кисень; по-друге, покращують емоційний стан, забезпечують релаксацію. Адже в усі часи природа допомагала відновити сили людини, зняти стрес, запобігти депресії.

На заняттях гуртків широко використовується такий метод запобігання гострим респіраторним захворюванням як ароматерапія. Тобто, в період підвищеної активності вірусів, що викликають респіраторні захворювання (осінь-зима) керівники гуртків на звичайних заняттях використовують аромалампи з ефірними оліями сосни, ялівцю, евкаліпта. У такий нескладний спосіб педагогам вдається значно знизити захворюваність дітей.

Спираючись на досягнення педагогічної науки, використовуючи методи народної педагогіки, наші педагоги шукають нові підходи у навчанні та вихованні, які також відповідали б потребам розвитку творчої особистості, були б спрямовані на досягнення творчих і культурно-національних цінностей. Не секрет, що хороший керівник гуртка цілеспрямовано реалізує не тільки навчальну, а й виховну функцію, пов’язану з розвитком особистості дитини, має свою оригінальну виховну систему, відмінну від інших. Тому, розпочинаючи свою роботу з учасниками колективів вони вивчають індивідуальні особливості кожного. Їх цікавить не лише питання навчання та ставлення до нього, а рівень вихованості кожного вихованця, його ставлення до людей різних професій, батьків, друзів, самого себе. І тому у перші тижні

роботи з набраними групами, проводять якомога більше різноманітних справ: екскурсії, походи, прогулянки, бесіди. Це допомагає сформувати дитячий колектив і спланувати навчальну та виховну роботу в гуртках, враховуючи потреби вихованців. Кожна дитина - індивідуальність, тому до кожного гуртківця потрібен особливий підхід. Кожну дитину потрібно вислухати, дати пораду, щоб дитина відчула себе потрібною в гуртку. Гурткова робота допомагає навчити дітей цінувати життя, всі людські цінності, а тим самим відвертає увагу від розпусти, шкідливих звичок, непотрібних компаній. У кожної дитини виникає безліч питань, з якими вони приходять на заняття. І кожен з гуртківців може знайти для себе завжди щось нове і цікаве.

ЯКЩО ВАША ДИТИНА – ШУЛЬГА…

Тетяна Андріївна Чопік
вчитель географії

Надія Миколаївна Колісник
вчитель біології та екології

Комунальний заклад «Харківська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів №11 з поглибленим вивченням окремих предметів» Харківської міської ради Харківської області

Протягом всієї еволюції люди, що відрізнялися від більшості якимись індивідуальними особливостями, наприклад, лівші, викликали інтерес і подив. Однак ставлення до шульг, як і до інших «білих ворон», найчастіше було нашорошеним, а іноді і різко негативним. У минулому ліворукість вважали недоліком, її всіляко викорінювали ще в шкільному віці. Не дивно, що негативні конотації в слові «лівий» збереглися й досі. В англійській мові слово left - «лівий» походить від англосаксонського «lyft», що означало «слабкий». А його антонім латиною звучить як dexter, тобто «умілий» або «праведний». Подібні зв’язки простежуються у французькій, італійській, іспанській, інших мовах. З огляду на зв’язок мови і свідомості, навряд чи варто дивуватися негативному стереотипному сприйняттю лівшів «праворукою» більшістю.

У дітей віком від 6 до 16 років ліворукість трапляється у 1,5-6%, амбідекстрія – у 4-5%, праворукість – у 84-95% випадків.

Проблема ліворукості є однією з найменш досліджених та найскладніших. Тривалий час вважалося, що дітей, які працюють лівою рукою активніше, ніж правою, необхідно перевчати. Зараз феномен ліворукості ретельно вивчається. Результати цієї роботи дозволяють змінювати стереотипне сприйняття лівш і поступово виробляти методики їх навчання. З'ясовано й доведено, що ліворукість – це не примха дитини, а психофізіологічне явище, зумовлене відмінностями у розподілі функцій між півкулями мозку. Як правило, ліворукість зумовлена генетично, але може бути пов'язана з ураженням головного мозку в антенатальному періоді, під час пологів або бути наслідком порушення нормального розвитку центральної нервової системи.

Мануальна асиметрія (асиметрія рук) залишається однією з найсерйозніших проблем у педагогіці й психології. Ліворукість – це не просто перевага лівої руки, це зовсім інший розподіл функцій між півкулями мозку. У дітей праворукість і ліворукість формуються в основному до чотирьох років.

Вивчення особливостей лівшів (шульг) ускладнюється тим, що лівші зовсім не є однорідною групою. Існують різні причини ліворукості, від яких може залежати розвиток тих чи інших якостей у дитини. Крім того, зустрічається «приховане лівшество». Але і це ще не все. Дитина може бути ліворукою, але не абсолютною шульгою. Щоб розібратися у всьому різноманітті цих проявів, насамперед слід розмежувати поняття «ліворукість» і «лівша» (шульга). Ліворукість визначає тільки провідну руку, тоді як лівшество – комплексна характеристика, що відображає більшу активність правої півкулі головного мозку (на відміну від правшів, у яких домінує ліва півкуля). Таким чином, якщо ваша дитина воліє все робити лівою рукою, то ви з упевненістю можете стверджувати, що вона ліворука. Однак, чи є вона шульгою у цілому, можна зробити висновок тільки після виявлення ведучого ока, вуха, провідної ноги. Зазвичай для цього проводять спеціальні тести, але іноді можна зрозуміти це, уважно спостерігаючи за дитиною під час діяльності, наприклад, під час занять спортом. Людина частіше використовуватиме у більш активній формі тільки один із парних органів: відштовхуватися однією ногою; прицілюватися, примруживши одне око, а інше залишивши відкритим; коли погано чутно, повертатися до джерела звуку одним вухом і т.і.

Загалом 40% з нас – лівовухі, 30% – лівоокі і 20% – лівоногі. Але коли йдеться про верхні кінцівки, ліва рука домінує лише у 10% людей.

Чому так відбувається?

З точки зору еволюції, домінування однієї руки цілком має сенс. Шимпанзе, приміром, роблять певні речі або тільки лівою рукою, або тільки правою. Виконуючи ті самі завдання певної рукою, шимпанзе стають більш вправними і добувають більше їжі. Але коли приматологи почали вивчати

поведінку шимпанзе у природному середовищі, вони виявили несподівану річ. Розподіл тварин на ліво- та праворуких для будь-якого завдання був абсолютно рівним – 50 на 50. Цікаво, у який момент нашої еволюційної історії це співвідношення змінилося на 1 шульгу з 10 правшів? Деякі пояснення вчені змогли зробити, коли досліджували зуби неандертальців. Як виявилося, неандертальці були розумними, але трохи незграбними. Тримаючи ніж у більш спритній руці, вони відрізали великі шматки м'яса, утримуючи його зубами і час від часу дряпали зуби ножем. На передніх різцях неандертальців дослідники виявили чіткі сліди, за якими можна визначити, у якій руці прадавні люди тримали м'ясо, а в якій – ніж. Неймовірно, але кількість ліворуких та праворуких з-поміж неандертальців виявилася точно такою, як і в нас – 1 з 10. Відомо, що ліворукість обумовлена генетично, але генетики тільки намагаються з'ясувати, які ділянки ДНК впливають на це. Можливо, що за визначення провідної руки відповідають десь 40 генів. Але відповідь на запитання, чому ліворуких серед нас менше і що саме визначає провідну руку, поки що не знайдено [4].

А втім, як ліворукість впливає на життя людини? Якщо не казати про дратівливі незручності під час використання ножиць, застібок-блискавок та інших речей, створених для переважно праворукого світу.

Вже досить довго тривають дебати про те, як ліворукість впливає на роботу мозку. Ліву руку контролює права півкуля мозку, і навпаки, тому у шульг мозок може бути «влаштований» трохи інакше. «Шульги мають інші принципи функціональної організації мозку», – пояснює психолог Кріс Макманус із Університетського коледжу Лондона, автор книжки «Права рука, ліва рука». Він впевнений, що через відмінності у роботі мозку шульги можуть мати навички, яких бракує іншим людям.

Серед ліворуких дітей дуже багато обдарованих. Дослідження оцінки творчих здібностей у віці від 7 до 20 років показує пріоритет ліворуких. У дослідженні Ю. Грибова виявлено, що ліворукі діти здатні до максимального творчого самовираження (за сприятливих умов) у художній творчості, у процесі проблемного навчання, під час застосування евристичних методів навчання. Ліворукі складають 20% усіх талановитих людей з високим коефіцієнтом розумового розвитку. Так, лівою рукою писали свої шедеври Леонардо да Вінчі, Мікеланджело, Рафаель і Пікассо, ліворукими були фізіолог І. Павлов, письменник і вчений В. Даль, творець теорії відносності А. Ейнштейн, Чарлі Чаплін, Льюїс Керолл, Гарі Трумен, Бенджамін Франклін, Юлій Цезар, Мерлін Монро та багато інших видатних людей.

Утім, з такою думкою згодні не всі. За словами Дороті Бішоп – професора нейропсихології розвитку з Оксфордського університету, такі висновки стали

результатом вибіркового подання інформації. Бішоп визнає, що серед людей з рідкісними захворюваннями, зокрема, синдромом Дауна, епілепсією і дитячим церебральним паралічем, співвідношення шульг до правшів досягає 50:50, а не 1:10. Проте дослідниця вважає, що у таких випадках ліворукість може бути наслідком, а не причиною. «Ліворукість сама по собі не створює жодних проблем, – впевнена Бішоп, – вона може бути симптомом якогось захворювання. Однак у більшості людей вона ніяк не впливає на інтелектуально когнітивний розвиток» [4].

Але суперечки з приводу цього питання не вщухають. Частково проблема полягає в тому, що нейробіологи, які вивчають різні аспекти поведінки людини, проводять МРТ-дослідження тільки за участю правшів, щоб звести до мінімуму різницю між пацієнтами. А от шульг запрошують до участі тільки в спеціалізованих дослідженнях, присвячених саме ліворукості. Пітер Геппер з Університету Квінс у Белфасті провів дивовижне дослідження, вивчаючи рухи дитини в утробі матері за допомогою ультразвуку. Він виявив, що 9 з 10 ембріонів смоктали великий палець правої руки, що відповідає загальній статистиці. Зустрівшись з учасниками дослідження багато років по тому, він підтвердив результати. Дійсно, ті, хто в утробі матері засовували в рот палець правої руки, стали правшами, а ті, кому більше подобався лівий – шульгами.

Під час навчання, у школі, звичайно, найважливішою є характеристика ведучої руки, так як малюкові належить освоїти такий складний вид діяльності, як писання.

Як можна визначити ліворукість у дитини? Іноді деякі ознаки цього феномена можна помітити вже у ранньому віці. Але, на думку більшості психологів і фізіологів, до чотирьох-п’яти років робити які-небудь остаточні висновки неправильно. Десь із 4 місяців і до дворічного віку в дитини переважає то одна, то інша рука. У період від двох до чотирьох років обидві руки в малюка практично рівноцінні. І тільки після досягнення віку чотирьох-п’яти років відбувається виділення ведучої руки. Якщо ви сумніваєтеся у визначенні «головної руки», можете самостійно провести нескладні тести. Наприклад, попросіть малюка відкрити коробочку. Якою рукою він це зробив? Але одного завдання, звичайно, недостатньо. Поспостерігайте, в якій руці дитині зручніше тримати олівець під час малювання? А в якій руці вона звичайно тримає ложку? Киньте дитині м’ячик і простежте, якою рукою вона його спіймає.

Для батьків маленького лівші головним є питання: переучувати чи не потрібно? Донедавна педагогіка однозначно відповідала на це питання: необхідно, тому що інакше лівші буде складно вижити у світі, пристосованому під правшу. Але хіба можна змінити біологічну сутність людини? Втручаючись

у найтонші механізми діяльності головного мозку, ми тим самим можемо зумовити у дитини стрес. Коли дорослі за допомогою умовлянь і погроз намагаються змусити дитину писати або тримати ложку в правій руці, малюк щосили намагається це завдання виконати. Але це йому погано вдається. Батьки найчастіше сприймають таку поведінку як неслухняність і карають дитину. У підсумку в маляти може виникнути стан підвищеної тривоги, страх покарання. Переучування ліворукої дитини означає втручання у вже достатньо складну функціональну систему. У процесі примусового переучування розвиваються невротичні реакції. Згідно медичної статистики, кожна третя дитина із заїканнням – це переучений шульга. Адже переучений лівша зберігає у сенсорній сфері і нервово-психічній діяльності всі особливості, характерні для ліворукої людини. У дослідженнях А. Чурікова зазначається, що саме переучення ліворуких дітей, а не сама ліворукість, є сильним фактором у процесі виникнення неврозів. Крім того, простежується висока втомлюваність, швидке виснаження, стрімке падіння працездатності. Таким дітям значно частіше доводиться відчувати шкільні страхи. Ще одним із наслідків переучування є невротичне заїкання, яке може посилюватись після напруженого виконання письмових завдань правою рукою. Заїкання може супроводжуватися невротичним кліпанням, намотуванням волосся на палець тощо. Інколи виникають істеричні неврози [2].

Вихід із такої ситуації полягає у коректності і стриманості. Таку дитину необхідно сприймати такою, якою вона є. Дорослі не повинні травмувати її своїми зауваженнями, а навпаки, допомогти подолати труднощі у навчанні, у формуванні навичок володіння різними знаряддями праці, в адаптації у колективі праворуких однолітків. Навчіть дитину пристосовуватися до цього світу. Між іншим, саме для лівші сьогодні придумано багато корисних речей, наприклад, прописи для лівші-першокласника. З такими посібниками дитині простіше буде засвоїти навички письма. Іноді у лівші виникають проблеми із визначенням «праворуч -ліворуч». Для полегшення ситуації придумайте який-небудь «маркер» – годинник або простий браслет. Тоді дитина запам’ятає, що браслет надітий на праву руку, а на лівій руці браслета немає. Можливі також проблеми із читанням. Буває, ліворука дитина плутає, з якої сторони починати читати текст. Тому на початковому етапі навчання читанню робіть спеціальні позначки у книзі і домовляйтеся з дитиною, що починати читати їй потрібно від того місця, де ви поставили спеціальний знак [3].

У чому полягають психологічні відмінності дітей, у яких провідна ліва рука? Ліворукі діти, як правило, більш емоційні, ніж їхні праворукі однолітки, менш урівноважені і гіперчутливі до думки оточуючих людей. У таких дітей часто виявляються музичні здібності і навіть абсолютний слух. А от мовний

розвиток у них дещо відстає від мовного розвитку дітей, у котрих провідна рука права; вони частенько потребують занять з логопедом. Шульги взагалі пізніше освоюють зв'язне мовлення та читання і письмо вони опановують із певними труднощами. Усне розв'язування задачок на обчислення для дітей із провідною лівою рукою теж дається складно, вони взагалі не можуть швидко знаходити розв'язок.

Шульги досить уперті. Якщо на прийом до психолога приходить мама, яка скаржиться на свого надмірно упертого нащадка, то їй, швидше за все, поставлять питання про те, яка рука провідна у її малюка. Ліворукі малюки дуже вразливі, образливі і навіть плаксиві. Батькам таких дітей потрібно бути з ними дуже терплячими і ласкавими. Лівші дуже важко переживають конфлікти у сім'ї – сімейні сварки, розлучення. Тому мама і тато повинні намагатися підтримувати вдома теплу емоційну атмосферу.

До дитини-шульги не можна висувати завищені вимоги, потрібно любити її такою, якою вона є. Не можна критикувати малюка за те, що у нього щось не вийшло, тому що тоді дитина може взагалі відмовитися читати або писати.

Тож, якщо ваша дитина – лівша...

- Намагайтеся не підкреслювати цю її особливість, ставтеся до ліворукості як до чогось звичайного.
- Не потрібно переучувати дитину, природа все одно візьме своє.
- Поговоріть із вихователькою або вчителькою, нехай вона знає вашу позицію з цього питання й не змушує вашого малюка писати незручною рукою.
- Допоможіть дитині адаптуватися у світі, спочатку вигадайте деякі «хитрощі», які полегшать навчання [3].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ТА ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

1. Н.І. Левус. Креативність і ліворукість: точки дотику, 2010 –
УДК: 152.335+370.155+155.455
2. Журнал Освіторія. Якщо у класі ліворукий учень: найкращі практики
3. http://osvita-mvk.if.ua/content&content_id=1627
4. https://www.bbc.com/ukrainian/vert-fut-39667412

РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В РАМКАХ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ GLOBE

Гайдаченко Людмила Павлівна

заступник директора з навчально-виховної роботи
Комунальний заклад «Станція юних натуралістів»
Рівненської обласної ради

Одним із головних завдань шкільної освіти в Україні, окреслених Національною доктриною розвитку освіти у XXI столітті є формування у дітей і молоді цілісної наукової картини світу і сучасного світогляду, здібностей і навичок самостійного наукового пізнання, практичних навичок, а також ключових компетентностей, зокрема цифрової компетентності. В умовах стрімкого розвитку українського суспільства, формування компетентностей сучасної людини, в рамках загальної соціальної діджиталізації, з'являються нові запити до якості підготовки гуртківців закладів позашкільної освіти.

Завданням сучасної освіти, враховуючи компетентнісний підхід, є гармонійний розвиток особистості дитини, яка повинна володіти всіма необхідними здібностями, знаннями, уміннями та навичками для комфортного життя в суспільстві та успішної самореалізації. Означене завдання вимагає модернізувати наявні освітні технології, методи та засоби навчання відповідно до вимог сучасності.

Аналіз базових компетентностей вихованця закладу позашкільної освіти дозволяє виокремити цифрову компетенцію як одну з найважливіших. Цифрова компетентність є синтезом технічних, особистісних і інтелектуальних знань, умінь та навичок, необхідних для комфортного життя в цифровому світі через продуктивне застосування цифрових інструментів у досягненні поставленої мети. Зміст цифрової компетенції учня охоплює технічну грамотність та технічну безпеку, інформаційні та операційні вміння, навички, комунікацію в мережі Інтеренет, а також споживацькі цифрові навички та вміння [4, с. 85].

Найбільш доцільними в процесі формування цифрової компетентності в умовах інноваційного розвитку освітнього середовища закладу позашкільної освіти є ряд методів та засобів навчання. Ефективним є електронне навчання, яке реалізується завдяки методам мультимедіа. Можливість формування цифрової компетентності забезпечується впровадженням в освітній процес методу проєктів, засобів мультимедійної презентації, використання веб-квестів, інтелект-карт, комп'ютерного моделювання.

Розвитку цифрової компетенції в закладі позашкільної освіти сприяє участь школярів у міжнародній науково-освітній програмі GLOBE – «Глобальне вивчення і спостереження з метою поліпшення довкілля».

Залишається актуальною проблема отримання наземних даних спостереження. Вчені вже протягом тривалого часу проводять дослідження умов навколишнього середовища Землі, щоб зрозуміти, яким чином ці умови формують єдину систему. Проте вони не можуть вивчати Землю лише в лабораторіях. Для цього необхідно постійно збирати екологічні дані з усього світу. Це завдання почасти виконують виведені на орбіту супутники, але, щоб отримати більш докладну інформацію, потрібні дослідження, які проводять на Землі люди [1, с. 6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що в Україні дослідження учнівської молоді за програмою GLOBE започатковано у 1999 році. 14-18 липня 2003 року в рамках конференції, присвяченої глобальному вивченню і спостереженню з метою поліпшення довкілля за програмою GLOBE, обговорювалися доповіді Координатора програми GLOBE в Україні та представника програми GLOBE Сполучених Штатів Америки. Виступаючі протягом пленарного засідання, в результаті обміну думок, дійшли до висновку, що з 2000 року мережа творчих учнівських об'єднань в Україні, що працюють за програмою GLOBE, збільшилася на 30 % [2, с. 43].

На сьогодні мережа учнівських об'єднань в Україні, що працюють за програмою GLOBE, включає 483 заклади освіти, 573 педагога мають статус вчителя GLOBE, понад 2000 учнів є активними учасниками програми.

Комунальний заклад «Станція юних натуралістів» Рівненської обласної ради – заклад позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку. Педагоги закладу формують вміння та навички за інтересами, забезпечують потреби особистості у творчій самореалізації, інтелектуальному, духовному і фізичному розвитку, створюють умови для соціального захисту та організації

змістовного дозвілля відповідно до здібностей, обдаровань та стану здоров'я вихованців, учнів і слухачів.

В навчальному закладі налагоджена робота за Міжнародною науково-освітньою програмою GLOBE, 9 педагогів отримали сертифікати вчителя GLOBE, понад 100 учнів працюють в програмі та мають доступ до внесення даних на веб-сайт, що сприяє формуванню комп'ютерних навичок та розвитку цифрової компетентності. Основні напрямки дослідження, який найбільш активно розвиваються в закладі:

- атмосферні дослідження;
- наземний покрив;
- гідрологія;
- фенологія.

Вихованці гуртків систематично ведуть фенологічні спостереження на метеорологічному майданчику, який розташований на території закладу освіти та вносять дані на веб-сайт www.globe.gov.

З метою підвищення рівня екологічної освіти та заохочення до міжнародної співпраці був реалізований проєкт в рамках програми GLOBE «Тиждень кліматичних спостережень». В проекті взяли участь вихованці гуртка «Юні метеорологи» (керівник Гайдаченко Л.П.), учні 8 класу Дубровицького навчально-виховного комплексу «Ліцей – школа» Дубровицької районної ради Рівненської області (керівник Батан О.Г.) та учні 9 С класу Школи тренінгів для вчителів Віккі, Університет Гельсінки, Фінляндія (керівник Зіркка Стафф).

Три групи учнів віком 12-14 років з України та Фінляндії разом з керівниками протягом тижня проводили атмосферні спостереження на метеорологічних майданчиках своїх закладів освіти за методикою програми GLOBE.

Проведено онлайн-зустрічі, під час яких учні представляли коротку презентацію про кліматичні умови в своїх країнах, результати власних спостережень, обмінялися даними, зробили порівняльний аналіз отриманих даних та загальні висновки про відмінність та подібність погодних умов в Україні та Фінляндії. За даний період проведено такі спостереження:

- вимірювання температури повітря з інтервалом 6 годин;
- вимірювання атмосферного тиску;
- визначення вологості повітря;
- вимірювання кількості опадів;

- визначення хмарності;
- визначення напряму вітру.

Проаналізувавши дані всіх спостережень було складено порівняльні графіки і зроблено висновки.

З вересня 2015 року в закладі функціонує гурток «GLOBE – спостергіаючи вивчаємо» (автор Гайдаченко Л.П.). Програма гуртка розроблена для позакласної, позашкільної роботи з учнями середнього, старшого шкільного віку та студентів навчальних закладів II, III рівнів акредитації. Програма затверджена на місцевому рівні. За допомогою уніфікованих методів спостереження діти збирають дані про навколишнє середовище, надсилають їх в центр оброблення даних через мережу Інтернет, отримуючи яскраві наочні зображення, побудовані на основі їх даних та інформації, переданої іншими школами світу, які залучені до програми GLOBE. Використовуючи візуалізацію метеорологічних даних з сайту програми GLOBE, гуртківці оволодівають новими цифровими інструментами, які є нескладними для дітей середнього шкільного віку. Водночас це відкриває можливість використовувати ці дані в освітніх та науково-дослідницьких цілях, а також співпрацювати з вченими, іншими учнями і товариствами, які займаються програмою GLOBE, в усьому світі.

Ще однією важливою складовою роботи за програмою GLOBE є написання навчально-дослідницьких учнівських проєктів з використанням даних бази програми GLOBE, власних спостережень, а також методичних рекомендації. Так, вихованці гуртка «GLOBE – спостергіаючи вивчаємо» ведуть фенологічні спостереження за основними меторологічними показниками. За результатами спостережень було створено проєкт «Вплив взаємозалежності метеорологічних показників та хмарності на стан погоди». Мета роботи: дослідити характеристику хмарності, її взаємозалежність з основними метеорологічними показниками в зимовий період в місті Рівне, вплив на стан погоди з можливістю прогнозування опадів. Під час досліджень гуртківці користувалися протоколами GLOBE та вносили дані на сайт.

Проєкт був представлений Сергеєвою Ольгою, вихованкою гуртка «GLOBE – спостергіаючи вивчаємо» на Всеукраїнському конкурсі винахідницьких і раціоналізаторських проектів у номінації «Науки про Землю» та на VII Всеукраїнському форумі учнівської та студентської молоді «Дотик природи», де посів II місце.

Щороку юннати у складі обласної навчально-польової експедиції учнівської молоді «ЮНЕКО» вирушають досліджувати біологічне та ландшафтне розмаїття регіону.

З 2012 по 2021 роки експедиція проводилася на території Білоозерського лісництва Володимирецького району. В експедиції брали участь юні екологи Рівненщини. Впродовж 10 днів юннати досліджують біорізноманіття Білоозерського лісництва. Наметовий табір експедиції традиційно розташовується в прибережній зоні озера Біле на території еколого-освітнього стаціонару Рівненського природного заповідника.

Під час експедиції учасники займались пошуковою, науково-дослідницькою роботою, збором емпіричних даних, фактичних матеріалів, статистичної інформації. Зібрані дані за допомогою смартфонів та доступу в Інтернет вносили на сайт GLOBE.

До проведення експедиції долучились науковці Рівненського природного заповідника, Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут», Державного Львівського природознавчого музею, Національного Ботанічного саду ім. Гришка.

Юні дослідники зробили хімічний аналіз води в озері Біле та водоймах поблизу наметового табору. Під керівництвом Лапінського Андрія Вікторовича та Кримця Григорія Володимировича, кандидатів технічних наук, викладачів Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» визначили жорсткість, кислотність (pH), загальну мінералізацію, залізо загальне у водоймах різних типів. Складено протоколи гідробіологічних досліджень за програмою GLOBE. Науковці продемонстрували можливості використання портативної лабораторії і приладів для експрес-діагностики в польових умовах.

Вивчаючи природні об’єкти, учні набувають практичних навичок визначення видів рослин і тварин, вчаться працювати з визначниками, протоколами програми GLOBE, аналізувати отриману інформацію.

З 2018 року педагоги закладу проводять спостереження в рамках Європейської фенологічної кампанії. Основним завданням кампанії є спостереження за появою бруньок і листя на вибраних видах дерев та процесом пожовтіння листя на них, вимірювання деяких кліматичних показників, а також фото документація фенологічних спостережень. Дані спостережень та світлини розміщено на міжнародному веб-сайті програми GLOBE, а педагоги та вихованці закладу отримали сертифікати міжнародного зразка.

У 2020 році стартував проєкт «GLOBE. Атлас хмар України». Завдання проєкту – спостереження за хмарами та іншими атмосферними явищами. Визначення їх типів, внесення отриманої інформації до бази даних програми, а також фотодокументація власних спостережень. Вихованці Станції спостерігали за хмарами, визначали їх типи, робили світлини, оволодівали навичками наукових досліджень, формуючи якісні цифрові навички.

Отже, використання різноманітних форм роботи, моніторингових методик в рамках Міжнародної науково-освітньої програми GLOBE сприяє ефективній організації науково-дослідницької роботи еколого-натуралістичного спрямування, розвитку цифрової компетентності вихованців творчих учнівських об'єднань. [3, с. 15]. Модернізація традиційних та впровадження інноваційних методів навчання на основі електронного навчання створює умови для якісного формування цифрової компетентності дитини в умовах інноваційного розвитку освітнього середовища закладу позашкільної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Програма GLOBE (глобальне вивчення і спостереження з метою поліпшення довкілля). Посібник для вчителів / Під редакцією В.В. Вербицького, Л.О. Михальського. - К., СМП «АВЕРС», 2001 – 99 с.
2. GLOBE в Україні. Методологічний збірник / Під редакцією В.В. Вербицького. – К., СМП «АВЕРС», 2004 – 132 с.
3. Карпенко Ю.О., Велігорська С.В., Потоцька С.О. Підходи до реалізації міжнародної програми дослідження довкілля „GLOBE" в освітніх закладах (на прикладі Чернігівської області). Чернігів – 2014 - 58 с.
4. Кудлай В.О. Цифрова грамотність особистості в контексті розвитку інформаційного суспільства/ В.О. Кудлай// Вісник Маріупольського державного університету. Серія: філософія, культурологія. Соціологія. – 2015. – Вип. 10. – С. 97-104.

АРТ-ТЕРАПІЯ
В СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ
З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Валентина Миколаївна Баданюк
Ніна Петрівна Іващенко

Комунальний заклад «Черкаський обласний центр роботи з обдарованими дітьми Черкаської обласної ради»

Позашкільна освіта дає можливість залучити дитину з вадами у здоров'ї до участі у захоплюючій інтелектуально-творчій діяльності, в якій з першого дня перебування у позашкільному закладі дитина відчула б якісно інші враження, доторкнулася до чогось важливого, незвичного виявила бодай маленьку, але власну ініціативу.

У комунальному закладі «Черкаський обласний центр роботи з обдарованими дітьми Черкаської обласної ради» протягом багатьох років працюють гуртки для дітей з особливими освітніми потребами.

Наявність у звичайній групі гуртка вихованця з особливими потребами сприяє особистісному розвитку однолітків. Турботою представників педколективу позашкільного закладу в цьому контексті стає створення особливої емоційно-когнітивної установки щодо нього: тут має бути не стільки жалю, скільки турботи, чуйної і тактовної взаємодії з ним, з одного боку, а з іншого – ставлення до нього як до рівноправного члена колективу.

Для інтеграції особистості дитини з особливими потребами, розвитку творчих здібностей, розширення свідомості, вдосконалення взаємодії з оточуючим світом доцільно звернутися до арт-терапії.

Терапія творчістю переслідує мету поліпшити психологічний та емоційний фон, зняти напругу, позбутися страхів і фобій, агресії, тривожності, апатії, депресії, підвищити життєвий тонус і настрій.

Крім гармонізації психічного стану заняття з елементами арт-терапії переслідують наступні завдання:

- Розкриття творчого потенціалу дитини, її талантів і здібностей.
- Допомога дитині соціально адаптуватися.
- Надання поштовху до вираження своїх почуттів і думок, які дитина не може або не хоче висловити звичним способом.

У класичному розумінні арт-терапія має на увазі тільки такі традиційні види творчості, як: малювання, живопис, графіка, ліплення і фотографія. Але сучасне життя вносить свої корективи, доповнюючи класичні види арт-терапії такими методиками як пісочна і казкотерапія, драмотерапія, музикотерапія, кольоротерапія, ігротерапія.

Успішно застосовується і сукупність різних методик.

Одним з ефективних методів роботи з дітьми, що зазнають ті або інші емоційні і поведінкові труднощі, є казкотерапія.

Казкотерапія - це система передачі життєвого досвіду, розвитку соціальної чутливості, інтуїції і творчих здібностей.

Казки викликають інтенсивну емоційну реакцію. Казкові образи звертаються одночасно до свідомості та до підсвідомості.

Привабливість казки як засобу педагогічного впливу для дитини обумовлена її властивостями:

- відсутність прямих повчань, научувань; події казкової історії логічні, природно витікають одна з одної, що дозволяє дитині засвоювати причинно-наслідкові зв'язки і спиратись на них;
- через образи казки дитина знайомиться з досвідом багатьох поколінь. В казкових сюжетах зустрічаються ситуації і проблеми, які переживає кожна людина (відділення від батьків, життєвий вибір, взаємодопомога, кохання, боротьба добра і зла). Перемога добра забезпечує дитині відчуття психологічної захищеності. Дитина засвоює, що випробування сприяють внутрішньому росту людини.

Корекційні функції казки:

- психологічна підготовка до напружених емоційних ситуацій;
- символічне регулювання фізіологічних та емоційних стресів;
- усвідомлення і прийняття змісту власної активності.

Можна привести такий приклад: педагог розповідає дітям казку. Під час прослуховування казки вихованці поступово малюють одного за одним її героїв, користуючись запропонованими інструкціями. Результати аналізуються та обговорюються.

ЯК РАК САМІТНИК ДРУГА ЗНАЙШОВ

Жив на дні моря рак-самітник. Одна клешня більша за другу, хвостик маленький, черевце м'якеньке. Знайшов він якось порожню мушлю, забрався до неї. Сподобався будиночок: надійний, захищає від зубастих хижаків. І вдень, і вночі рак повзав з будиночком по піску, залишав його рідко - багато навколо

хижаків. Бувало, висунеться з мушлі, щоб схопити травинку або черв'ячка, а вороги тут як тут, тільки встигай ховатися.

І вирішив рак знайти собі доброго друга. Такого, який би зміг його захистити.

- Равлику! Давай з тобою дружити, - запропонував він равлику.

- Боюся я твоїх гострих клешень, бо моє тіло м'яке та ніжне, - відповів равлик.

Почула їх медуза.

- Пливи до мене, - запропонувала вона раку – будемо з тобою дружити.

- Але я не вмію плавати. Можу лише по дну повзати – відповів рак.

Медуза розчаровано попливла геть.

Зажурився рачок, навіть про обережність забув, залишив свій будиночок. Раптом назустріч величезна риба пливе. Помчав рак до будиночку, але заплутався у водоростях. Очі від страху заплющив та став чекати на смерть.

Пройшла хвилина, друга. Відкрив рак очі – тихо навколо, нікого немає. Та раптом побачив зовсім поруч незвичайну квітку.

- Так це ти врятувала мене? Як тебе звуть?

- Актинія.

Рачок уважно подивився на актинію та запитав:

- Ти рослина?

- Ні, я тварина, але схожа на квітку. Подивись на мої щупальця, вони немов пелюстки. Але тим, хто до них доторкнеться, буде боляче.

- Давай з тобою дружити та жити разом, - запропонував рак-самітник актинії. - Тільки ти будеш жити на даху мого будиночку.

Замислилася актинія: «А якщо як й справді оселитися на даху? Тоді ми будемо разом мандрувати по дну моря. Я побачу багато цікавого: морські рослини, різноманітних мешканців морського дна… Це значно краще, ніж сидіти на одному місці.»

- Я буду ходити по дну та шукати їжу, а ти своїми щупальцями будеш відлякувати ворогів, - продовжив рак.

- Добре, я згодна стати твоїм другом, - погодилася актинія.

Зрадів рак та обережно посадив її на дах свого будиночку.

З того часу стали вони жити разом. Актинія відлякує своїми щупальцями всіх ворогів, а рак-самітник шукає їжу та пригощає подругу обідом.

Обговорення та осмислення казки:

- Як жив Рак? Що робив? Що його лякало?
- Чи відображається його зовнішність на стосунки з навколишнім світом?

- Чи важко жити в світі, коли ти не такий як всі, маєш певні вади? *(рак маленький, одна клешня більша за другу, тільце м'якеньке, не вмів плавати, все його лякало)*

- Що призвело до змін у житті рака?

- Чи все гаразд було у актинії? *(не могла рухатися, сиділа на одному місці)*

- Чи можемо ми допомогти один одному впоратися з життєвими труднощами?

- Згадайте ті перешкоди, які вам потрібно було подолати за останній час? Хто допоміг вам подолати ці труднощі?

До уваги педагога: Під час обговорення учасники уважно вислуховують один одного. Важливо сформувати у вихованців навички усвідомлення перешкод у повсякденному житті, але спільно знайти способи їх подолання. Допомогти дітям розробити власну і групову стратегію подолання життєвих труднощів.

Запропонуйте вихованцям програти сюжет казки, перетворившись на її героїв. Подібна вправа може привести дитину в саму глибину її особистості. Тому слід переконатися, що всі учасники закінчили її повністю і в них не залишилося незакінчених переживань. Допоможіть вихованцям пережити відчуття взаємної підтримки і довіри, взаєморозуміння.

Під час занять гуртка доцільно використовувати елементи музикотерапії. Музика як вид мистецтва, така близька й необхідна людям, є універсальним засобом спілкування в різних культурних колах. Це специфічна мова, яка народжується з особових емоцій і задовольняє потребу в естетичних переживаннях. Музика надає велику свободу у прояві своїх емоцій, тому що володіє всією палітрою різноманітних виражальних засобів, що реалізуються через звуки, в яких переважають ті чи інші почуття.

Головна мета музикально-терапевтичної діяльності дітей дошкільного й молодшого шкільного віку полягає у наступному:

- творчий та емоційний розвиток, який завдяки поєднанню музики, пластики та поезії дозволяє повною мірою використовувати потенціал маленької людини;
- задоволення природної потреби дітей у навчальних розвагах;
- надання можливості для вільного самовираження, власної вербальної, рухової, вокальної та емоційної експресії;
- знаття емоційної напруги;
- заспокоєння, розслаблення;
- допомога у позбавленні від стресу;

- ліквідація агресії;

Оскільки музика сприймається не тільки за допомогою органів слуху, вона спонукає до дії весь організм. Елементи музичного твору, які чує людина, а саме ритм, динаміку, гармонію, штрихи, забарвлення звуку чи мелодії, резонують по всьому тілу, мозку й серцю. Існують різні види занять музикотерапією, які можна використовувати під час занять з дітьми. Ось деякі з них:

- музично-ритмічні вправи й танцювальні імпровізації;
- з'єднання музики з малюнком і дрібною моторикою;
- пасивна музикотерапія – виконання роботи під музичний супровід.

До уваги педагога: Заспокоєнню, зняттю емоційної напруги сприяють звуки флейти, скрипки фортепіано, звуки природи (шум моря, лісу), вальси (ритм три чверті). Класика: Твори Вівальді, Бетховен «Симфонія 6» - частина 2, Брамс «Колискова», Шуберт «Аве Марія», Шопен «Ноктюрн соль-мінор», Дебюссі «Світло місяця».

Народна і дитяча музика допомагає знайти тимчасову безпеку. Класика: Шопен «Мазурка» і «Прелюдії», Штраус «Вальси», Рубінштейн «Мелодії».

Зменшення дратівливості, нервового збудження надасть класика: Бах «Кантата 2» і «Італійський концерт», Гайдн «Симфонія», Бетховен «Місячна соната» і «Симфонія ля-мінор».

Для зняття депресивних настроїв, поліпшення настрою варто прослухати скрипкову і церковну музика. Класика: Твори Моцарта, Гендель «Менует», Бізе «Кармен» - частина 3.

Малювання не лише оригінальний засіб розвитку творчих здібностей дітей, а й ефективний вид арт-терапії, який допомагає дитині розуміти себе, виражати свої думки і почуття, мрії та надії, позбутися своїх страхів і самовдосконалюватися, заспокоїти нервову систему.

Вправа «Робимо навпаки»

Для роботи краще використовувати аркуш паперу великого формату і «м'які» образотворчі матеріали: акварель, гуаш, крейда. «Неробочою» рукою малюємо свою найулюбленішу дитячу гру або заняття, придумуємо малюнку назву.

Вправа «Колажування» є одним з найефективніших методів роботи з особистістю, який до того ж не викликає напруги, яка може бути пов'язано з відсутністю у дитини художніх здібностей.

Вправа «Вгадай, на що схожа хмаринка»

Запропонуйте дитині подивитися на хмаринки і придумати, на що вони схожі. Можливо, це буде собака або кішка, а може жираф з довгою шиєю.

Тільки важливо пам'ятати, що і педагог повинен активно брати участь у цій грі. Фантазуйте разом з малюком.

Підсумовуючи сказане, можна зазначити, що ізотерапевтичні техніки та арт-терапія взагалі - дієвий метод роботи навіть з найпроблемнішими дітьми. Їх метою є не навчити дитину малювати чи ліпити, а допомогти впоратися з проблемами, почати виражати власні почуття. На основі виробів, що створює дитина, ми можемо краще зрозуміти переживання дитини, природу її емоційного стану та знайти найраціональніші з індивідуальним підходом методики навчання і виховання дітей з особливими освітніми проблемами.

СКЕТЧНОУТИНГ НА ЗАНЯТТЯХ ГУРТКА ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Богомолова Оксана Антонівна

Методист еколого – натуралістичного відділу,
керівник гуртків Кам'янець – Подільського позашкільного
навчально – виховного об'єднання

Анотація.

У статті розкрито особливості використання скетчу, скетчноутингу на заняттях гуртка для дітей з особливими освітніми потребами, розкрито також використання різних форм роботи скетчноутингу.

Визначені завдання, які ставить перед собою педагогічний колектив щодо створення умов для кожного учня з метою досягти мети своїми зусиллями.

Акцентується увага на формах та методах роботи, спрямованих на розвиток творчого потенціалу дітей, які потребують корекції фізичного або розумового розвитку.

Ключові слова: скетч, скетчноутинг, діти з особливими потребами, візуалізація творчість, малюнок.

Поняття *«діти з особливими потребами»,* широко охоплює тих учнів, чиї освітні проблеми виходять за межі загальноприйнятої норми.

Особливі потреби - це термін, який використовується стосовно осіб, чия соціальна, фізична або емоційна особливість потребує спеціальної уваги та послуг, надається можливість розвинути свій потенціал [6]. Отже, це діти, які мають як виняткові здібності або таланти, так і фізичні, психічні та соціальні відмінності.

Труднощі в навчанні таких дітей виникають саме через певні порушення психофізичного розвитку. Вони пов'язані з функціональними обмеженнями слуху, мовлення, академічних здібностей, навчання, уваги, координації, сприйняття та переробки інформації, гнучкості мислення та ін. Учні, які мають такі проблеми, відчувають труднощі в запам'ятовуванні та відтворенні інформації з пам'яті, концентрації уваги, застосуванні набутих знань, умінь і навичок тощо [5, с. 224].

Безперечно: діти приходять в цей світ з певними питаннями і життєвим завданням. Тому завдання педагогів – розкрити дитину в її сутності. І тут не важливо, чи це звичайний учень, чи учень з особливими потребами. Важливо знайти форми і методи роботи з кожним, допомогти йому знайти своє місце в соціумі.

Згадаймо: із шкільних років привчали конспектувати. Ми дослівно записували все сказане на уроках, лекціях. Так і привчились робити бездумні записи, які потім не те, що перечитувати не хотілося – вони навіть у пам'яті не залишилися.

За останні роки система освіти зазнала значних змін. У цих умовах методи викладання є більш особистісно – орієнтованими, спрямованими на практичне засвоєння знань. Найбільш проста мова для пояснень складних явищ, процесів, ідей – візуальна. А тут саме образи стають тим ключиком, яким можна відкрити серце кожної дитини. Доречно з цією метою, як на нас, використати скетчи, оскільки їх завдання – це засвоєння матеріалу, створення умов для всебічного розвитку дітей з особливими потребами [1, с. 12-15].

Скетчноутинг – (англ. sketch – ескіз, note – нотувати). Отже, усе зовсім просто: нотатки-ескізи. Тобто, це спосіб фіксування інформації, який дозволяє записувати 100% почутого тексту, виділяючи з усього почутого тільки саму суть і миттєво фіксувати почуте на папері.

Як бачимо, саме скетчі одночасно активують і візуальні, і вербальні режими. Наша підсвідомість задіюється в процесі слухового сприймання, синтезу, засвоєнню ідей та вираженню їх на папері.

Скетчерами можуть використовуватись маркери, туш, гуаш, олівці. Дуже цікавий результат дає змішування: маркери + кольорові олівці, кольорові олівці + акварель. Хвиля скетчінгу – це бажання малювати від руки, рукою на папері. Це щось початкове, це трансляція своєї ідеї, розвиток свого творчого «Я» Отже, саме скетчінг .сприяє яскравому вираженню кожного учня як особистості

Розглянемо *10 базових елементів, які наявні в більшості скетчів:*

1. *Заголовок* – начинаємо цього елемента. Пишемо тему зустрічі (уроку), малюємо спікера.

2. *Типографіка* – граємось зі шрифтами у своїх скетчах. Виділяємо великими літерами найважливіші моменти. Це може бути як речення, так і одне слово.

3. *Діаграма і малюнки* – використовуємо 5 базових елементів для зображення ідей і думок: квадрат, коло, трикутник, лінію і крапку. Із їх допомогою можна намалювати абсолютно все.

4. *Написи від руки* – записувати деякі важливі моменти звичайним почерком. Скетчі на те і скетчі, щоб поєднувати в собі візуальне та вербальне.

5. *Розділювачі* – щоб не загубитися у своєму творінні, слід використовувати різні рамочки, підкреслення, просто лінії, з допомогою яких можна відділяти одні ідеї від інших.

6. *Стрілки* – з їх допомогою можна зв'язати блоки, направити погляд у потрібній траєкторії.

7. *Маркери абзаців* – зірочки, крапочки, галочки допоможуть розставити потрібні акценти в скетчах.

8. *Іконки* – використання одного і того ж набору графічних елементів для виділення конкретної ідеї. Це з економить час (не буде потреби придумувати новий образ для одного і того ж повідомлення).

9. *Рамочки* – обводити важливі повідомлення в рамочки.

10. *Сигнатури* – підписування скетчів, якими можна поділитися з іншими. Виникає питання: як це працює?

Пояснити, чому скетчі запам'ятовуються краще, ніж прості текстові замітки, дуже просто: ідеї як слова + ідеї як зображення = мислення працює на повну.

Відповідно до теорії подвійного кодування інформації, запропонованої Аппалоном Пайвио (канадський психолог відомий своїми роботами в області психології пам’яті) в 2006 році, людський мозок використовує для обробки даних всього два канали – вербальний і візуальний. Саме тому скетчі, в яких словесне поєднане з образами, здатні повністю задіяти мислення.

Вважаємо, що використання скетчів стане в нагоді всім, хто хоче записати свої думки так, щоб вони згодом миттєво оживали в пам'яті.

Скетчноутинг – це не просто фіксація почутого, але і вираження особистості автора. Важливо доповнювати свої роботи коментаріями, гумором (нові елементи, свої особисті шрифти) [3, с. 72-76].

На першому етапі не потрібно витрачати кошти на дороговартісні професійні інструменти для малювання: розвинути необхідні для скетчінга навички можна, використовуючи самі звичні олівці, папір, ручку.

Учні під час занять багато конспектують, а можна організувати процесс конспектування творчо, додавши трохи радості, новизни до конспекту. Це буде

конспект для себе, а не для учителя. Скетчноутинг дає можливість учням створювати нові шедеври для себе. Учні, які мають особливі освітні проблеми відчувають труднощі запам'ятовування та відтворення інформації з пам'яті, концентрації уваги, застосування набутих знань, умінь та навичок тощо. Працюючи з дітьми з особливими освітніми потребами, застосовую такий спосіб запису, адже він поєднує малюнки, символи з іншими традиційними рукописними елементами.

Скетчноутинг стосується того, як ти слухаєш та схоплюєш цінні ідеї, а не того, як ти гарно малюєш [1, с. 23].

Розглянемо окремо використання скетчноутингу в роботі з різними категоріями дітей з особливими потребами.

Діти з мовленнєвими порушеннями

Учні з мовленнєвими порушеннями мають функціональні або органічні відхилення у стані центральної нервової системи. У багатьох із них спостерігаються порушення рівноваги, координації рухів, недеференційованість рухів пальців рук та артикуляцій рухів.

Під час навчання вони швидко виснажуються, втомлюються, їм притаманні дратівливість, збудливість, емоційна нестійкість, спостерігається нестійкість уваги і пам’яті, низький рівень контролю за власною діяльністю, порушення пізнавальної діяльності, низька розумова працездатність. Особливу групу серед дітей з порушеннями мовлення складають діти з розладами процесів читання і письма, зокрема, порушення опанування письма.

Впровадження скетчноутингу на уроках із дітьми, в яких спостерігаються мовленнєві порушення, дає можливість таким учням покращити обробку, застосування інформації (нового матеріалу). До того ж адаптуємо матеріал для конкретного учня [1, с. 3].

Скетчі у дітей із мовленнєвим порушенням виходять не досить привабливими, але відчувається емоційне наповнення малюнка.

Діти із затримкою психічного розвитку

Затримка психічного розвитку може зумовлюватися багатьма чинниками. Зокрема, це спадкова схильність, порушення функціонування мозку в період внутрішньоутробного розвитку, пологові ускладнення, хронічні й тривалі захворювання в ранньому дитинстві, невідповідні умови виховання тощо. Для них характерна знижена научуваність з огляду на низький рівень розумового розвитку, що проявляється у труднощах засвоєння навчального матеріалу, відсутністю пізнавального інтересу та мотивації навчання. Значна частина дітей із затримкою психічного розвитку, опанувавши скетчноутинг, засвоює програмовий матеріал краще, оскільки малюнок та відповідна атмосфера сприятимуть подоланню труднощів у навчанні. Зміст навчального матеріалу

подається невеликими частинами, використовується мультимедійний підхід, заохочення, підтримка позитивної мотивації навчання [1, с. 6].

Скетчі у дітей із затримкою психічного розвитку виходять не досить привабливими, часто розмитими, але відчувається емоційне наповнення малюнка. Захопливий процес скетчноутингу перетворює урок на гру, що сприяє засвоєнню навчального матеріалу та створення на уроці атмосфери довіри

Діти із порушенням слуху

Поширеними причинами зниження слуху часто є пологові травми, інфекційні захворювання, отити, запалення, наслідки вживання певних медичних препаратів тощо. Працюючи з такою категорією дітей, слід врахувати, що учень має сидіти достатньо близько, добре бачити вчителя, однокласників. Він повинен чітко бачити артикуляційний апарат усіх учасників уроку. Звукову інформацію необхідно підкріплювати та дублювати зоровим сприйманням тексту, таблиць, опорних схем тощо.

Починаючи розмову з таким учнем, привертаємо його увагу: називаємо по імені, торкаємося його руки. Звертаючись і розмовляючи з учнем, дивимося на нього, щоб учень міг бачити усі наші рухи (артикуляцію, вираз обличчя, жести, мову тіла). Коли повідомляється складний матеріал, що містить терміни, формули, дати, прізвища, географічні назви, надаємо його учневі в письмовій формі, використовуємо роздатковий матеріал. Зазвичай в учнів із порушеннями слуху гарне візуальне сприйняття та добре розвинута фантазію. Скетчі у таких учнів виходять креативними з власним емоційним наповненням, зі своїми вигаданими героями та подіями. Маючи гарну пам'ять, вони яскраво малюють події навіть піврічної давнини. Візуали добре поєднують малюнки, символи з іншими традиційними рукописними елементами.

Діти з порушенням опорно-рухового апарату

Розлади опорно-рухового апарату спостерігаються у 5-7 % дітей і можуть бути вродженими чи набутими. У всіх цих дітей провідним порушенням є недорозвиток, порушення або втрата рухових функцій. Домінуючим серед цих розладів є дитячий церебральний параліч (близько 90%). Характерними для ДЦП є рухові розлади (паралічі, неповні паралічі), неспроможність контролювати та координувати рухи, мимовільність рухів, порушення загальної та дрібної моторики, рівноваги, просторової орієнтації.

Для таких дітей може знадобитися допоміжна техніка (від найпростіших до найскладніших). Це можуть бути, наприклад, комунікаційні дошки з малюнками, символами. Успішно використовуємо також комп'ютерні технології (від простих електронних пристроїв до складних комп’ютерних програм). Слід відзначити, що знижуються вимоги до письмових робіт таких учнів.

Для скечноутингу використовуються кольорові олівці та маркери. Малюнки дітей із порушенням опорно-рухового аппарату часто абстрактні, без деталізації. Такі діти при виконанні завдання потребують допомоги педагога та більше часу для виконання скетчів.

Діти з аутичним спектром розладу

У більшості випадків діти з дитячим аутизмом здорові фізично, у них немає видимих зовнішніх недоліків. Будова мозку практично не відрізняється від середньостатистичної норми. Обмежена товариськість дитини, занурення в себе, прагнення усамітнитись може бути наслідком різних причин: боязкості, вразливості, лякливості, емоційних порушень (депресії) [1, с. 11]. Для встановлення емоційного контакту з дітьми, які мають аутичний спектр розладу, немає стандартних шляхів. Вони часто по декілька раз повторюються, відображають одне й те саме. Нового не сприймають. Можуть місяцями малювати крапки та палички. Діти з аутизмом погано запам'ятовують речі, які їм здаються не потрібними. Щоб такі учні запам'ятали казку, кожну дію приходиться повторювати тижнями. Натомість діти з аутичним спектром розладу мають чудову механічну пам’ять. Рівень інтелектуального розвитку при аутизмі може бути різним - від глибокої розумової відсталості до геніальності

Отже, як бачимо, скетчноутинг - це логічна суміш різноманітних жанрів - пейзаж, портрет, натюрморт. Він може розглядатися як інноваційний метод навчання, який можна використовувати на різних його етапах. До того ж, він універсальний: скетчноутинг можна успішно використовувати не лише із дітьми особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі, а й на уроках у масових школах.

Працюючи із дітьми з особливими потребами (різні види розладу), переконалися в тому, що саме використання скетчноутингу є однією із дієвих форм роботи з такими дітьми для успішного засвоєння ними навчального матеріалу. А саме: використовуючи візуальні підказки, підвищуємо збереження даних у пам’яті; активізуємо мозок під час створення нотаток; розроблення ідеї під час нотаток дає змогу створити логічні зв'язки між предметами; нотатки доволі компактні, тому до них легко повернутися, щоб повторити матеріал.

Мозок учнів перекидає логічні зв’язки між малюнком приблизно так само, як між сценами в кіно. Як не дивно, але дітям, на відміну від дорослих, створення таких малюнків дається практично без зусиль [6].

Скетчноутинг – нове явище в нашій дидактиці, але в нього є перспективи стати гарним засобом розвитку творчого мислення учнів. Використання скетчноутингу на уроках активізує та стимулює пізнавальну діяльність учнів,

розвиває емоційну-вольову сферу, закріплює набуті комунікаційні навички, уміння.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брилін Б.А. Педагогічні проблеми організації вільного часу \ Б.А. Брилін Психологія і педагогіка. – 1996. №4. С. 72-76.
2. Булич Є. Г. Валеологія. Теоретичні основи валеології: навч.посібн./Є.Г. Булич, І.В. Муравов. – К.: ІЗМН,1997.- С.224
3. Кремень В.Г. Інтелектуальна еліта як умова суспільства знань: проблеми становлення. Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія і практика / І.С. Волощук (головний редактор) та інші. К.: Інститут обдарованої дитини, 2011. Вип 5.С. 75-78.
4. Майк Роде. Скетчноутинг. Посібник із візуалізації дітей. 2016 С. 20-73Колупаєва, А.А. Савчук Л.О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчанняс. Видання доповнене та перероблене: наук.-метод. посіб. / А.А. Колупаєва, Л.О. Савчук, К.: Видавнича група «АТОЛ», 2011. - С. 3,6-8, 11-13, 23.
5. Сніжана Корженко Діти – аутисти бояться малювати людей https://gazeta/ua
6. Електронний ресурс (Slideshare/het/ippo-kubg/3-66049450)

МЕХАНІЗМ ІНТЕГРАЦІЇ ОСВІТИ І НАУКИ В РОБОТІ ПРОФІЛЬНОГО СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Інна Олександрівна Майборода

Комунальний заклад освіти «Обласний еколого-натуралістичний центр дітей та учнівської молоді» Дніпропетровської обласної ради

Сучасні заклади позашкільної освіти спрямовують свою діяльність на максимальне охоплення дітей різними формами позашкільної освіти та створення комфортного соціально-культурного простору для різновекторного розвитку особистості. Для того щоб дитина отримала відповідний багаж знань, досягла успіху в житті і відбулася як особистість, в освітньому процесі закладів позашкільної освіти мають створюватися відповідні умови для розвитку її

суб'єктної активності, що, у свою чергу, є однією з головних передумов формування пізнавальної та практичної компетентностей, набуття знань, вмінь та навичок. Особистісні ж якості, розвиток творчої та соціальної компетентності, розуміння морально-духовних цінностей формуються тільки в процесі соціальних відносин у соціокультурному середовищі. І таким середовищем для дитини є творчий простір закладів позашкільної освіти.

Соціальне партнерство у роботі кожного сучасного закладу позашкільної освіти відкриває нові перспективи та створює умови для плідної співпраці, дозволяє швидше реагувати на суспільні зміни, шукати нові ресурси для просування вперед.

Створення оптимальних умов для виявлення, підтримки, розвитку, самореалізації та самовдосконалення обдарованої молоді було і залишається одним з пріоритетних напрямів діяльності комунального закладу освіти "Обласний еколого-натуралістичний центр дітей та учнівської молоді" Дніпропетровської обласної ради (КЗО "ОЕНЦДУМ").

З цією метою під керівництвом КЗО "ОЕНЦДУМ" за 8 секціями працює *обласна Природнича школа учнівської молоді* для учнів вищого освітнього рівня, які мають бажання удосконалювати, поглибити, систематизувати свої знання з природничих наук.

Основними завданнями Школи є залучення учнів до поглибленого вивчення природничих наук і науково-дослідницької діяльності; оволодіння методиками та формами організації й проведення самостійних досліджень у галузі природничих наук; здійснення професійної орієнтації обдарованих учнів; пропаганда та популяризація наукових знань.

Навчання у Школі здійснюється в наукових відділеннях за напрямами:

❖ *природничий* (із секціями біології, екології, хімії, сучасних біотехнологій);

❖ *аграрний* (із секціями агрономії, лісознавства, ветеринарії та зоотехнії);

❖ *людинознавчий* (із секціями психології, соціології).

Додаткову освіту, яка сприяє якісній підготовці учнів до зовнішнього незалежного оцінювання та вступу до закладів вищої освіти, надають не тільки педагоги КЗО "ОЕНЦДУМ", а й вчені провідних вишів міста (Дніпровського національного університету ім. О.Гончара, Дніпровського вищого навчального закладу "Український державний хіміко-технологічний університет", Дніпровського державного аграрно-економічного університету), з якими закладом укладені довгострокові угоди про співробітництво.

Для КЗО "ОЕНЦДУМ" співпраця з закладами вищої освіти – не данина часу, а виробнича необхідність, яка формувалася роками. Без якісного

наукового супроводу рухатися в напрямі проведення з дітьми та молоддю змістовної науково-дослідницької, експериментальної, пошукової діяльності відповідно до суспільних викликів та умов сьогодення просто неможливо.

Спільно з науковцями вишів протягом навчального року для учнів Школи щорічно проводяться сесії: установча осіння, зимова консультативна та весняна. Лекції та практичні заняття для слухачів Школи проводять науковці профільних кафедр та факультетів вишів. Під час сесій для учнів проводяться: лекції, практичні заняття, майстер-клас відповідно до профілю; індивідуальні консультації з науковими керівниками щодо підготовки науково-дослідницьких робіт та оформлення наукових досліджень; тестові контрольні роботи з біології та хімії з метою виявлення рівня знань учнів; зустрічі з деканами факультетів, які надають інформацію про навчання за обраним фахом та перспективи працевлаштування майбутніх фахівців.

Результатом дворічного навчання для слухачів школи є обласний конкурс-захист науково-дослідницьких робіт, який щорічно проводиться в травні. Переважна більшість НДР готується в лабораторіях і на кафедрах закладів вищої освіти під керівництвом вчених.

Свої роботи випускники школи з успіхом представляють також у творчих та інтелектуальних конкурсах та проєктах всеукраїнського рівня: зоологів і тваринників, “Юний селекціонер та генетик”, винахідницьких та раціоналізаторських проєктів, “Еко-Україна”, “Енергія і середовище”, форумі “Дотик природи” та інших.

З 2000 року в Дніпропетровській області для кращих юннатів, переможців акцій, конкурсів, проєктів еколого-натуралістичного спрямування та педагогічного активу закладів освіти КЗО “ОЕНЦДУМ” започаткована та діє *обласна програма організації літніх наукових практик та комплексних екологічних експедицій “Вивчаємо заповідні території України”.*

Мета програми – збільшення обсягу знань у дітей, молоді, педагогів про основні об’єкти природно-заповідного фонду області та України, біологічне різноманіття різних природних біотопів, проведення конкретних практичних заходів по охороні та збереженню довкілля, широкої еколого - просвітницької діяльності серед різних верств населення щодо привернення уваги до проблем збереження і примноження природно-заповідного фонду.

Саме природно-заповідний фонд, розвитку якого приділяється сьогодні посилена увага на державному рівні, став основою для реалізації програми “Вивчаємо заповідні території України”. За роки її діяльності були укладені угоди про співпрацю КЗО “ОЕНЦДУМ” з провідними заповідниками України: Дніпровсько-Орільським, Канівським, Казантипським природними заповідниками, біосферними заповідниками: Карпатським та “Асканія-Нова”,

на базі яких для юних дослідників, натуралістів, пошуковців, які навчаються в системі позашкільних еколого-натуралістичних закладів області, проводяться польові та науково-просвітницькі практики, комплексні експедиції, а для педагогічного активу – виїзні наради-навчання.

До їх проведення активно залучаються наукові співробітники природно-заповідних установ, які допомагають організаторам в реалізації наукової складової заходів.

Наприклад, на базі *Канівського природного заповідника* під час експедицій, практик та нарад-навчань науковцями проводяться теоретичні заняття, лекції, на яких вони знайомлять учасників з історією заповідної справи в Україні від давнини до сучасності, структурою природно-заповідного фонду в світовому масштабі та на державному рівні, з основними категоріями та об'єктами ПЗФ України, проблемами та перспективами розвитку заповідної справи в цілому по державі та на регіональних рівнях.

Обов'язковим компонентом заходів є тематичні екскурсії по екологічним стежкам заповідника. Під керівництвом наукових співробітників учасники проходять маршрут навчальної екологічної стежини Канівського заповідника, знайомлячись з її основними зупинками.

В Дніпропетровській області для збереження типових степових екосистем функціонує єдиний *природний заповідник "Дніпровсько-Орільський",* спільно з науковцями якого з ініціативи КЗО "ОЕНЦДУМ" педагогічними працівниками, співробітниками заповідника та юними натуралістами на територіях, які постраждали від пожеж, декілька років тому було започатковано проведення щорічної *трудової екологічної акції "Юннатівський ліс",* а саме заходи з відновлення лісових масивів. За декілька років проведення акції вихованцями ЗПО області було висаджено на місцях лісових згарищ кілька тисяч саджанців сосни звичайної, дубу звичайного, акації білої. Вихованці профільних ЗПО мм. Дніпра, Кам'янського, Дніпровського району під керівництвом науковців заповідника проводять моніторингові спостереження і дослідження різних біоценозів, видів рослин і тварин, які мешкають на їх території. Результати, отримані в ході досліджень, презентуються для участі в конкурсах та акціях еколого-натуралістичного спрямування обласного та всеукраїнського рівня.

Серед заходів, які організуються і проводяться в рамках реалізації програми "Вивчаємо заповідні території України", чільне місце посідають *науково-просвітницькі та польові практики.* Ці заходи, як правило, проходять не тільки на базі природно-заповідних структур, але й на природних територіях, які поки що не входять до складу ПЗФ, а також не територіях дендропарків, зоопарків, музейних комплексів. Вони проводяться з метою ознайомлення учасників з біологічним різноманіттям природи певних регіонів, з елементами

музейної педагогіки, цікавими історичними та культурними об'єктами тощо.

Для юннатів та педагогів закладів освіти області вже були організовані КЗО "ОЕНЦДУМ" і проведені на змістовному науковому рівні практики на базі Нікітського ботанічного саду та на базі Інституту біології південних морів ім. О.О. Ковалевського НАН України у м. Севастополі (АР Крим), на базі Миколаївського зоопарку (Миколаївська область), практика "Юннатам про Карпати" на базі Закарпатського обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді та Карпатського біосферного заповідника (Закарпатська область) та інші.

В останні роки КЗО «ОЕНЦДУМ» проводить науково-просвітницькі практики на базі Науково-навчального центру "Присамарський біосферний, біогеоценологічний стаціонар ім. О.Л.Бельгарда" ДНУ ім. О.Гончара, розташованому в серці Дніпропетровської області - Самарському борі. Це унікальний природний комплекс, де є різноманітні фітоценотичні комплекси з багатим видовим флористичним різноманіттям. Звичайно, найбільша цінність таких практик – науковий супровід фахівців ДНУ та інших провідних вишів, без якого їх можна було б вважати просто екскурсіями в природу. Завдяки змістовному науковому компоненту учасники практик ознайомлюються з:

- привододільно-балковими ландшафтами Присамар'я;

-пристінними лісовими масивами з різноманітним природним складом дендрофлори (ясенові, пакленові, чернокленово-берестові діброви, біло акацієві насадження);

- степовими ділянками з великим видовим різноманіттям вищої судинної флори, з основними поширеними, ландшафтоутворюючими видами степової флори: шавлією дібровною, молочаєм степовим, шандрою ранньою, лядвенцем рогатим, в'язелем строкатим, люцерною романською, вишнею степовою тощо.

- ділянками цілинного різнотравно-типчаково-ковилового степу.

На березі р. Самара учасники науково-просвітницької практики ознайомлюються з відповідним спорядженням для відбору проб води та бентосу та методикою проведення гідробіологічних досліджень.

Змістовний науковий супровід є обов'язковим при організації і проведенні обласного дитячого еколого-краєзнавчого табору-експедиції «Боривітер», який з успіхом проводиться на різних природних територіях регіону, які спільно вивчаються науковцями і юннатами для їх подальшого заповідання. Так, матеріали досліджень біологічного різноманіття краю, які були отримані в результаті роботи табору-експедиції «Боривітер», в певній мірі посприяли виданню спільно з науковими керівниками низки тематичних плакатів КЗО «ОЕНЦДУМ»: «Регіональний природоохоронний проект «Дерево Життя», «Зробимо довкілля джерелом натхнення», «Скарби світу рослин

Січеславського краю», «Балки Придніпров'я очима дітей», «Регіональні ландшафтні парки Степового Подніпров'я», «Збережемо первоцвіти Дніпропетровщини», «Рідкісні рослини Дніпропетровщини», «Диво Самарського лісу» та інших.

До речі, багаторічна сумісна праця науковців ДНУ ім. О.Гончара, Державного управління охорони навколишнього природного середовища в Дніпропетровській області, педагогічної та учнівської екологічної громадськості щодо проведення моніторингових досліджень біологічного та ландшафтного різноманіття регіону дозволила кілька років тому видати довгоочікуване *видання Червоної книги Дніпропетровської області* (рослинний і тваринний світ), в якому наведені відомості про 451 вид рідкісних та зникаючих рослин (серед яких 16 занесені до Світового Червоного Списку, 27 – до Європейського Червоного Списку, 82 – до Червоної книги України) та 424 види рідкісних та зникаючих тварин. Крім того, багато видів і популяцій, які ще не занесені до Червоної книги, в сучасних умовах інтенсивно скорочують свою чисельність.

До створення цього видання в свою чергу залучилися і юні натуралісти області, які під керівництвом науковців закладів вищої освіти області під час еколого-краєзнавчих експедицій, екскурсій, польових практик рідно краєм збирали та узагальнювали інформацію про стан видового рослинного та тваринного різноманіття Дніпропетровської області, проводили картографування ареалів місцезнаходження рідкісних та зникаючих представників флори та фауни регіону.

Необхідність відповідності сучасному рівню розвитку освіти вимагає від кожного закладу позашкільної освіти, зокрема обласного рівня, як регіонального організатора і координатора позашкільної еколого-натуралістичної діяльності, впровадження в його роботу не тільки інноваційних форм і методів, перспективних педагогічних, інформаційно-комунікаційних технологій, а й постійне оновлення навчально-методичного та науково-методичного забезпечення, яке допомагає підняти рівень позашкільної освіти на новий, більш вищий освітній щабель.

Методична служба КЗО "ОЕНЦДУМ" приділяє значну увагу забезпеченню закладів освіти на місцях методичними матеріалами, необхідними для організації позашкільного освітнього процесу, оновлення навчально-методичного забезпечення за напрямами еколого-натуралістичної роботи, вивчення, узагальнення та поширення досвіду роботи творчо працюючих працівників освіти, підвищення іміджу позашкільної екологічної освіти і виховання.

На початку кожного календарного року працівниками методичної служби КЗО “ОЕНЦДУМ” складається (як правило, після методичних виїздів в заклади освіти міст, районів та ОТГ, з урахуванням пропозицій і побажань керівників гуртка, методистів, вчителів природничих дисциплін), а адміністрацією затверджується *план створення навчально-методичної продукції* на поточний рік. В план закладається створення навчально-методичних видань, які методична служба КЗО “ОЕНЦДУМ” не тільки готує сама, а й на договірній основі залучає науковців закладів вищої освіти, фахівців природно-заповідної справи, громадських діячів, художників, діячів мистецтв. На сьогодні завдяки такій плідній співпраці заклад видає: посібники, збірники, плакати, довідники, буклети, альбоми, розмальовки та іншу продукцію за еколого-натуралістичним напрямом позашкільної освіти.

В контексті даної статті наведемо тільки один результат творчої взаємодії КЗО “ОЕНЦДУМ” та закладів вищої освіти у виданні *навчально-методичних посібників серії “Еколого-натуралістичний вісник Придніпров’я”.* Збірники, які видаються в рамках цієї серії, охоплюють всі напрями позашкільної еколого-натуралістичної діяльності: організацію роботи з творчо обдарованими дітьми та молоддю, проведення науково-дослідницької діяльності з квітникарства, озеленення та ландшафтного дизайну, аграрних наук та лісового господарства за завданнями вчених, організацію практичної природоохоронної та екологічної роботи, збереження та розвиток декоративно-ужиткового мистецтва, також в них висвітлюється передовий досвід роботи педагогів області в галузі позашкільної екологічної освіти.

На сьогодні видано майже 40 випусків цієї серії. Половину з них складають збірники, укладачами або авторами яких є науковці профільних закладів вищої освіти, більшість з яких є керівниками секцій обласної Природничої школи учнівської молоді, зокрема: “Вивчаємо птахів” (методичний посібник для керівників орнітологічних гуртків); “Методичні рекомендації з озеленення території шкільних та позашкільних освітніх закладів Дніпропетровської області”; “Організація роботи з творчо обдарованою молоддю”; “Розв’язування задач з хімії”; “Методичні рекомендації по вивченню основ іхтіології та організації іхтіологічних досліджень на водоймах Дніпропетровської області”; “Основи органічної хімії”; “Рідкісні твердокрилі надродини Caraboidea (Coleoptera, Adephaga) Дніпропетровської області”; “Робочий зошит юного зоолога (біологічна індикація чтану навколишнього середовища з використанням безхребетних тварин: методи польових досліджень)”; “Сучасний стан та багаторічна динаміка флори природного заповідника “Дніпровсько-Орільський”; “Робочий зошит

юного ботаніка та еколога”; “Школа юних ветеринарів”; “Основи промислової біотехнології”.

Цінність такого наукового підґрунтя у створенні видавничої продукції за еколого-натуралістичним напрямом позашкільної освіти важко переоцінити. Збірники, підготовлені науковцями, користуються великим попитом у педагогів різних освітніх ланок при проведенні гурткових занять, уроків, екскурсій, походів, експедицій, організації дослідницької та пошукової діяльності з дітьми різних вікових категорій, а також у слухачів обласної Природничої школи учнівської молоді при підготовці до написання науково-дослідницьких робіт та вступу до обраних вишів.

Орієнтування системи позашкільної освіти на потреби та інтереси здобувачів освіти та їх батьків здійснюється, зокрема, шляхом забезпечення наявності освітніх послуг відповідно до виявлених інтересів та потреб; пошуку кадрів, що здатні задовольнити наявний попит на освітню послугу в сфері позашкільної освіти відповідно до інтересів та потреб, забезпечення їх підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації.

Інтеграція освіти і науки в позашкільному освітньому просторі дозволяє забезпечити цю освітню ланку якісними педагогічними кадрами, науково ємними навчальними програмами відповідно до потреб та інтересів здобувачів освіти, стимулює суб’єктів освітньої діяльності до покращення якості освітніх послуг та дозволяє бути конкурентоспроможними на ринку освітніх послуг.

СИСТЕМА НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ З РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ У ХЕРСОНСЬКОМУ ЦЕНТРІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ РОБОТИ

Палічева Галіна Віталіївна

Херсонський Центр позашкільної роботи
Херсонської міської ради

Херсонський Центр позашкільної роботи Херсонської міської ради це комплексний позашкільний навчальний заклад, покликаний в сучасних умовах задовольнити попит учнівської молоді на здобуття позашкільної освіти, допрофесійної і початкової професійної підготовки та створювати умови для всебічного розвитку особистості дитини.

Структура роботи Центру забезпечує його діяльність безперервно впродовж року. Гурткова робота проводиться на базі закладу та шкіл міста. Дитячий клуб-кафе «Золотий ключик» забезпечує дозвіллєво-розважальну роботу, оздоровлення гуртківців під час канікул проходить у міському таборі відпочинку «Сонечко». Літом працюють: заміський літній оздоровчий табір ім. Івана Голубця у м. Скадовську, загони активного відпочинку.

Організовано роботу: радіоклубу «Супутник», клубу «Лідер», театральної-студії «Сувенір», військово-патріотичного клубу.

До науково-дослідницької діяльності гуртківців залучає наукове товариство вихованців «Скіф».

Центр через навчальні програми, робочий навчальний план реалізує свої основні функції: навчально-розвиваючу, соціально-психологічну, адаптаційну, реабілітаційно-оздоровчу, дозвіллєву, розважальну, методичну.

Задля досягнення кінцевого результату використовується варіативність у визначенні вікового складу вихованців та терміну їх навчання в гуртках і творчих колективах ХЦПР.

У 2020-2021 н. р. у закладі працювало 43 групи початкового рівня - загально-розвиваючого спрямування, які сприяли виявленню здібностей, обдарувань.

У Центрі 52 групи основного рівня - розвивають стійкий інтерес до творчої діяльності, дають знання, практичні уміння, навички, задовольняють потреби у професійній орієнтації.

24 групи вищого рівня закладу - це творчі об’єднання за інтересами для здібних та обдарованих дітей. Вони займаються у народних художніх колективах: дитячий хор «Жайвір», ансамбль народного танцю «Калиновий цвіт», гурток «Чарівна намистина». Ефективно працюють зразкові художні колективи: вокально-естрадна студія «Дебют», хореографічний ансамбль «Барвінок», хореографічна студія «Фантазія», гуртки «Чарівний хрестик», «Фентезі». Також діти середнього та старшого шкільного віку активні учасники радіоклубу «Супутник», клубу «Лідер», та гуртків зі спортивного туризму та орієнтування.

Така структура роботи гуртків забезпечує послідовний творчий розвиток вихованці від молодшого шкільного віку до випускників Центру.

Крім того, за наскрізною програмою працює радіоклуб «Супутник» (колективні радіостанції - неодноразові переможці змагань різного рівня).

Тривалість занять гуртківців залежно від віку становить: 5-6 років -30 хвилин; 6-7років - 35 хвилин; інших - 45 хвилин.

Групи початкового рівня І року навчання працюют двічі на тиждень по 2 години. Групи основного та вищого рівнів працюють двічі на тиждень по 3 години або тричі на тиждень по дві або більше годин.

Відповідно до рекомендацій та враховуючи специфіку діяльності у групах основного та вищого рівнів планується індивідуальна або групова робота з вихованцями. До індивідуальної і групової роботи залучаються вихованці, які потребують професійної допомоги для поглиблення знань відповідно до їх творчих здібностей, обдарованості та вдосконалення набутих навичок, умінь, підготовки сольних номерів, партій, підвищення спортивної майстерності тощо.

За структурою навчального плану початок занять для груп 1 року навчання-15 вересня, для інших груп-з 1 вересня. Закінчується навчальний рік в залежності від виконання програми, як правило до 31 травня, далі гуртки працюють за планом роботи на канікулах. Заняття гуртків передбачають поділ на півріччя, під час шкільних канікул гуртки працюють за розкладом або за окремим планом роботи на канікули.

Позашкільна освіта в Центрі здійснюється диференційовано відповідно до індивідуальних можливостей, інтересів, нахилів, здібностей вихованців, їх стану здоров'я, запитів жителів мікрорайону.

У роботі використовуються різноманітні організаційні форми: гурткова робота, клубна робота, лекції, індивідуальні заняття, виставки, конкурси, концерти, змагання, тренування, репетиції, походи, екскурсії, експедиції, практичні роботи, ігрові програми, розважальні програми, фестивалі тощо.

Загалом у 2021-2021навчальному році працювало 119 гуртків. Діти молодшого шкільного віку були залучені до роботи у 67 гуртках, що складає 56,3% від загальної кількості гуртків.

Кількість дітей у гуртках віком від 6до10 років складає – 1005 вихованців, загалом у закладі 2072 вихованця, чисельність дітей молодшого шкільного віку складає 49% від загальної кількості дітей.

Аналізуючи охоплення дітей молодшого шкільного віку у гуртках Центру, визначили, що рівень їх участі у напрямах роботи Центру різниться: найбільший відсоток дітей відвідують гуртки художнього відділу 64,3%, відділу технічної творчості та декоративно-ужиткового мистецтва (26,2%), туристко-краєзнавчого 9,6%.

За художньо-естетичним напрямом працюють два відділи: художній, технічної творчості та декоративно-ужиткового мистецтва. Загальна кількість вихованців у художньому відділі - 1222дитини, з них молодшого шкільного віку - 646 дітей, що складає 52,8%. Вони мають можливість розвивати свої творчі здібності з хореографії, співів та образотворчого мистецтва.

У відділі технічної творчості та декоративно-ужиткового мистецтва займаються 394 дитини, молодшого шкільного віку – 263 дитини, що складає 66,7%.

За туристсько-краєзнавчим напрямом, що забезпечує залучення вихованців до активної діяльності з вивчення історії рідного краю та довкілля, географічних, етнографічних, історичних об'єктів і явищ соціального життя, оволодіння практичними уміннями та навичками з туризму та краєзнавства займаються 401 дитина, вихованців від 6 до 10 років налічується 96, що складає 23,9%.

З врахуванням вікових особливостей дітей молодшого шкільного віку використовуються різноманітні форми роботи. Крім гурткової, дітям пропонується участь у масових заходах: конкурсах, фестивалях, акціях. Саме для них організовано в Центрі гру-подорож молодших школярів «До сузір'я майстрів». Мета заходу: розвиток творчих здібностей малечі, пропаганда здорового способу життя, попередження травматизму й порушень техніки безпеки серед учнів молодших класів, активізація роботи шкільних парламентів навчальних закладів з молодшими школярами через роботу вожатих молодшої ланки.

Гра-подорож «До сузір'я майстрів» проводиться з жовтня 1998 року під керівництвом методиста вищої категорії Адвокатової С.І., яка має великій педагогічний досвід позашкільної роботи. Упродовж діяльності вона удосконалювала форми та зміст цього напрямку роботи. Учасники гри команди - екіпажі 1-2 та 3-4 класів у кількості 5-6 чоловік. Між учасниками розподіляються доручення: командир, радист, механік, штурман, тощо.

Гра-подорож складається з різноманітних за напрямками конкурсів: конкурс для учнів 3-4 класів «Абетка здоров'я», конкурс для учнів 1-2 класів «Пожежний експрес», конкурс молодших школярів «Зорепад», конкур для учнів 1-2 класів «Лікар Нехворайко», конкурс для учнів 3-4 класів «Ай-болить!», заочний творчий конкурс учнів 1-2 та 3-4 класів «Подорож від 101 до 104». Переможці конкурсів нагороджуються грамотами, цінними подарунками.

Підтримують конкурс відділ пропаганди ГУ МНС України у Херсонський області, добровільного пожежного Товариства, Центр здоров'я та спортивної медицини, Дніпровська районна організація Товариства Червоного Хреста України та інші.

Для учнів молодшого шкільного віку, які роблять перші кроки у гуртках декоративно-вжиткового мистецтва, щорічно проводиться виставка «Моя перша робота», де вихованці демонструють свої перші роботи, мають можливість переглянути здобутки інших. На виставку запрошують батьків вихованців.

Для творчого розвитку учнів молодшого шкільного віку важливо створити умови для виявлення їх досягнень та талантів. Педагоги Центру активно залучають вихованців до різноманітних Міжнародних, Всеукраїнських та обласних конкурсів, фестивалів.

Народний художній колектив ансамбль народного танцю «Калиновий цвіт» під керівництвом досвідченого хореографа І.Г. Малинської у своєму складі має 48 дітей молодшого шкільного віку, які демонструють свої таланти не тільки в Україні, а й за кордоном. Так, в Греції у Відкритому Міжнародному фестивалі-конкурсі мистецтв «Gold Stars Olympus -2017» молодшого група у складі 10 дітей виборола найвищу нагороду "ГРАН – ПРІ».

У репертуарі «Калинового цвіту» сьогодні більше двох десятків номерів. Ефективність, яскравість і артистизм – відмінні риси членів ансамблю, які завжди готові дати глядачам яскраві враження і ділитися з ними емоціями. У діючій програмі хореографічні композиції: дівочий танець «Ой, на Івана Купала», «Святкова Україна», «Дорога нам усім Україна», молдавський танець «Прима Варе», танець молдавських циган «Гаряча кров», «Іспанський танець вогню» та ін.

Ансамбль постійний учасник урочистостей та святкових заходів, що проводяться у місті та області. Щорічно колектив бере участь у благодійних концертах для дітей з обмеженими можливостями, ветеранів війни та праці, тощо.

Яскраво проявляють свої творчі здібності діти молодшого віку у Народному художньому колективі «Чарівна намистина» (керівник Кубарова Г.М.). Діти опановують з 6 років мистецтво плетіння та вишивки бісером.

Талановитий педагог, фіналіст Всеукраїнського конкурсу майстерності педагогічних працівників позашкільних навчальних закладів «Джерело творчості», вибудовує заняття гуртка так, що кожна дитина була вмотивована підвищувати складність своїх робіт, впроваджувати нові технології. Системно до занять гуртка залучаються батьки вихованців. На прикладі роботи цього гуртка можна спостерігати творчий розвиток вихованців в галузі декоративно-прикладного мистецтва з шести років до визначення своєї майбутньої професії. Як приклад, випускниці гуртка Оля Фокіна, Женя Бахновська, Оксана Драбко, обрали свою майбутньою професією у цій галузі

Робота в гуртку сприяє розвитку уяви молодших школярів. Педагог вчить вмінню бачити ціле раніше, ніж частини, стимулює працювати не за готовими схемами, а фантазувати, придумуючи свої власні сюжети та майбутні вироби. Керівник гуртка не тільки навчає та виховує, а також організує участь вихованців у різноманітних виставках та конкурсах, де діти за об'єктивною оцінкою отримують винагороди за свої творчі вироби.

У 2020 - 2021навчальних роках 65 гуртківців молодшого шкільного віку були відзначені дипломами та грамотами у 18 виставках-конкурсах та фестивалях. Дієвим стимулом для розвитку творчих здібностей гуртківців є участь у Міжнародних виставках, фестивалях та конкурсах. Діти представляли свої роботи на конкурсі ”SERENITY DREAMS” м. Тімішуара, Румунія. У 2019 році група гуртківців була учасником Міжнародного конкурсу «Вальс квітів» у м. Алмата, Казахстан. Вихованці гуртка активні учасники Міжнародного конкурсу «Підводні фантазії» м. Красний Лиман та «Скадовськ збирає друзів».

Народний художній колектив дитячий хор «Жайвір» Херсонського Центру позашкільної роботи працює на базі загальноосвітньої школи №52 м. Херсона з 1985 році. Художній керівник колективу — Козян Роман Михайлович, методист, спеціаліст вищої категорії, Заслужений працівник освіти України.

За допомогою адміністрації школи створено хорові класи з конкурсним набором. За останні 16 років у школі є 11 хорових паралелей, котрі діляться на підготовчу, молодшу, середню, старшу та концертну групи. Кожна вікова група працює над своєю програмою.

Дитячий хор «Жайвір» неодноразово брав участь у міжнародних фестивалях дитячого хорового мистецтва у містах Бидгощ (Польща), Бухарест, Пітешті, Бакеу (Румунія), під час яких був нагороджений дипломами I та II ступеню. У 2020 році на Міжнародному фестивалі-конкурсі культури та мистецтв «УКРАЇНСЬКА КОЛЯДА- 2020» у Львові колектив отримав Гран – прі.

Висновки: У Центрі створено сприятливі умови для творчого розвитку дітей молодшого шкільного віку. Більше половини гуртків працюють для молодших школярів, з них найбільше відвідуваними є гуртки співу, малювання та хореографії, гуртки декоративно-ужиткового мистецтва, туристсько-краєзнавчі.

Враховуючи вікові особливості дітей молодшого шкільного віку, педагоги Центру активно застосовують ігрові форми роботи, залучають гуртківців до виготовлення складних за технологією виробів декоративно-ужиткового мистецтва, опанування музичних творів, хореографічних композицій, туристичних навиків, що впливають на розвиток мислення.

Педагоги створили в Центрі атмосферу престижності творчого процесу, надаючи дітям можливість участі в різноманітних конкурсах, фестивалях, акціях. Отримані відзнаки та нагороди стимулюють вихованців до нових творчих досягнень.

СОЦІАЛЬНЕ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗАМОВЛЕННЯ – ШЛЯХ РЕАЛЬНОГО ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЯКОСТІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА СТАБІЛІЗАЦІЇЇ ЇЇ СТАНУ В УМОВАХ АДМІНІСТРАТИВНОЇ РЕФОРМИ

Володимир Афанасійович Яковлєв

Комунальний заклад «Луганський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді»

В умовах проведення глибокої децентралізації та адміністративної реформи в Україні, постала реальна загроза подальшого розвитку та навіть існування закладів позашкільної освіти. Особливо це стосується профільних закладів позашкільної освіти (ЗПО), до яких відносяться і ЗПО еколого-натуралістичного напряму.

В Луганській області, після агресії 2014 року та втрати контролю над значною територією області, цей напрям роботи зазнав значних втрат. Так із 9 ЗПО даного напряму роботи (ЕНЦ, ЦЕНТУМ, СЮН), після 2014 року, на підконтрольній Україні території області, залишилось лише 2: Сєвєродонецький міськЦЕНТУМ та Рубіжанська міськСЮН, яка після реорганізації 2016 року увійшла до складу Комплексу позашкільної роботи з дітьми та юнацтвом Рубіжанської міської ради на правах натуралістичного відділу. Серед організаційних структур еколого-натуралістичного напряму, на той час, існував лише натуралістичний відділ Лисичанського центру позашкільної роботи зі школярами та молоддю, а також окремі гуртки відповідного профілю, незначна кількість учнівських лісництв на базі закладів загальної середньої освіти та комплексних ЗПО.

Після поновлення роботи КЗ «Луганський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді», у березні 2019 року, основна увага приділялась відновленню організаційно-методичного супроводу напряму роботи в освітньому просторі Луганщини, представленню його на всеукраїнському рівні та пошуку нових організаційних форм роботи, враховуючи специфіку та складні умови Луганської області. Нажаль це співпало з виборними процесами, проведенням децентралізації, введенням нових військово-цивільних адміністрацій та проведенням адміністративної реформи. Значним викликом стало запровадження карантинних заходів, викликаних епідемією COVID-19, іншими чинниками та проблемами, які існують в нашій області. До цього слід додати несприятливу демографічну ситуацію, яка ускладнює існування та відкриття нових профільних ЗПО, як

юридичних осіб. Нажаль новостворені ОТГ взяли курс на так звану «оптимізацію» закладів позашкільної освіти, а фактично злиття їх в один заклад (в кращому випадку з відповідними відділами). Досвід попередніх реорганізацій свідчить, що це шлях до знищення профільної позашкільної освіти, особливо гуртків вищого рівня та дослідницького спрямування.

Попри незначний період роботи після відтворення, спираючись на досвід роботи у попередні роки, провівши глибокий моніторинг стану напряму, Луганський ОЦЕНТУМ дійшов наступних висновків щодо перспектив розвитку еколого-натуралістичного напряму роботи в освітньому просторі області:

- подальше скорочення ЗПО еколого-натуралістичного напряму в Луганській області неможливе, з-за їх обмеженості;
- реальний розвиток профільних ЗПО, як юридичних осіб, можливий за умов достатньої кількості населення в ОТГ, як правило міста з населенням в межах 100 тисяч, або декілька поряд розташованих населених пунктів з розвиненою інфраструктурою;
- необхідність підвищення ролі обласних профільних ЗПО, як осередків очно-заочної, дистанційної та змішаної форм позашкільної освіти для всіх громад області, з метою збереження права учнів на рівний доступ до якісної позашкільної освіти;
- необхідність узгодження позицій (укладання угод) між ОТГ та обласною владою щодо окремих напрямів роботи, у тому числі позашкільної освіти;
- вирішення основних питань перспектив розвитку позашкільної освіти лежить в площині визначення джерел її фінансування;
- потрібні нові організаційні форми позашкільної та позакласної роботи, здатні зберегти основні надбання позашкільної освіти попередніх років та їх подальшого розвитку, відповідно до сучасних вимог;
- постійний діалог з органами місцевого самоврядування та громадськістю, як основний чинник збереження та розвитку різних організаційних форм позашкільної освіти еколого-натуралістичного напряму тощо.

З усіх вище перелічених чинників, які мають вплив на розвиток напряму роботи та відносяться до компетенції обласних ЗПО, саме діалог з органами управління освітою та місцевого самоврядування, пропозиції щодо створення індивідуальних багаторівневих моделей розвитку напряму роботи, є найбільш перспективними. Також обов’язково слід враховувати громадянський рух та об’єднання, які набирають сили. В умовах нашої області суттєвим чинником, який допомагає збереженню та розвитку позашкільної освіти, як соціально спрямованої галузі освіти, є діяльність міжнародних фундацій та програм, спрямованих на відновлення миру та соціальної допомоги на Сході України.

Попри короткий та складний період становлення закладу, нам, в останній час, вдалось розпочати роботу за цими двома перспективними напрямами.

Все почалось з проєкту «Все для всіх», який реалізовувався на замовлення Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді Міністерства освіти і науки України. Його формат, вперше, дозволив без проблем заключити договори з закладами освіти, на базі яких працюють гуртки Луганського ОЦЕНТУМ. А їх – 21 в закладах освіти 16 ОТГ області. Більше того, багато органів управління освітою цих ОТГ звернулись до ОЦЕНТУМ з проханням про збільшення їх мережі, або розробці моделей, за якими даний напрям роботи може розвиватись, спираючись на вже існуючу мережу закладів освіти.

У 2021 році наш заклад вийшов на новий рівень співпраці з управлінням екології та природних ресурсів, попри те, що цей напрям роботи приєднали до Департаменту комунальної власності, земельних, майнових відносин, екології та природних ресурсів Луганської обласної державної адміністрації. Крім доступу до обласного екологічного фонду, даний Департамент став посередником та гарантом у доступі до міжнародних програм, які реалізуються в області за екологічним та природоохоронним напрямом. Так 22 липня 2021 року, за повної фінансової підтримки Програми ООН (ПРООН) із відновлення та розбудови миру (за екологічним напрямом), був проведений обласний тренінг «Вивчення стану малих річок Луганщини на прикладі річки Красна». У ньому взяли участь 38 учнів та 8 педагогів з 6 закладів освіти 3-х громад, 2-х районів області. Захід мав значний резонанс, як серед громад, учні яких взяли в ньому участь, так і серед інших громад області, які вже звертаються з проханням про їх залучення до відповідних напрямів роботи. Також це знайшло відгук серед громадських екологічних об’єднань різних громад області. При цьому Луганський ОЦЕНТУМ отримав 2 лабораторії для аналізу прісної води, 2 тенти та 2 розкладні столи як ресурсну допомогу. Це дозволить підвищити якість освіти у гуртках відповідного спрямування та проведення дослідницької роботи не тільки в Луганському ОЦЕНТУМ, а і в закладах освіти, які готові взяти участь у відповідних прєктах, конкурсах, акціях за нашим напрямом роботи. Працівники екологічної програми ПРОООН висловили свою згоду на подальшу підтримку у фінансуванні заходів та придбанні матеріальних ресурсів для проведення природоохоронних заходів та сприянні роботи Луганської обласної дитячої громадської екологічної організації (ЛО ДГЕО) «Світанкова країна», яка була створена в червні 2021 року.

З листопада 2020 року Луганський ОЦЕНТУМ розпочав співпрацю з проєктом USAID «Економічна підтримка Східної України» (ERA), щодо участі в програмі з відновлення бджільництва на Луганщині. 29 липня 2021 року був

завершений процес оформлення документів для подання на отримання ресурсного гранту для створення 4-х мобільних пасік та відкриття на їх базі гуртків «Юні бджолярі» у 3-х закладах загальної середньої освіти області та Луганському ОЦЕНТУМ. Слід зазначити, що попри літній період, участь у даному проєкті була підтримана не тільки керівниками закладів освіти, на базі яких будуть працювати гуртки та розташовані мобільні пасіки, а і органами управління освітою ОТГ. Також високу заінтересованість щодо подальшої співпраці з Луганським ОЦЕНТУМ виявили органи місцевого самоврядування (ВЦА) цих громад. У разі затвердження та отримання грантової допомоги, область отримає повне обладнання для 4-х мобільних пасік та організації роботи (обладнання та наочність) щонайменше 4-х гуртків «Юні бджолярі» на сучасному рівні. Загальний обсяг запиту перевищує 900 тис. грн.

Луганське відділення Товариства лісівників України, після поновлення роботи Луганського ОЦЕНТУМ на підконтрольній Україні території області, відразу стало реальним помічником нашого закладу. Іде процес відновлення та створення нових учнівських лісництв області. Працівники ДЛМГ та члени Товариства проводять екскурсії для учнів, надають допомогу закладам освіти в озелененні територій, створенні шкільних розсадників та дендраріїв. При відновленні роботи обласної еколого-натуралістичної експедиції «Зелений щит» у червні 2021 року, саме працівники Кремінського ДЛМГ та члени Товариства, проводили заняття, екскурсії для членів експедиції. А восени 2021 року знову почнуть проводитись обласні конкурси юних лісоводів Луганщини. При цьому вже отримано декілька запитів від керівників закладів освіти, учні яких брали участь в експедиції, на відкриття гуртків «Юні лісоводи» та допомогу у створенні ланок юних лісоводів на базі цих закладів загальної середньої освіти.

Дані приклади свідчать, що збереження та розбудова позашкільної освіти за еколого-натуралістичним напрямом, попри значні негативні тенденції, має перспективу. Ця перспектива лежить у площині заінтересованості місцевих громад у конкретних напрямах роботи, які б підвищували соціальні стандарти (екологічна складова є дуже важливою) громади та сприяли соціалізації (конкурентоспроможності) учнів закладів освіти цих громад. При одночасному залученні громадських організацій, отриманні ресурсної допомоги від міжнародних благодійних організацій, є великий шанс зберегти позашкільну освіту у кожній окремій громаді. При цьому слід використовувати різні організаційні форми (індивідуальні моделі). Керівництво громад заінтересоване у позитивному іміджі органів місцевого самоврядування, підтримці членів громади тощо. Досягнувши порозуміння у цьому, ми далі вже можемо говорити

з керівництвом громад про інші напрями еколого-натуралістичної роботи, які можливо і не такі яскраві, чи не носять суто прикладний характер.

У даному аспекті розглядались наступні можливості:

- збереження різних організаційних форм позашкільної та позакласної еколого-натуралістичної роботи у закладах освіти більшості громад;
- укріплення матеріально-технічної бази окремих напрямів роботи, а відповідно і рівня якості позашкільної освіти;
- перспективи розвитку позашкільної освіти в закладах освіти різних ОТГ шляхом запровадження індивідуальних моделей розвитку напряму з використанням різних організаційних форм;
- системний підхід щодо збереження та розвитку позашкільної освіти в межах області шляхом налагодження співпраці обласних профільних закладів позашкільної освіти з керівництвом громад та органів управління освітою в них;
- налагодження продуктивного діалогу між обласною владою та керівництвом громад щодо розвитку цього напряму освіти та делегування окремих повноважень обласним профільним ЗПО тощо.

Нажаль не все залежить від обласних ЗПО, Департаментів (управлінь) освіти ОДА, Міністерства освіти і науки України. Більшість позитивних рішень залежить від Міністерства фінансів України, нормативно-правової та законодавчої бази позашкільної освіти. А головне – це позиція місцевих громад.

МОДЕЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ СИСТЕМИ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Тамара Нестерук,
виконуюча обов'язки директора

Комунальний заклад Київської обласної ради «Центр творчості дітей та юнацтва Київщини»

Інноваційні процеси трансформації позашкільної освіти України викликають потребу в розробці прогностичних моделей інноваційного розвитку закладів позашкільної освіти. Одним із пріоритетним напрямів розвитку Комунального закладу Київської обласної ради «Центр творчості дітей та

юнацтва Київщини», а також модернізації позашкільної освіти Київської області є моделювання інноваційного освітнього простору, спрямованого на реалізацію стратегічних цілей і завдань розвитку регіональної системи позашкільної освіти, розробку її сучасної моделі.

Тактика формування інноваційних процесів визначається у двох площинах діяльності Центру як комплексного закладу позашкільної освіти та регіонального координаційного-методичного центру позашкільної освіти та передбачає:

- створення ефективної адаптивної системи надання якісних освітніх послуг вихованцям закладу шляхом запровадження інноваційних науково-методичних, соціально-освітніх, творчих та управлінських цільових проєктів;
- формування полісистемної моделі координації освітньої, інформаційно-методичної, організаційно-масової роботи закладів позашкільної освіти області.

Модернізація змісту інноваційного освітнього середовища Центру здійснюється шляхом запровадження комплексу інноваційних науково-методичних, освітніх, освітньо-виховних, творчих та управлінських цільових проєктів, зокрема: «Позашкілля – простір креативу і творчості», «STEM/ STEM- створюємо сучасний освітній простір», «Світ позашкілля для особливої дитини», «Екологічний кластер EKOWORDKIDS», «Розмалюймо Київщину: від сірості до яскравості», «Школа лідерської майстерності» тощо.

З урахуванням регіональної специфіки та особливостей функціонування Центром творчості дітей та юнацтва Київщини» створено гнучку адаптивну систему надання якісних освітніх послуг в системі позашкільної освіти.

Асортимент освітніх послуг визначається за результатами маркетингової діяльності Центру відповідно до особистісних замовлень дітей та їхніх батьків, оскільки розвиток інноваційного освітнього простору передбачає діяльність закладів позашкільної освіти, як суб’єкта ринкових відносин та виробника освітніх послуг. Маркетингова діяльність Центру спрямована на виявлення, прогнозування та вивчення попиту на освітні послуги, узгодження діяльності закладу освіти з очікуваними й освітніми потребами регіону, суспільства, особистості. Розгортання спектру та формування найбільш оптимальної інфраструктури освітніх послуг здійснюється поетапно. За результатами маркетингової діяльності приймаються управлінські рішення щодо розширення, оновлення або скорочення освітніх послуг.

Успішно здійснюється в закладі проєктування моделі інклюзивної освіти як інтегративної складової інноваційного освітнього простору. З метою забезпечення доступності освітніх послуг для дітей з особливими освітніми потребами які отримують якісну позашкільну освіту та можливість комплексної соціальної адаптації і реабілітації засобами позашкільної освіти.

Пріоритетним напрямом діяльності Центру є створення інноваційного освітнього простору для пошуку, виявлення та підтримки юних талантів та обдарувань шляхом розробки низки регіональних цільових проєктів.

Одним із таких є довготривалий творчий проєкт «Таланти твої Київщино!» у рамках якого щорічно проводиться обласний фестиваль дитячої та юнацької творчості й комплекс регіональних творчих конкурсів, виставок, екскурсій, чемпіонатів, змагань з різних напрямів позашкільної освіти.

У закладі ефективного запроваджується механізм організації соціального партнерства з батьками як найбільш демократичного і гнучкого залучення сім'ї до співпраці у вихованні та розвитку дітей. Регіональною моделлю організації партнерства є співпраця з асоціацією батьківської громадськості, якою передбачено реалізацією низки спільних соціально значущих проєктів, проведення спільних форумів,акцій визначення співтовариства батьків, як активного суб’єкта батьківської громадськості.

У рамках реалізації проєкту «Школа лідерської майстерності» створено інноваційну регіональну модель розвитку дитячого лідерського руху Київщини. Органам учнівського самоврядування є обласна рада дітей Київщини, до якої наразі входить 110 депутатів з усіх районів, міст, об’єднаних територіальних громад області. Діяльність обласної ради дітей Київщини здійснюється на засадах активного партнерства з державними органами влади та органами місцевого самоврядування. Наші лідери активно співпрацюють з Освітнім Центром Верховної Ради України та Центром управління навчанням учасників виборчих процесів Центральної виборчої комісії. Підписано Угоду про співпрацю зі структурними підрозділами Київської облдержадміністрації, департаментом освіти і науки, управлінням культури, управлінням молодіжної політики та національно-патріотичного виховання. Проводяться спільні організаційні засідання депутатів Київської обласної ради з депутатами Обласної ради дітей Київщини.

Методичною службою Центру творчості дітей та юнацтва Київщини відпрацьовано механізм надання консалтингових, освітніх, методичних, організаційних послуг з питань модернізації змісту та структури науково-методичної роботи, управління впровадженням освітніх інновацій, трансформації перспективного педагогічного досвіду в практику, створення

інформаційно-ресурсного фонду актуальних напрямів діяльності регіональних методичних служб.

У Програмі розвитку КЗ КОР «Центр творчості дітей та юнацтва Київщини» на 2017-2021 роки зазначено, що місія закладу – з вірою та любов'ю до дітей знаходити і розвивати таланти, творити геніїв, створювати умови для саморозвитку дитини, розвитку її життєвої компетентності, формування ціннісних орієнтирів шляхом надання широкого спектору якісних освітніх послуг.

Діяльність нашого Центру в сучасних умовах, спрямована, насамперед, на виконання цього важливого державного завдання. Педагогічний колектив закладу і надалі здійснюватиме діяльність щодо модернізації структури і змісту позашкільної освіти регіону, забезпечення вільного доступу дітей до якісної позашкільної освіти.

РОЗРОБКИ ЗАНЯТЬ

Денисенко Л.П.

Керівник гуртка «Екологічне краєзнавство»
Донецького обласного центру туризму
та краєзнавства учнівської молоді

Тема заняття :

Рослинний світ: найтиповіші дерева, кущі, трав'янисті рослини, пристосовані до зростання в різних природних ландшафтах краю

Тип заняття: заняття-подорож

Мета: навчити розпізнавати і характеризувати рослини різних життєвих форм, пов'язати життєві форми рослин з середовищем їхнього існування. Формування світоглядних уявлень учнів про єдність живої і неживої природи, виховання пізнавальної активності, інтересу до світу живої природи, розвиток вміння аналізувати і узагальнювати фактичний матеріал, підготувати дітей до технологічно розвиненого світу.

Діяльнісь учителя	Діяльність помічників-екскурсоводів,	Діяльність вихованців

	динамічних груп по вирішенню проблемних запитань.	
І. Організаційний момент, мотивація навчальної діяльності. (2 хв.) Учитель. Доброго дня! Діти, сьогодні ми з вами вирушимо в подорож. Розташовуйтесь зручніше, нас чекає цікава, заворожуюча і можливо трішечки небезпечна подорож різними куточками нашої рідної України. Вона під силу сміливим, кмітливим і винахідливим. Ви готові до подорожі? Який у вас сьогодні настрій? Я свій настрій хочу назвати очікуючим, тому, що я чекаю від сьогоднішнього уроку нових відкриттів які ми зробимо усі разом. Я дуже рада бачити ваші веселі оченята. Бачу, що ви готові до роботи. Перед початком подорожі ми повинні зібрати валізу. Сьогодні окрім гарного настрою, винахідливості і кмітливості нам знадобляться: ваші смартфони, ручки, картки для подачі сигналу про виконання завдань, маршрутні листи для фіксування відповідей і нотаток. Додаткове спорядження ви отримаєте на зупинках. Під час пригод нас супроводжуватимуть екскурсоводи .	Працюють разом з іншими вихованцями	*Участь у бесіді*
ІІ. Повідомлення теми, мети, завдань заняття, мотивація умінь школярів. (3 хв.) Назву нашої подорожі ви дізнаєтесь коли складете пазл за посиланням	Працюють разом з дітьми паралельно (перша пара помічників-екскурсоводів) відбувається демонстрація роботи на інтерактивній	*Працюють за посиланням, по закінченню перші подають сигнал і оголошують*

https://www.jigsawplanet.com/?rc=play&pid=0eecd9c1e243 Слайд №1	дощці (але не випереджаючи основну групу дітей)	*тему заняття.*
III. Аналіз, перевірка і корекція засвоєних раніше знань, умінь і навичок (3 хв.) Отже, ми в дорозі. Подивіться у вікно потяга. https://www.youtube.com/watch?v=EozJCpsLGQ0 Слайд № 2 Подивіться на представлені рослини (презентація). Скажіть, їх зовнішній вигляд однаковий? У природі рослини не ростуть поодинці, вони є сусідами з іншими рослинами, тваринами. Навколишнє середовище впливає на життя рослини. Це проявляється в формуванні певного зовнішнього вигляду, який називають життєвою формою рослини.	Демонстрація відео фрагмента з краєвидами України. Демонстрація презентації Екскурсовод 1. Відгадайте загадку. Що повітря очищає, вдень від спеки захищає ще й від вітру в час негоди, є частинкою природи.	*Приймають участь у бесіді.* *Відповідають. Ні (коротко пояснюють у чому різниця)* *Відповідають. Дерево*
IV. Сприймання та осмислення, узагальнення та систематизація вихованцями нових знань та практичних навичок. Ось перша зупинка. І нас зустрічає українське Полісся України. Будьте уважні, не заблукайте! (5 хв.) Давайте пройдемося стежкою і помилуємося лісовими краєвидами. Відеодемонстрація. Слайд № 3 https://www.youtube.com/watch?v=AlM7CV-6qAU	Екскурсовод 2. Полісся-зона мішаних лісів у межах України Найбільша життєва форма - це дерева. Дерева - багаторічні рослини з дерев'янистими надземними частинами, чітко вираженим одним стовбуром, не нижче 2 м висоти. Наш край багатий на рослинність. Бере́знівський держа́вний дендрологі́чний па́рк загальнодержавного значення в Україні. Розташований у місті Березне Рівненської області. Екскурсовод 1. Які дерева	*Переглядають відео. (0.42 сек.)*

https://www.youtube.com/watch?v=iDnaCLmCLwU	ви впізнаєте? Пропоную гру «Впізнай дерева», за допомогою QR коду який уже у вас на столах відгадайте і впишіть у бланки для відповідей відповідно до нумерації назви всіх дерев.	*Відгадують дерева.* *За допомогою QR коду проходять завдання.*
Дякую помічникам. Що спільного у зовнішньому вигляді цих рослин? Намалюємо схему дерева, використовуючи сервіс для малювання https://paint-online.ru/ (або http://drawi.ru/draw) (3 хв.) Слайд № 4	Зміна екскурсоводів.	*Відповідають. Центральний стовбур і крона.*
Розумнички, діти. А якщо рослина має багато стовбурів, що відходять від однієї загальної основи рослини, як така форма називається? Тож мандруємо далі друзі. Нас вітають Українські Карпати (6 хв.) Слайд № 5 1.https://www.youtube.com/watch?v=EtaDqgg4Ons 2.https://www.youtube.com/watch?v=BtcbLsZDajc&t=4s	Екскурсовод 3. Кущі (Чагарники) -багаторічні рослини з дерев'яніючими надземними частинами. На відміну від дерев, не мають яскраво вираженого стовбура: кущення починається від самої землі. Тому утворюється кілька рівноцінних стовбурів. В Україні природні (первинні) чагарникові угруповання поширені в субальпійському поясі Карпат, де поряд з	*Відповідають. Кущі.* *Переглядають декілька фрагментів зазначених відео.*

Надає за необхідності допомогу у виконанні завдання, консультує учнів.	криволіссями вони утворюють характерні зарості рослин які представлені на хмарному кущі слів за покликанням https://wordart.com/edit/f5vmbmonr3r6 Слайди № 6-7. Перед вами зображення цих рослин (коментує слайд) Кущики (Чагарнички) схожі з кущами, але низькі, не вищі за 50 см. *Перевіряють правильність виконання завдання учнями (наводять на хмарину слів виділяючи потрібне слово)* Слайд № 8 Екскурсовод 4. Напівкущі (напівчагарнички) відрізняються від кущиків тим, що у них дерев'яніють тільки нижні частини пагонів, верхні часто відмирають (вовче лико). Слайд № 8 Трав'яниста частина живе один рік - це річний пагін з листям і плодами. Будьте обережні, малина, ожина та деякі інші представники цих форм рослин мають гострі вирости для захисту. Слайд № *Виконують на інтерактивній дошці*	*Діти працюють з роздрукованою карткою «Хмарина слів» або користуючись посиланням, виділяють серед запропонованих назви кущів, фіксують кількість правильних відповідей у бланку.*

Діти, як вже було зазначено, обережно, перед вами уявна вузенька стежечка між чагарничками, більшість з них мають колючі вирости, пройти її потрібно швидко, тому давайте зараз позначимо їх. За поданим посиланням https://learningapps.org/19316267 пройдіть гру, виконавши вказане завдання (3 хв.)	*По завершенню роботи демонструють правильність виконання роботи на інтерактивній дошці.*	*Виконують вправу, по завершенню подають сигнал.* *Перевіряють роботу, фіксуючи кількість правильних відповідей у маршрутному листі.*
І ось ми опинилися серед степу. *Демонстрація відео «Природні зони України. Степ.»* (4 хв.) https://www.youtube.com/watch?v=RpyT2hFlN2E Давайте послухаємо про особливості рослинного світу цієї природної зони.	Екскурсовод 5. Вони мають трав'янисті зелені пагони, щорічно відмирають. Слайд № 9 Поділяються на: - багаторічні (виростають щороку з зимуючих бруньок на підземних органах); - дворічні (виростають в перший рік життя вегетативні органи, а	*Вписують у маршрутний лист пропущені слова.*

	квітки і насіння утворюються на 2 рік життя); - однорічні (виростають щороку з насіння і утворюють насіння протягом одного вегетативного сезону)	
Дітки, ми активно працюємо та час зупинитись і змінити вид діяльності. Зазвичай у туристів це називається привалом. А от у нашій віртуальній подорожі це навпаки буде активна руханка. https://www.youtube.com/watch?v=_eD21EzS5ig		*Виконують руханку.*
Діти, та на цьому наша подорож не закінчується. Я завчасно вас об'єднала у групи для вирішення певних проблемних завдань. Необхідно було вивчити представників різних екологічних груп рослин України (за відношенням до води, світла, температури) Не забувайте робити нотатки у маршрутних листах. І група підготувала звіт у вигляді інсценізації казки. (4 хв.)	Демонстрація. «Казка про Сонечко, Хмаринку та Рослини» в ролях	*Переглядають і уважно слухаючи, занотовують у маршрутні листи названі рослини.*
ІІ група представляє звіт у вигляді досліду «Вплив світла на рослини»(5 хв.)	Ми виявили, що: 1. Світло потрібне рослинам для фотосинтезу. 2. Фотоперіодична реакція видів та різновидностей рослин пов'язана з їх географічним	*Записують короткий висновок.*

	походженням. Рослини короткого дня походять з тропічних та субтропічних країн. У помірних широтах переважають рослини довгого дня. 3. Виділяють три екологічні групи рослин по відношенню до світла: світлолюбні, тіньовитривалі та тіньові. У тіньовитривалих рослин інтенсивність фотосинтезу може досягати максимуму — близько 50% повного денного освітлення(демо нструють рослину яка тривалий час була без світла)	
III група для вирішення проблемного запитання взяла інтерв'ю у агронома, і охоче поділиться з нами знаннями необхідними в агротехніці для вдалого вирощування врожаю без втрат (4 хв.)	Нами було проведено спостереження стану рослин відповідно до пір року. Ми зробили висновки, що є рослини холодовитривалі (ячмінь, овес, петрушка, капуста) витримують тривалі періоди низьких	*Записують по 2- 3 приклади рослин відповідно до маршрутного листа.* *Роблять помітки з порад про вирощування овочів і бахчевих*

	плюсових температур, а є теплолюбні (кукурудза, огірок, диня, кавун, персик) потребують порівняно високих температур. На підтвердження цього ми взяли інтерв'ю у агронома (демонстрація відео)	*культур.*
V. Підведення підсумків. Чи досягли мети подорожі? Які зупинки вразили найбільше? Куди повернетесь знову? (2 хв.)		*Приймають участь у обговоренні.*
VI. Домашнє завдання. Виконати завдання за покликанням. (1 хв.) https://learningapps.org/display?v=py38xh6aa20 Відповіді на запитання надіслати у Google Classroom https://classroom.google.com/c/OTkyNjc0NjExNjda		*Занотовують.*

«ЗЕМЛЯ – НАШ СПІЛЬНИЙ ДІМ»

(сценарій виступу екологічної бригади)

Ковалевич Оксана Миколаївна

керівник гуртка

Центр Дитячо-юнацької творчості

Шевченківської ОТГ Миколаївської області

Пісня: «І красиво»

Ой, люди-люди, історія така:

Вітає вас команда із Миколаєва.

На сцені ти суперник, а я суперник твій.

А по життю ми друзі і однодумці ми.

Всі небайдужі тут на фестивалі.

Рятівники природи зібрались в цьому залі.

Ми робим добру справу і в цьому сила наша.

мета у нас єдина: зробить планету краще.

ПРИСПІВ: . . | 2р.

І красиво, все буде красиво,

Подивись направо, подивись наліво:

Чарівні дівчата і парубки хоробрі,

Все буде добре, все в нас буде добре!

Таня Л.Вас вітає команда «Джерело» Миколаївської загальноосвітньої школи І –ІІІ ступенів.

Микола: Так, це в нашій школі є тільки 2 бравих хлопця і 4 прекрасних дами, а всі інші нам заздрять.

Альона: Це нам директор школи каже: « Ми вами пишаємось», а всі інші висловлюють респект нашій команді.

Таня Ф:І все це ми - екологічна бригада «Джерело».

Вова: Все, команду представили, можна їхати додому.

Таня Л: Стій. А як же фестиваль? Боротьба за перемогу?

Вова:Та кому воно потрібно?

Екологію вивчаєм,

Слава Богу, 5-й рік.

В місті всі про нас вже знають

І до нас вже кожен звик .

Розказали, заспівали,

Показали приклад всім.

Лозунг « Бережи природу»

Зараз лине звідусіль.

Софія: Хочеш ти сказать - даремно

Пропаганду ми ведем?

Вова: Може буть, і не даремно,

Та від життя ми відстаєм.

Альона: Що ти маєш на увазі?

Вова: Скільки різних шоу є.

Хочеться вже стать відомим

В мене все для цього є.

Таня Ф: Ну хоч когось назви мені,

Щоб мав таку нагоду.

Вова: Звичайний вчитель був у школі.

А став слуга народу.

Микола: А тобі до цього що?

Вова: Ось став би я слуга народу

І розібратись точно зміг

З питаннями, які турбують

Усіх дітей вже сотні літ.

Софія: Що саме?

Вова: Ось дивіться:

З дитинства знаю, всіх навчають,

Як із природою дружити:

Садить дерева, чистить ріки

І взагалі…. всім дорожити.

А що насправді? Вже дорослі

Оцю науку забувають.

Ліси вирубують і ріки

У очеретах засихають.

Хто нас навчить раціонально

Ресурсами користуватись?

У цій проблемі без дорослих

Нам важко буде розібратись.

Таня Л: І що тепер - замкнулось коло?

Дорослі винні і без них ніяк.

Таня Ф: Ну що ж, прийдеться стать тобі слугой народу

Та розібратись – Що? І Як?

Микола: А може не слуга народу, а…….

Тсссссс……

Пісня «Слуга природи»

Україну я люблю, люблю свою сім”ю, люблю свою собаку.

Мав я цілі у житті, до них я мав іти, та раптом ця посада.

Не кандидат, не депутат – **слуга природи**…

Вова: Вам не почулось, справді я

Сьогодні став слуга природи.

Вважаю, легше буде так

Поспілкуватися з народом.

(Міністерство екології та природних ресурсів України)

Танець бізнес – леді.

Вова: Добрий день, шановне панство.

В кого тут дізнатись можна

У якому зараз стані

Наша матінка – природа?

На якому в світі місці

Екологія країни?

І який запас ресурсів?

Все мене цікавить нині.

Микола: Екологія? Нормально…

Вова: Що з лісами?

Таня Ф Ростуть…

Вова: Ну а звірі в них звичайно…..

Альона: Без проблем усі живуть.

Вова: Як вода, повітря?

Софія: Чисті! Чисті, як сльоза..

Вова: Землі?

Таня Л: Засіваєм, продає….. орошаєм!

Альона: Звідки взявся?

Таня Ф: Ну , гроза.

Таня Л: А взагалі, чому це вас цікавить?

Микола: Ви хто такий - інспектор, ревізор?

Вова: Ні, я простий слуга природи.

Софія :Слуга? А розмовляєш як мажор.

Таня Ф: Хіба не знаєш, що людина - цар природи?

Відомо це із сивини віків.

Вова: Так, за часів такого царювання

Немало вже придбали ворогів.

Альона: Ти чуєш нас, **Людина – цар природи!**

Вова: Ну, так, звичайно, бо це тільки він

Може прийти у ліс на відпочинок

На загасить вогонь і …пух

Немає лісу вже через декілька хвилин.

Микола: Повторюю ще раз: **Людина – цар природи!**

Вова: Так, так, бо тільки в його владі

Залишити сміття у річці, на узбіччі.

Родючі землі багатіям продавати,

Бо вигідніше так, мабуть у двічі.

Таня Л: Людина – цар природи. Зрозуміло?

Вова: Ну, як же мені вас не зрозуміти?

Бо тільки ж цар дозволить полювання

На рідкісних тварин й птахів у заповідній зоні.

Потім внесе їх у Червону книгу.

І на відпочинок, за кордон, у спальному вагоні.

Всі: Людина – цар природи!

Вова: Все, досить царювати!

Вже може час настав сказати правду

Про стан води, повітря, грунту, лісу,

І як всьому цьому нам дати раду?

Софія : Раніше наші мовні предки

З Інгулу воду пить могли.

Сьогодні мені, навіть, страшно

Ногою в річку ту війти.

В Інгул скидають шахтні води,

Що містять солі, гепатит.

І що ми маєм на сьогодні?

Інгул – колектор для хімічних речовин.

Микола: Південний Буг, неначе той форпост,

Бо в котрий раз на себе мусить він прийняти

Отруту, хімікати – фосфор і азот

Нафтопродукти і нітрати.

А що казати вже про рибний світ.

І окунь і карась вже майже зникли в нім.

Каналізація, хлориди та сульфіди -

Ось що є справжньою причиною в тім.

Таня Л: На Миколаївщині грунти – багатство найцінніше

У грунті проростає все.

Але і він вже вкотре потерпає

Від необачності й халатності людей.

Велика площа ораних земель

Вплив має на плодоносність чорнозему.

А ще ерозія і пестициди

Доповнюють ускладнень в цю проблему.

Альона : Куди не поглянь – усюди відходи.

Там – будівельні, тут – шкіряні.

На Чорноморському суднобудівному заводі

Промислові відходи вже біля води.

Побутове сміття, гальванічне, свинцеве

Перевищує 20 мільйонів вже тон.

Переробити скоріше це треба,

Зробити це потім не встигнем разом.

Таня Ф: Вирубка лісів – дія незаконна.

Тверде паливо дешевше - розуміють всі.

За останні роки в Миколаєві та області

Темпи знищення дерев зросли у 3 рази

Зникнення в повітрі кисню, повені, ерозія грунтів.

Ось до чого приведе подальша

жадібна й жорстока вирубка лісів.

Таня Л :Проблем багато, та хіба ми в силах

Вирішувати їх? Ми ж просто діти.

Микола: Давайте створимо такий проект,

Щоб більшість з цих проблем

Дорослі у житті могли не допустити.

Танець з тканиною

Альона : Ціль і мета для проекту єдині:

Всі: Збережемо природу - буде жити людина!

Таня Ф: Я до проекту залучаю сонце.

Воно однакове для всіх, його не можна підкупити.

Використовуйте його на 100 відсотків

Енергія, тепло і світ – без цього не прожити.

Таня Л: Проміння сонця падають на землю.

Про неї, як ніколи треба піклуватись.

Опале листя – добриво, вода для зросту.

Тоді врожаєм чистим будемо пишатись.

А проекти сміттяпероробки

В Миколаєві уже тривають.

Соціальних залучаємо партнерів

І вони нам в цім допомагають.

Софія: А без води не буде жодного проекту

Вода – життя, і всі про це чудово знають.

Біля ставка підтримуєм порядок.

Дорослих кличемо, вони допомагають.

Системи для очищення води

Встановлюються майже в кожній школі.

Давайте намагатися робити все,

Щоб чисту воду могли пити всі доволі.

Вовка: Настав вже час поговорити про тваринний світ.

Та тільки про існуючий, а не Червону книгу.

Давайте піклуватися про всіх тварин, птахів і риб,

Щоб в книзі цій не створювать нову сторінку.

Альона : Ліс - це багатство нашої землі.

Без нього неможливо людству жити.

Будинки, меблі, книги для душі -

Усе з деревини треба робити.

Для зручності людей вирубують ліси.

І кисень, мов би лід, у спеку тане.

На кожне зрубане посадимо ми три!

Тоді повітря на землі чистіше стане.

Микола: Повітря чисте - людство все здорове!

Здорове людство - щастя на землі.

А в чистім небі знову бачим сонце

Життя триває. Земле, вдячні ми тобі.

Вовка:Ось коло замкнулось, помітили зараз?

Ресурси природні для тебе , людино.

Використовуй раціонально з любов'ю.

Це все, що Землі нашій рідній потрібно.

Микола: А впораємось ми самі із цим проектом?

Вова:Чому самі? Дивись, у цьому залі

Байдужості немає точно.

За лічені хвилини зараз

Переконаєшся ти в цьому остаточно.

Таня Ф :Зелені долоньки у гори здійміть.

Сусіда за руку міцно візьміть.

Щоб гарно навколо і флору спасти

Кущі і дерева насадимо **МИ !**

Софія : І жовті долоньки вже вгору здійнялись.

У вашій підтримці ми не сумнівались.

Надію майбутньому ми подаруємо,

Повітря і ріки від бруду **ВРЯТУЄМО!**

Альона : Сині долоньки, я бачу вас!

У нас спільна справа – підтримайте нас.

З любов'ю підтверджує нам « всеоб'ємлю»

Скажемо разом: **МИ ВРЯТУЄМО ЗЕМЛЮ!**

Микола: Я впевнений, що справа наша не даремна.

Альона:Треба завжди почуватися людиною,

А до царів ми ще не дотягуємо.

ТаняЛ:Будьмо ревізорами своєї совісті!

Софія:Інспекторами своїх вчинків!

Таня Ф:Слугами природи!

Вова: І повірте, вона щедро по-царські нам віддячить.

Ми щиро віримо, що сучасна молодь здатна змінити світ на краще.

ВІКТОРИНА «ДЕНЬ ЗУСТРІЧІ ПТАХІВ»

Людмила Валентинівна Крисько

керівник гуртків комунального закладу
«Чернігівська обласна
станція юних натуралістів»

Мета заходу:

- активізація уваги гуртківців до сучасних проблем приваблювання і охорони, поширення і збільшення чисельності та видового різноманіття перелітних птахів;
- розширити знання вихованців про значення птахів у природі та житті людини;
- розвивати увагу, кмітливість, пізнавальний інтерес, творчі здібності;
- виховувати бережне ставлення до птахів, залучати дітей до справи охорони і приваблювання птахів.

Цільова авдиторія гуртківці молодшої вікової групи (6-9років) .

Хід заходу

Сьогодні ми зібралися на занятті яке присвячене зустрічі пернатих друзів. Як ми знаємо , що воно співпадає з приходом весни. У кожного з нас є своя улюблена пора року. І все ж одна з них навіює особливу радість – це весна. Всі мрії, надії, сподівання і почуття звернені у бік весни, тепла й сонця.

Велика і прекрасна наша Земля. Погляньте навколо: ласкаво світить сонечко, від його теплого поцілунку розкриваються повіки перших квітів, весняний вітерець грайливо пестить ніжні коси берізки і плакучої верби, в голубому небі пропливають легенькі хмарки, а довкола щасливим співом заливаються птахи.

Весну, за уявою наших предків, приносили на крилах птахи.

30 березня, коли святкували Теплого Олексія, господиня випікала обрядове печиво — жайворонків, голубів; діти, співаючи, носили їх по селу.

Птахи — одні з найкращих, найчарівніших створінь природи, які здавна приваблюють людину своєю можливістю літати, барвами та своєю поведінкою. Це скарб, який природа дарує людству, і нам нести за нього відповідальність. Здається, зовсім недавно ми з глибоким щемом у душі проводжали останні журавлині ключі, останню зграю гусей, останню стаю качок. Сьогодні настала

пора, коли знову, вже в котрий раз, іде велике переселення птахів на батьківщину.

На шляху їх чекають перешкоди й біди. Густі тумани сірою стіною встають перед крилатими мандрівниками. У сірій мряці птахи гублять дорогу, з розмаху розбиваються об гострі невидимі скелі. Морські бурі ламають їм пір'я, збивають їм крила, відносять далеко від берегів. Раптові холоди сковують води — птахи помирають від холоду і голоду, тисячі їх гинуть від пожадливих хижаків — орлів, соколів, яструбів.

Але ніщо не може зупинити густі потоки крилатих мандрівників. Через тумани і всі перешкоди летять вони на батьківщину, до своїх гнізд, несучи на своїх утомлених крилах весну.

Щорічно 1 квітня відзначають День зустрічі птахів. І сьогодні ми з вами, на знак бережного відношення до птахів, проведемо пізнавальну вікторину з метою перевірки знань про наших пернатих друзів.

Давайте пригадаємо, що ви знаєте про птахів.

Розгадайте ребуси

Дайте відповідь на запитання.

1. Кого називають царем птахів? (Орла)

2. Ноги качки. (Лапи)

3. Лісовий лікар. (Дятел)

4. Яка птах приносить немовлят? (Лелека)

5. У якого птаха мішок під дзьобом? (Пелікан)

6. Птах, якого часто плутають з вороною? (Грак)

7. Коли температура тіла горобця нижче — взимку або влітку? (Однакова)

8. Які птахи висиджують яйце, тримаючи його на лапах? (Пінгвіни)

9. Яких птахів найбільше на світі? (Домашніх курей, горобців)

10. Рожевий птах. (Фламінго)

11. Скільки зубів має синичка? (Жодного)

12. Скільки кроків зробить горобець за сім років? (Ніскільки, бо він стрибає, а не ходить)

13. М'який ніжний покрив на тілі птаха (Пух)

14. Дитя будь-яких пернатих. (Пташеня)

15. Улюблене ласощі лелек. (Жаби)

16. Птах — супутник моряків. (Чайка)

17. Перший вісник весни. (Шпак)

Конкурс для кмітливих.

За 5 хвилин з цих букв потрібно скласти якомога більше назв птахів. Одну букву можна використовувати декілька разів.

С, Р, Й, К, Л, О, В, І, П, А, Т, Е, Н, Ч.

Скажіть хто зайвий? І чому ви так міркуєте.

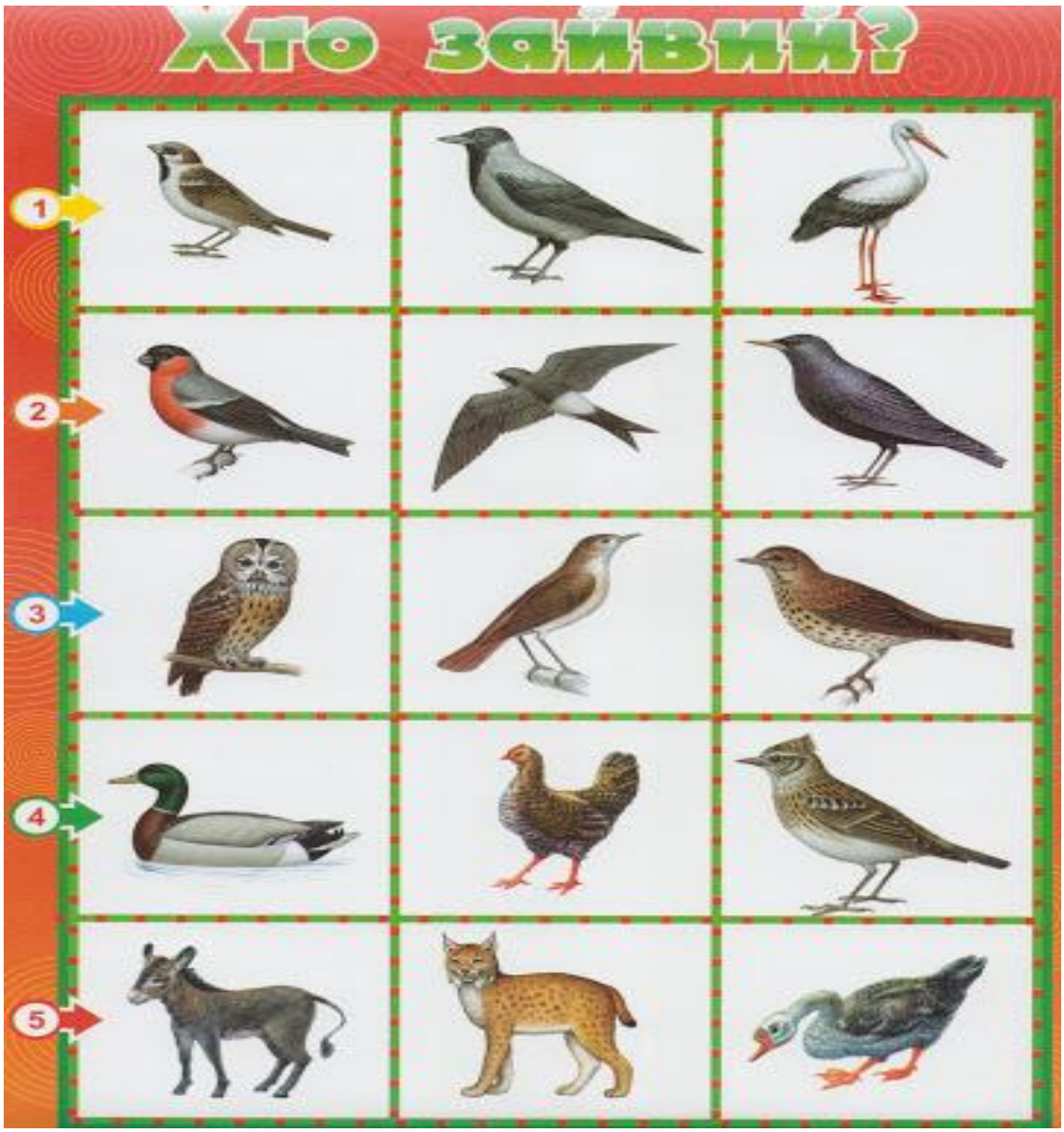

А чи знаєте ви, що птахам поставлені пам’ятники? Спробуйте здогадатися яким.

1. На підводному човні була пошкоджена система підйому і зв’язку. З допомогою спеціального апарату був запущений на волю птах, щоб доставити повідомлення про аварію. Незабаром екіпаж був урятований. Птаха нагородили вищою військовою нагородою й навічно зарахували до екіпажу човна. Це відбулося 1942 року в Англії. Птаху було споруджено пам’ятник. Назвіть його. (Голуб)

2. Під час війни в місті люди помирали з голоду. Коли вони на кріпосній стіні виставили птаха, ворог вирішив, що в місті ще багато продовольства, і зняв облогу. Це відбулося в Німеччині в XVI ст. Вдячні люди поставили пам’ятник птахові. Що це за птах? (Півень)

3. 1850 року в Америку вперше завезли птаха, котрий невдовзі там освоївся. Трапилося так, що в передмісті Бостона дуже розмножилися комахи.

Гусінь завдавала серйозної шкоди посіву. На допомогу прийшов птах. Він знищив комах-шкідників. На знак подяки мешканці поставили йому пам’ятник у парку міста Бостона. Назвіть цього птаха. (Горобець)

4. Цьому птахові поставили два пам’ятники на честь урятування ними посіву від сарани: один — у США, штат Юта, а другий — в Австралії. Що це за птах? (Чайка)

Як ми з вами знаємо, раніше в народі люди спостерігали за птахами їх поведінкою, і робили висновки якої погоди їм чекати.

Я зачитую першу частину речення — прикмети, а ви по черзі продовжуватимете.

1. Горобці зранку купаються у пилюці — … (по обіді буде дощ).
2. Зозуля кує — … (хороша погода буде).
3. Чайка сіла на воду — … (чекай доброї погоди)
4. Якщо кури не ховаються від дощу — … (він йтиме недовго).
5. Зимою ворони літають і кружляють зграями — … (буде мороз).
6. Синиця до хати — … (зима у двір).
7. Ластівки низько літають — … (дощ обіцяють).
8. Горобці перелітають зграйками з місця на місце — … (перед сильним вітром).

Знайдіть як найбільше назв птахів.

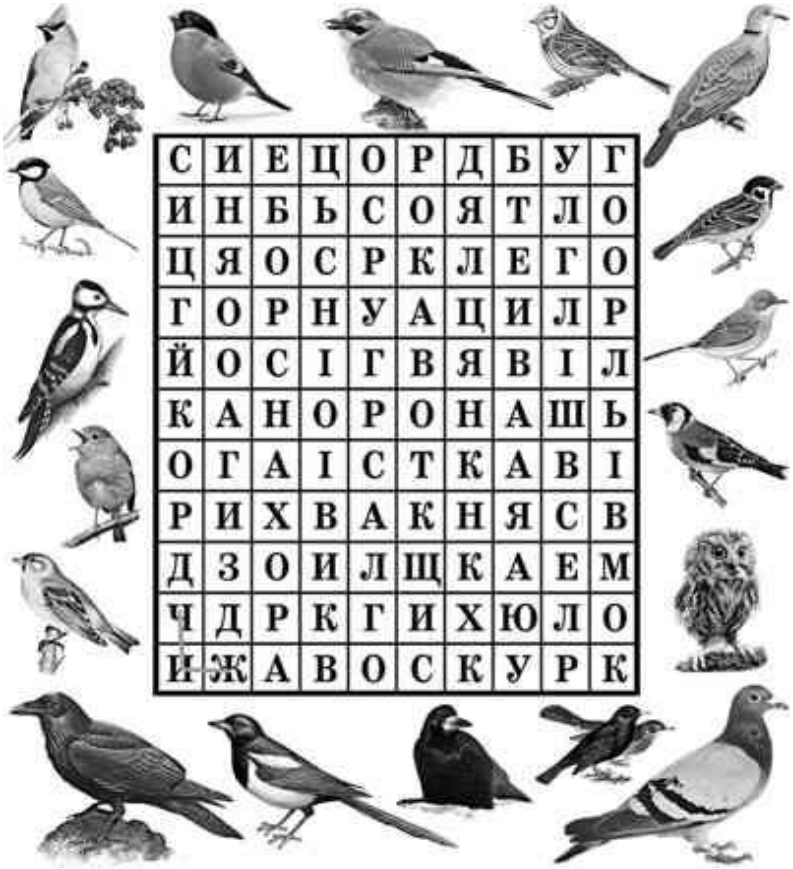

Знайдіть дім для кожної пташки.

Знайдіть де чия тінь і назвіть птаха, якому вона належить.

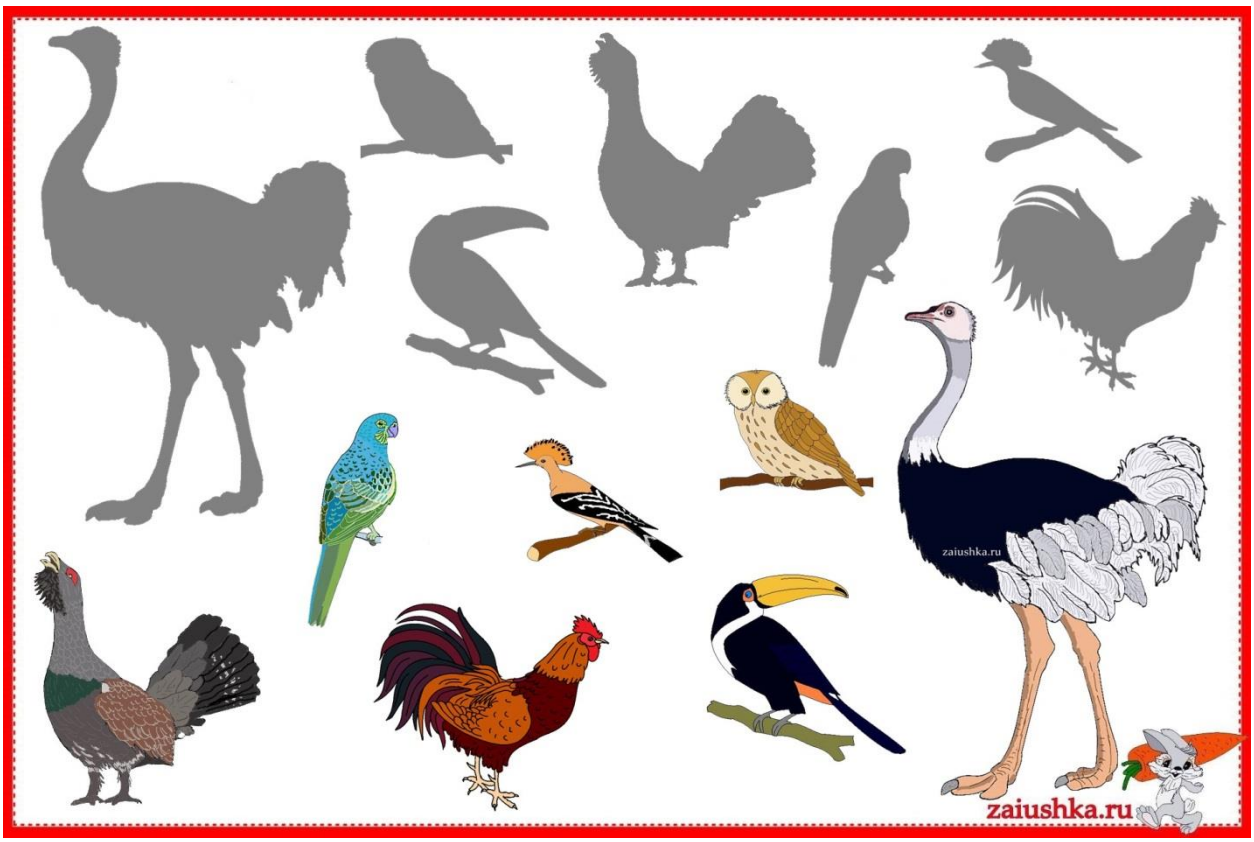

Пропоную вам пройти лабіринт.

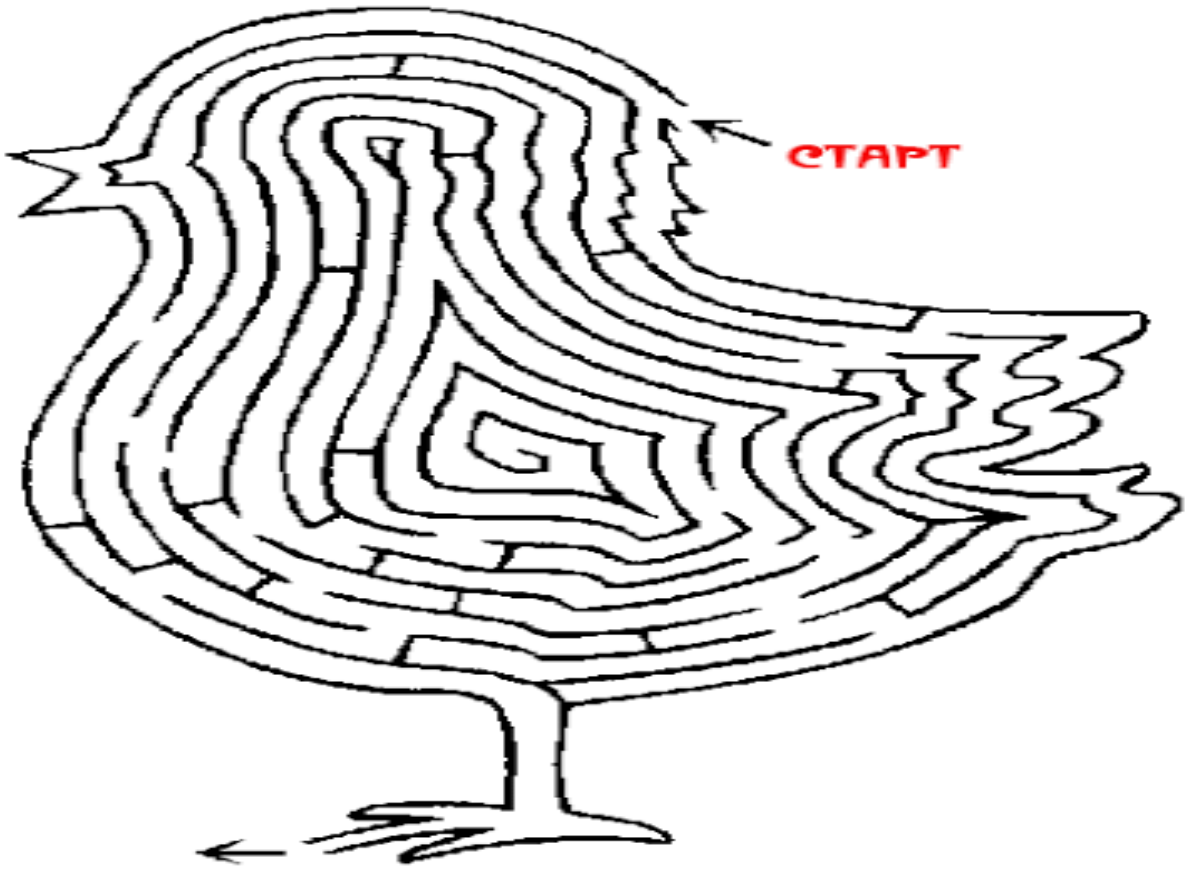

«Охорона птахів»

До Червоної книги України занесено 65 рідкісних і зникаючих видів птахів. Серед них: чорний лелека, сірий і степовий журавель, жовта чапля, чорний гриф, беркут, орел степовий, орлан білохвіст, скопа, пугач, сич, лебідь малий та інші.

В Червону книгу ми занесли
Світ неповторний та чудесний,
Що поступово вимирає,
Давно рятунку в нас благає.
Ми всі господарі Природи,
Тож збережімо її вроду.

На завершення нашої вікторини пропоную вам виготовити птаха з паперу, як нагадування, що через наші дії можуть зникнути птахи.

Ось і добігла до кінця наша вікторина. Гадаю, що всі ви будете оберігати природу й наших вірних друзів — птахів! Пам’ятайте: найдорожче для пташки — це воля. Милуйтеся, слухайте і захоплюйтеся цими чудовими творіннями природи.

РОЗГАДУЄМО ТАЄМНИЦІ ЯБЛУКА

(розробка заняття з використанням STEM-технології)

Валентина Василівна Кузьмінська

Комунальний заклад «Чернівецький обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді»

***Мета*:** поглиблювати знання учнів з біології, екології; формувати уявлення про новий вид декоративно-прикладного мистецтва; ознайомити з технікою пап’є-маше та з основними прийомами роботи й послідовністю виготовлення виробів технікою пап’є-маше; сприяти розвитку в учнів екологічної культури та економічної свідомості, розвивати творчу уяву, оригінальність мислення; виховувати естетичне ставлення до природи, прагнення берегти та примножувати її; виховувати відповідальність, працелюбність, акуратність, основи культури праці та роботи у команді.

***Обладнання*:** паперовий рушник, білий та газетний папір, пластикова ємність, клей, ножиці, малюнки та зразки, натуральні експонати яблук різних сортів, ніж, водоемульсійна фарба, гуашеві фарби, лак, набір пензликів, мультимедійна дошка, інструкційні картки, нітратомір.

Хід заняття:

І. Організаційний момент

ІІ. Мотивація навчально-трудової діяльності

Ознайомлення із картинами Катерини Білокур «Богданівські яблука» та «Натюрморт».

Аналіз картин: - Якими зобразила Катерина Білокур яблука? (*яблука спілі, червонощокі, свіжі. Великі. Соковиті, медові, золотаві);* - На чому лежать яблука? (*Вони лежать на селянській картатій хустині);* - Що зображено на задньому плані? (*Розквітлі яблуневі квітки);* - Коли достигають яблука? (*В кінці літа);* - А коли цвітуть яблуні? (*навесні);* - Як ви думаєте, який настрій був у художниці, коли вона створювала ці полотна? (*Художниця милувалася осінніми дарами матінки природи та з радісним піднесеним настроєм писала ці натюрморти).*

Біографічна довідка *(знайомство з біографією Катерини Білокур).*

IV. Вивчення нового матеріалу. *Бесіда:* Всі люди з дитинства і до старості полюбляють яблука. Безцінний фрукт! І ніхто по-справжньому не задумується над тим, яка ж історія вирощування цієї плодової рослини, яким чином яблука досягли такої любові людей, наскільки важливу роль відіграє яблуко для людської цивілізації, чи існує наука, яка вивчає яблуні та її плоди? Звичайно, існує. Така наука носить назву *помологія.* Яблуко присутнє в житті людей протягом тисяч років, тому часто використовується в якості символу і атрибуту протягом всієї історії людства.

Робота в групах:

1. Повідомлення групи ботаніків: *Яблуня* – одна з тих рослин, на яку вже первісна людина звернула увагу і почала використовувати для своїх потреб. Археологи знайшли докази, що люди вирощували яблуні 6500 років до н.е. Її вирощували ще в Стародавній Греції і Стародавньому Римі, на територіях Єгипту і Палестини. В античні часи яблуко поширили в Європі римляни. У доісторичних поселеннях в Швейцарії були знайдені обвуглені плоди яблук. На території стародавніх слов'ян було так багато диких яблунь, що мандрівники називали її «яблуневим царством». На Русі вперше яблуневі сади були закладені в Києві на території Києво-Печерської лаври за Ярослава Мудрого. Про особливу плодючість яблуні знати вже трипільці, коли зображали насіння яблуні на своєму посуді.

Морфологічні особливості яблуні. Яблуня – плодова рослина родини Розових, що досить невибаглива до грунтів і добре переносить морози. Яблуня – дерево до 10 м заввишки, хоча завдяки селекційній роботі розміри можуть бути зовсім невеликі. Гілки розлогі, кора темно-коричневого або сірого кольору. Листки чергові, черешкові, суцільні, широкояйцевидні або видовженояйцевидні, рідше широкоеліптичні або майже округлі, біля основи заокруглені. Форма крони буває від круглої до пірамідальної. Квітки правильні, двостатеві, до 4 см в діаметрі; віночок роздільнопелюстковий, пелюсток 5, білого або рожевого забарвлення. Хоча вчені вважають, що більшість квітів яблук спочатку рожеві, а потім, коли розпускаються, поступово стають білими. Цвітуть у квітні – травні. Плід – яблуко. За формою плоди відрізняються у залежності від сорту. В основному вони кулясті або округло-яйцевидні. За розмірами від кількох см у діаметрі до 10 і більше. За кольором зелені, жовто-зелені, червоні, жовто-червоні, смугасті. На смак також найрізноманітніші, у залежності від сорту. Плоди містять глюкозу, фруктозу, сахарозу, яблучну і лимонну кислоти, вітаміни, пектинові й білкові речовини. За строками дозрівання плодів сорти яблунь є літні, осінні й зимові. Всі сорти запилюються комахами.

2. ***Повідомлення групи географів.*** Скам'янілі залишки яблуні знайшли в доісторичних стоянках на території сучасної Швейцарії. Згідно з ученням Вавилова, вихідною територією культурних форм яблунь є Східно-азіатський центр, який включає помірні та субтропічні частини Центрального і Східного Китаю. Вчені-генетики встановили походження яблук. Вони виявили, що «предками» їстівних яблук були дикі яблука яблуні Сіверса *(Malus sieversii)*, які росли в передгір'ї Алатау на півдні Казахстану. На цій території досі трапляються дикі яблуні. Назва одного з найбільших міст Казахстану – Алма-Ати (до 1997 року – столиця Казахстану) – перекладається як «Яблуко-Дід».

3. Повідомлення групи міфологів. У міфах та легендах різних країн і народів яблуко має різнобічне символічне значення. У християнській традиції з яблуні починається історія людства – адже, за Біблією, саме вона була тим райським Древом Пізнання добра і зла, плоди якого на свою біду вкусили наші прабатьки, піддавшись спокусі лукавого Змія. За що і були вигнані з Раю: Адам, – щоб у поті чола добувати хліб свій, Єва – в муках народжувати дітей своїх.

Яблуня і яблуко в міфології всіх індоєвропейських народів – символ вічної молодості та безсмертя. У давніх релігіях існували Боги-покровителі дерев. Наприклад, Помона – римська Богиня плодових дерев, її свято помональ – свято врожаю плодів. Грецька міфологія розповідає про німф Гесперид, що живуть на краю світу і стережуть золоті яблука вічної молодості, які Гера отримала як весільний подарунок від Геї. Яблука охороняв дракон Ладон, якого

вбив Геракл, щоб заволодіти молодильними яблуками. Однак Богиня Афіна повернула на місце викрадені яблука, щоб Боги не старіли. Завдяки цим яблукам Боги зберігають вічну молодість. Червоне яблуко вважалося символом богині любові – Венери.

Одне з найбільших наукових відкриттів нового часу, за легендою, теж пов'язано з яблуком. Вважається, що Ньютон прийшов до закону всесвітнього тяжіння, звернувши увагу на яблуко, що впало з гілки, і вперше задумавшись над тим, чому, власне, предмети падають вниз.

У слов'янських казках молодильні яблука ростуть на прадубі (Доброслав, Дерево-цілитель). У поетичному світогляді українців яблуко вважається плодом із неба, недаремно воно оспіване в колядках. У казках яблуку завжди притаманні деякі чарівні властивості, воно може бути путівником (а яблуня прихистком) для подорожніх, молодильним для бажаючих знайти красу та молодість, джерелом багатства та щастя для свого володаря. З іншого боку, не меньш часто, зустрічається в казках і отруєне яблуко, як, наприклад в «Білосніжці», однак в таких історіях завжди знаходиться протиотрута у вигляді добра, краси та любові.

В народі існує легенда, що яблука володіють особливою силою виконання бажань в свято Преображення Господнє, що відзначається 19 серпня. У народі це свято зветься Яблучним Спасом, оскільки саме в цей день на Русі було прийнято зривати і освячувати яблука та інші фрукти нового врожаю. У Різдвяному обряді яблука присутні на столі як символ родючості. Відоме використання яблука і в любовній магії, до того ж, використовують не тільки плоди цього дерева, але й квіти, насіння, гілочки та листя.

У літературній традиції відоме яблуко Вільгельма Теля – героя середньовічної легенди «Сказання про стрільця». Він відмовився виконати наказ австрійського намісника у Швейцарії Гесслера. За це ВільгельмаТеля примусили зробити надлюдське: стріляти у яблуко, покладене на голову ... його маленького сина. Тель влучив у яблуко, виявивши величезну витримку.

4. Повідомлення групи медиків. *Значення яблук.* Це дуже цінний продукт харчування. Вони здавна вважались скарбницею потрібних для організму вітамінів і мікроелементів. Напевно, нашим далеким пращурам вже тоді була відома цілюща дія цих фруктів, інакше б вони не стали називати їх молодильними. Дослідження ж сучасних учених підтвердили мудрість наших предків: у яблуках було виявлено величезну кількість антиоксидантів і вітамінів, зокрема А та Е, які прийнято вважати вітамінами краси та молодості. Яблука містять денну норму флавоноїдів, які відіграють значну роль у метаболізмі і потрапляють в наш організм тільки з рослинною їжею. Вони змінюють активність деяких ферментів, що сповільнюють синтез сечової і

прискорюють катаболізм мурашиної кислоти. Це покращує стан пацієнтів з подагрою, ревматизмом, екземою й хворобами. Яблуками приємно вгамовувати спрагу, так як в середньому ці плоди містять 87% чистої води. Найважливіші для життєдіяльності речовини – жири, білки та вуглеводи – складають 0,4, 0,4, і 11% яблука відповідно. Яблука належать до низькокалорійної їжі, оскільки в середньому 100 г яблука містить лише 47 ккал. Лікарі встановили, що в разі вживання щодня 2 яблук − можна вберегтися від більш як 100 хвороб. Навіть ризик виникнення хвороби Альцгеймера знижується в десятки разів, якщо з'їдати по 1 яблуку на день. До того ж ці диво-фрукти просто незамінні в раціоні ослаблених і хворих людей: вони ефективно очищають організм від шлаків і токсинів та згубно впливають на більшість збудників захворювань. Для профілактики застуди досить уживати по 2-3 яблук на день. Також помічено, що яблучний сік знижує ризик виникнення раку підшлункової залози, запобігає розвитку діабету, очищає судини від холестеринових бляшок. Останнє є чудовою профілактикою серцево-судинних захворювань: атеросклерозу, інсульту, інфаркту, гіпертонії тощо. Найкорисніші свіжі яблука, проте й за термічної обробки ці фрукти здатні зберігати свою цінність. Зокрема, печені яблука хоча й втрачають деяку частину вітамінів, однак набагато ліпше засвоюються організмом, що сприяє більш ефективному відновленню складу крові й лімфи. Загалом запечені яблука рекомендуються людям, які страждають від закрепів, дисбактеріозу та проблем травлення. А в осінньо-зимовий період − час численних ГРЗ, ангін, ларингітів та інших захворювань горла й дихальної системи, ці ласощі полегшують кашель і біль у горлі. Дієтологи стверджують: для підтримки здоров'я ми повинні споживати 48 кг яблук на рік, і, хоча б, половину цієї кількості в свіжому вигляді. У Київській Русі було відомо кілька рецептів зберігання яблук взимку: сушіння, квашення, приготування солодощів.

При тривалому зберіганні свіжих яблук кількість вітаміну С в них зменшується; а в консервованих яблуках і в яблучному компоті вітамін С зберігається дуже довго (за 2 роки зберігання зникає всього 30% аскорбінової кислоти). Народна мудрість говорить: «Хто з'їдає в день хоч би два яблука, тому не потрібні лікарі».

Експериментальна хвилинка «Визначення концентрації нітратів у яблуках за допомогою нітратоміра». Не завжди яблука приносять користь здоров'ю, іноді, як це не дивно, вони навіть можуть завдати шкоди. Як таке може статися? Це можливо, якщо в плодах міститься велика кількість речовин, які в них потрапили в результаті надмірного додавання добрива під час росту і дозрівання (наприклад, нітратами). Такі продукти не зможуть пройти санітарний тест на нітрати. Нітрати входять до складу азотистих добрив, які

використовуються для підвищення врожайності сільськогосссподарських культур. У мінімальних дозах вони не шкідливі. Однак, якщо господар перестарається з підгодівлею, фрукти можуть становити серйозну небезпеку для здоров'я. І, при чому від нітратного отруєння постраждають всі системи організму. На жаль, випадків отруєння нітратами, не так вже й мало. Визначити концентрацію нітратів у плодах можна за допомогою спеціального побутового приладу – **нітратоміра.** У нашій STEM-лабораторії є такий нітратомір Arumes Greentest 3. За допомогою нітратоміра перевіримо концентрацію нітратів у наших яблуках різних сортів.

Як користуватися нітратоміром? Перевірка на кількість нітратів в аналізованих фруктах відбувається шляхом проколювання продукту зондом, розташованим у нижній частині приладу. У результаті вимірювання на дисплеї відобразиться точна кількість нітратів у мг на кг продукту, що перевіряється. За нормами ВООЗ, допустимою добовою дозою нітратів для людини вважається 5 мг на кожен кг ваги. Тобто для людини вагою 70 кг досить з'їсти половинку яблука, і все – норма перевищена. Гострі отруєння у дорослих наступають уже при прийомі від 1 до 4 г нітратів, смертельна доза – 8-14 г.

Пам'ятайте, що правильний вибір фруктів і овочів, дозволить зробити ваші страви смачними, настрій гарним, а здоров'я – міцним.

Математична хвилинка. Задача 1. Три хлопчика ділять 24 яблука. Поки у них є три купки: 11, 7 і 6 яблук відповідно, але вони хочуть поділити їх порівну. Один з них запропонував двом іншим таке парі:
– Ви повинні будете зрівняти кількість яблук в купках, але строго по моїй системі: з однієї купи берете стільки яблук, скільки їх у тій купці, куди ви додавати збираєтеся. Але зробити це ви повинні строго за 3 перекладання. Вкладетеся – всі яблука ваші, якщо ні – вони мої. – Давай! – погодилися двоє. Подумали з хвилинку і виграли суперечку.

Питання: Як вони це зробили? **Відповідь:** ***Початок – 11, 7, 6.*** **1-*й хід:* *11-7. Маємо: 4, 14, 6.*** **2-*й хід:* *14-6. Маємо: 4, 8, 12.*** **3-*й хід:* *12-4. Маємо:8, 8, 8.***

Задача 2. У кошику було два яблука. Як поділити їх між двома учнями так, щоб одне яблуко залишилось у кошику? **Відповідь:** ***Віддати одне яблуко разом із кошиком.***

V. Практична робота учнів «Виготовлення яблука в техніці пап'є-маше». Техніка пап'є-маше належить до одного із найпоширеніших видів декоративно-прикладного мистецтва. Слово «пап'є-маше» в перекладі з французької мови означає «рваний» або «жований» папір. Батьківщиною цього мистецтва є Китай, де і був винайдений папір.Китайці застосовували пап'є-маше для виготовлення багатьох речей, в тому числі і бойових шоломів та

обладунків. Широкого застосування і популярності набуло виробництво предметів в техніці пап'є-маше у Франції на початку XVI ст. Ляльки, виготовлені із паперової маси, користувалися великою популярністю. А ще французи за допомогою пап'є-маше створювали статуетки, маски і навіть меблі. Техніка пап'є-маше в наш час переживає друге народження. Дуже популярна вона зараз в Європі. Сьогодні особливо модні вироби пап'є-маше, виконані в стилях етнічному та «еко» (оформлення за допомогою природних елементів, наприклад, засушених рослин).

Виконання практичної роботи відповідно до інструкційних карток №1, 2. З готових виробів створюємо композицію.

VI. Підведення підсумків уроку. Сьогодні на занятті ми дізналися багато цікавої інформації про яблуко. Кожен із нас створив свій неповторний виріб, який подарував гарний настрій усім нам. А чи цікаво було вам робити ці вироби? Зараз ми дізнаємось про це! Перед вами кошик, ми його наповнимо вашими враженнями від заняття – яблуками різного кольору:

Червоне яблуко: *усе сподобалося; усе вийшло; вдома ще буду робити.*

Жовте яблуко: *усе вийшло, але трохи було складно і нудно; більше робити не хочу.*

Зелене яблуко**:** *нічого не вийшло; більше робити не буду.*

Список використаної літератури

1. Барабаш О.Ю. Овочівництво і плодівництво: підручник/ О.Ю. Барабаш, О.М. Цизь, О.П. Леонтьєв, В.Г. Гонтар. – Вища шк., 2000. – 503 с.

2. Грицаєнко А.О. Плодівництво: підручник/А.О. Грицаєнко. – К.: Урожай, 2000. – 430 с

3. Екологічні проблеми харчування людини / Ю. Д. Бойчук, Е. М. Солошенко, В. І. Смоляр, О. І. Циганенко. – Черкаси, 2002. – 92 с

4. Іванова Є.П. Саморобки з пап'є-маше. – М.: ТОВ В «Книжковий клуб сімейного дозвілля», 2011. – 64с.

5. Куян В.Г. Спеціальне плодівництво: підручник/ В.Г. Куян. –К.: Світ, 2004. – 462 с.

6. Матюхина Ю. А., Медведєва О. П. Пап'є-маше. Нехитра наука паперових шедеврів. – М.: Фенікс. – 98с.

7. Помология. Т.1. Яблуня / Под ред. М.В. Андриенка. К.: Урожай, 1994. – 458 с.

8. Цікава ботаніка. Посібник для вчителів і учнів. Корбут Г.О., Охріменко А. М., Литвак П.В. – Житомир, 1999 р. – 207 с.

9. Школьник Ю. Світ рослин. КМ-БУКС, 2008. – 272 с.

КЛІМАТИЧНА ОСВІТА В СУЧАСНОМУ ВИМІРІ

Гевко Галина Ярославівна

Тернопільський обласний центр
еколого-натуралістичної
творчості учнівської молоді

Ми усі люди та хочемо одного – безпечного місця для життя на планеті, яку називаємо своїм домом. Тому залишаючись об'єктивними та неупередженими, ми все голосніше говоримо, що зміна клімату – реальність, а відповідальність за неї несе людство. Зміна клімату має серйозні наслідки, і ми повинні негайно діяти.

Кетрін Хайхое, вчена-кліматологиня

Зміни клімату – це глобальна проблема людства сьогодні. Цей виклик природи приймаємо ми, з ним будуть боротись та вчитись жити наші наступні покоління. Мільйони людей потерпають від жахливих наслідків надзвичайних природних катастроф, підсилених кліматичними змінами – від затяжних посух до руйнівних ураганів. Упродовж останніх років населення нашої планети переживає виснажливу спеку та масштабні руйнівні лісові пожежі, а також повені, урагани, затоплення тощо, які забирають життя сотень тисяч людей та нещадно знищують живу природу.

Клімат нашої планети постійно змінювався впродовж усієї її історії, у тому числі суттєво змінювалась і середня глобальна температура. Однак наразі потепління відбувається значно швидшими темпами, ніж будь-коли раніше. Науковці досягли майже одностайного консенсусу щодо того, що глобальне потепління спричинене переважно антропогенними чинниками: 97% вчених-кліматологів підтримують це твердження.

Уже очевидно, що саме людський внесок у зростання температур упродовж останнього століття став визначальним. Людство викидало в атмосферу парникові гази, спалюючи викопне паливо, займаючись сільським господарством та використанням земельних ресурсів, іншою діяльністю, що спричиняє зміну клімату. Нині рівень парникових газів в атмосфері найвищий за останні 800 тис. років. Стрімке зростання їх обсягу це проблема, тому що це настільки пришвидшує зміни клімату, що планета не встигає до них адаптуватись. Міжнародні наукові центри, що займаються дослідженнями змін клімату прогнозують підвищення середньої річної температури у майбутньому на 2-5^{0}С. Зміна клімату полягає не лише у зростанні температури, але й

аномальних погодних явищах, зростанні рівня світового океану, зміни популяції тварин і ареалів їх проживання та інші впливи на довкілля.

У 1992 році 165 держав підписали Рамкову конвенцію ООН про зміну клімату (UNFCCC). Із того часу вони проводять Конференції сторін Рамкової конвенції (COP), метою яких є розробка методів та цілей для обмеження зміни клімату і адаптації до вже наявних її ефектів. Станом на 2019 рік Рамкова конвенція ООН про зміну клімату ратифікована 197 державами.

У той час як ми розуміємо процес зміни клімату переважно через його вплив на наше навколишнє середовище, саме руйнівні наслідки, із якими людство зіштовхується зараз, роблять цю проблему невідкладним питанням захисту прав людини. Зміна клімату примножує та поглиблює загрозу для життя на планеті, її ефект у майбутньому буде тільки накопичуватися та погіршуватись. Якщо ми не будемо цьому протидіяти – це змінить життя на Землі назавжди.

Кліматична освіта – це освіта, яка має на меті вирішити та розвинути ефективні заходи щодо зміни клімату. Вона допомагає зрозуміти причини та наслідки зміни клімату, готує до життя з наслідками цих змін та дає можливість вживати відповідних дій для прийняття більш сталого способу життя.

Кліматична освіта допомагає розуміти актуальність та важливість запровадження механізмів боротьби зі зміною клімату в національному та глобальному масштабах. Люди дізнаються про те, як зміна клімату вплине на них, що вони можуть зробити, щоб захистити себе від негативних наслідків, і як вони можуть зменшити свій кліматичний слід.

Освіта щодо зміни клімату є частиною програми ЮНЕСКО "Освіта для сталого розвитку". У 2014 році ЮНЕСКО запустила Глобальну програму дій (GAP) що має на меті зробити освіту щодо зміни клімату більш помітною частиною міжнародної реакції на зміни клімату.

Тернопільський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді тісно співпрацює з Національним еколого-натуралістичним центром України у проведенні просвітницької програми з кліматичної освіти. На базі Тернопільського обласного центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді проводиться цикл тренінгів «Клімат змінюється. Час діяти».

Цей цикл тренінгів проходить під девізом (слова Папи Франциска): «Бог пробачає завжди, людина – деколи, а природа – ніколи».

І ЕТАП ЦИКЛУ ТРЕНІНГІВ «КЛІМАТ ЗМІНЮЄТЬСЯ. ЧАС ДІЯТИ!»

Ми навчились літати в небі, як птахи.
Ми навчились плавати в океані, як риби.
Тепер нам залишилось навчитись жити на землі, як люди.

Бернард Шоу

Мета:

ознайомити учасників із глобальною проблемою, причинами та наслідками зміни клімату, показати вплив людського фактору, вчити протидіяти цим змінам та адаптуватись до них;

розвивати логічне мислення, уміння та навички спостерігати, працювати з різними джерелами інформації, систематизувати, узагальнювати, аналізувати, робити висновки;

виховувати екологічну компетентність, дбайливе ставлення до природи, почуття людяності, доброти, патріотизму, відповідальності за майбутнє нашої планети.

ВСТУПНА ЧАСТИНА

Привітання з учасниками, ознайомлення з планом роботи під час тренінгу.

Вправа на знайомство «Смайлик»

Метою даної вправи є знайомство, створення доброзичливої і дружньої атмосфери між учасниками тренінгу.

На смайликах, що є у програмках слід написати своє ім'я та прикріпити до одягу, зробити само презентацію, розказати про себе: звідки ви, де працюєте, ким,(чи де вчитесь), чим захоплюєтесь, …

Вправа «Правила взаємодії на тренінгу»

Метою даної вправи є створення правил для комфортної взаємодії учасників тренінгу.

Усі учасники з допомогою тренера складають та записують на заздалегідь підготовленому місці, видному усім протягом тренінгу, правила взаємодії під час тренінгу, дотримуватися яких слід під час роботи. *(Говорити від себе, правило піднятої руки, правило вільної ноги, слухати і чути один одного, бути щирими та справедливими, не критикувати, бути доброзичливими, правило « тут і зараз», поважати один одного…)*

Вправа «Дерево очікувань»

Метою даної вправи є визначити очікування учасників від цього тренінгу.

Щоб дерево плідної роботи на тренінгу «ожило», учасники дають відповідь на питання: «Що я очікую від цього тренінгу?» і записують свої очікування на листочках. По черзі кожен підходить до дерева, озвучує свої очікування та «оживляє» дерево, прикріплює на нього листок.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Перегляд відео «Клімат змінюється» з подальшим обговоренням

Метою даної вправи є перегляд відеоматеріалів з телевізійних новин та телепрограм про зміни клімату, їх вплив на навколишнє середовище, людей.

Після перегляду відео учасники обговорюють побачене (посухи, пожежі, урагани, затоплення, знищення тваринного та рослинного світу тощо). Кожен учасник може поділитись власними спостереженнями про зміни у погодних умовах , певних катаклізмах у своїй місцевості.

Міні-лекція про клімат

Метою даної вправи є ознайомити учасників із поняттями «клімат», «зміни клімату», «кліматичні кризи», «парниковий ефект»; причинами змін клімату; наслідками змін клімату (хвилі тепла, аномальні температури, посухи, пилові бурі, шторми, урагани, затоплення територій, зникнення біорізноманіття, кліматичні біженці); шляхами протидії зміни клімату; адаптацією до зміни клімату.

Вправа-гра «Глобінго»

Метою даної вправи є дізнатись, як щоденні звички та дії кожної людини впливають на зміни клімату, усвідомити наслідки цих дій і те, що ми всі відповідальні за свої вчинки, ми можемо зменшити цей вплив.

Кожен учасник на стікері пише свої щоденні звички та дії, які негативно впливають на зміни клімату. Свої стікери вони прикріпляють на глобус. У підсумку усі дізнаються, які масштаби має цей вплив. Глобус у тисячі разів менший від нашої планети, але і учасників тренінгу набагато менше ніж населення на Землі.

(Літали літаком, купляти товари з інших країн, часто їздити автомобілем, не сортувати сміття, використовувати електричну сушарку, їсти м'ясо щодня, не економити електроенергію, не здавати вторинну сировину у пункти прийому вторинної сировини, купляти овочі та фрукти з теплиць, ...)

Робота в групах

Метою даної вправи є, працюючи у групах, визначити негативні ознаки впливу клімату на соціальне, економічне, екологічне середовища та зрозуміти глобальність проблеми змін клімату.

Учасники діляться на групи, кожна група має записати на плакаті, які негативні ознаки впливу клімату на певне середовище.

Вплив на соціальне середовище – це вплив на людей.

(Від різких змін клімату страждають люди похилого віку і з хворобами серця і судин, відбувається міграція людей, інфекційні захворювання, хронічні хвороби, смерті чи каліцтва під час пожеж повеней, ураганів, тощо)

Економічне середовище – вплив на фінанси, бізнес.

Екологічні – вплив на природу.

(Зростає температура повітря, танення льодовиків, затоплення територій, посухи, урагани, повені, зникнення біорізноманіття,...)

РЕЛАКСАЦІЯ

Вправа «Австралійський дощ»

Метою даної вправи релаксації є відпочинок, зняття напруги.

Інформативна хвилинка «Діти проти змін клімату»

Метою даної вправи є ознайомлення учасників із протидією змінам клімату дітей країн Європи.

(Грета Тунберг, діти Великобританії, Швейцарії, тощо)

Рольова гра «Сьогодні я…(журналіст, вчитель, політик, міліонер, житель планети Земля)»

Метою даної вправи є складання плану дій для боротьби зі змінами клімату від осіб, якими виступають учасники рольової гри.

Учасники тренінгу діляться на 5 груп: журналісти, вчителі, політики, міліонери, жителі. Кожна група пише ряд дій для боротьби зі змінами клімату від осіб, якими виступають.

IV. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

Вправа «Послання у майбутнє»

Метою даної вправи є написання послання у майбутнє, що учасники планують зробити для протидії змінам клімату.

Лист-послання закривають у пляшку. На завершальному етапі циклу тренінгів читають послання та визначають чи виконали заплановане.

Вправа«WOW» і «OOPS» на справдження очікувань

Метою даної вправи є визначення справдження очікувань.

Учасники розповідають чи справдились їх очікування від тренінгу, які вони писали на листочках. У форматі «ВАВ – позитивне, УПС – не сподобалось, хотілося б ще дізнатись…».

Вправа побажань «Розквітаючі квіти»

На квітах учасники пишуть побажання для нашої планети, закривають їх пелюстки пелюстки і пускають на воду. Спостерігають чи розквітне їхня квітка чи справдиться побажання.

Закриття тренінгу. Підведення підсумків.

Використані джерела:

1. Інтеграція кліматичних знань в освітній процес закладів загальної середньої та позашкільної освіти (збірка конспектів уроків, занять та виховних заходів учасників Циклу тренінгів з кліматичної освіти «Клімат змінюється. Час діяти!). – Тернопіль, 2018. – 233 с.
2. Балабух В., Мірошниченко К., Пруцакова О., Халаїм О. Посібник «Граючи, змінимо світ». – К., 2016. – 44 с.
3. https://uk.wikipedia.org/wiki/#Джерела
4. https://www.amnesty.org.ua/zmina-klimatu/

ГРА-ВІКТОРИНА «ЩО? ДЕ? КОЛИ?» В ОНЛАЙН-ФОРМАТІ: ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ

Сьома Світлана Олексіївна
к.п.н., методист,
комунальний заклад Сумської обласної ради – обласний центр позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю

I. Ресурсне забезпечення онлайн-гри-вікторини

№	Обладнання	Призначення	Відеоінструкції по роботі з онлайн-сервісами
1.	Мережа Інтернет	Забезпечення онлайн-комунікації всіх учасників онлайн-гри-вікторини	
2.	Сервіс для проведення онлайн-конференцій Zoom	Гра-вікторина проводиться в онлайн-форматі в режимі Zoom-конференції	- https://youtu.be/EA8j8nFBF7k?list=PLtO5XqwgJChiiJ2Uqbx_JJrHIpFc9zVXp - https://youtu.be/RPYp9WBu474?list=PLtO5XqwgJChiiJ2Uqbx_JJrHIpFc9zVXp - https://youtu.be/P5RDrXeivJ0?list=PLtO5XqwgJChiiJ2Uqbx_JJrHIpFc9zVXp - https://youtu.be/yQT33OXut60?list=PLtO5XqwgJChiiJ2Uqbx_JJrHIpFc9zVXp
3.	Сервіс Random	Проведення онлайн-жеребкування для визначення 6 учасників команди гравців та її капітана	https://www.random.org/lists/
4.	Застосунок для створення та відтворення презентації Microsoft Office Power	Презентація запитань онлайн-гри шляхом демонстрування екрану в Zoom-конференції	Microsoft Office Power Point

	Point		
5.	Сервіс для створення інтерактивних завдань Wordwall	Створення та демонстрування інтерактивного барабана гри і запитань в режимі Zoom-конференції	- https://youtu.be/E0M8if7l-64 - https://youtu.be/ejDAjbOYA4Y - https://youtu.be/CFv05L0ZVZw - https://youtu.be/H-hyxkGxEqc

II. Етапи онлайн-гри-вікторини «ЩО? ДЕ? КОЛИ?»

1. Обрання команди учасників та її капітана.

Обрати команду учасників онлайн-гри-вікторини можливо шляхом проведення «прозорого» і зручного онлайн-жеребкування. Для його організації найкраще підійде «рандомайзер»: https://www.random.org/lists/. Цей випадковий генератор допоможе визначити як склад учасників так і послідовність, капітана, а також підвести підсумки жеребкування.

Принцип роботи онлайн-сервісу досить простий потрібно вписати або скопіювати у форму список учасників (вихованці гуртка, які виявили бажання пограти в гру) і покластися на волю випадку (рандом). Онлайн-програма дозволяє створити наочний список. Наприклад перші 6 рандомно обраних учасників і будуть у складі команди. Із цих шести учасників також рандомно обираємо її капітана. Інші вихованці будуть глядачами. Список обраних можна продемонструвати, поділившись екраном і представити як доказ чесності жеребкування. Кожен учасник має право перевірити, чи був він включений до списку.

2. Обрання місця проведення.

Крок 1. Завантажте та встановіть на свій комп'ютер програму Zoom. https://zoom.us/

Крок 2. Створення відеоконференції.

1. «Запланувати» й ввести всі необхідні параметри (дату та час, налаштування для вас, як організатора, та учасників). Після цього на екрані з'явиться шаблон листа з запрошенням, який необхідно скопіювати та надіслати учасникам.

2 Запросити інших учасників можна у чотири способи: 1. надіславши лише посилання на конференцію (для цього зайдіть у розділ «Конференції», натисніть кнопку «Показати запрошення на конференцію» й скопіюйте посилання після фрази «Підключитись до конференції Zoom»); 2. відправивши ідентифікатор конференції (9-значний код, вказаний в описі заходу в розділі «Конференції») та пароль; 3. розіславши лист-запрошення; 4. додавши необхідних учасників одразу після початку конференції (ввійдіть в конференцію, натисніть на кнопку внизу «Запросити», потім оберіть зі списку «Контакти» потрібних людей). При під'єднанні учасників до відеозустрічі, ви почуєте сигнал та побачите кнопку «Приєднати до зустрічі». Натисніть цю кнопку і ваш гуртківець стане повноправним учасником онлайн-гри.

3. Проведення онлайн-гри.

Крок 1. Демонстрація завчасно підготовленої презентації онлайн-гри. Для початку демонстрації презентації натисніть кнопку «Спільне використання» на нижній панелі вкладок в додатку Zoom і виберіть вікно програми (або весь Робочий стіл) для демонстрації.

На окремих слайдах презентації мають бути відображені запитання до команди учасників, щоб в онлайн-режимі вони могли не тільки чути запитання від ведучого, а й самостійно прочитати його з екрана монітора.

На кожне запитання команда має час для обговорення до 1 хв. Тому важливо попіклуйтеся про таймер часу Це може бути приєднаний звуковий аудіо файл до слайду презентації з відліком часу до 1 хв. Таким чином можна організувати й музичні паузи між запитаннями, тощо.

Крок 2. Демонстрація інтерактивного онлайн-барабана гри із запитаннями вікторини. Для цього завчасно необхідно створити такий барабан у сервісі інтерактивних завдань Wordwal. На барабані мають бути зображені пронумеровані конверти (усього 12), зокрема й бліц-запитання, що складається із трьох запитань на обговорення яких відводиться по 20 сек.

Продемонструвавши учасникам команди колесо що крутиться, випадає якийсь один лист із номером. При цьому ведучий зачитує запитання під цим номером, одночасно демонструючи його в презентації, щоб усі могли не тільки чути ведучого, а й прочитати запитання.

На обговорення запитання команді відводиться 1 хв. (Ведучий включає таймер). Після цього команда починає обговорювати лист та шукати правильну відповідь Обговорення відбувається онлайн. Після закінчення часу, що був відведений на обговорення, капітан команди призначає гравця, який буде відповідати. У разі правильної відповіді команді нараховується перше очко. Далі ведучий видаляє лист із запитанням, що був уже відкритий на барабані і знову запускає колесо. Так триває до кінця гри поки всі листи із запитаннями не будуть відкриті.

4. **Підведення підсумків онлайн-гри.**

Гра-вікторина вважається закінченою, коли всі листи перебрано, а кожен учасник команди мав змогу дати відповідь на запитання. Гра повинна бути динамічною і проводитись за 1 годину. Найкращі «знавці» нагороджуються подарунками (віртуальними).

Після закінчення відеозустрічі натискаємо кнопку «Закінчити конференцію» та підтверджуємо закінчення відеоконференції для всіх.

Зверніть увагу! Після 30 хвилин зустрічі надійде попередження, що час зустрічі спливає. У такому разі всі учасники можуть повторно приєднатися до відеоконференції і гру можна продовжити на наступні 30-40 хв.

Зразки запитань

(запитання, що «надійшли» листами, зачитує ведучий)

1. Лист надійшов від відомого народного цілителя з села Тихого Миргородського району Полтавської області Матвія Севериновича Насінченка, давнього любителя й шанувальника нашої гри. Ось що він пише: ***«У давнину, а подекуди й до цього часу, під час обряду сватання дівчина, відмовляючи парубкові, підносила йому гарбуза. Що, крім відмови, це мало означати? Чому з усієї городини підносили саме гарбуз?»***

2. Проти нашого клубу грає капітан далекого плавання з Одеси Дмитро Чорноморський. ***«Колись, - пише капітан, - до нас: на корабель прийшов найматися молодий матрос. На моє запитання: «Чи брали ви участь у далеких морських плаваннях?» він відповів: «Так, наш океанський лайнер вийшов з гавані лондонського порту і кинув якір біля берегів Саргасового***

моря». «Молодий чоловіче, у Вашій відповіді є дві суттєві неточності», - сказав йому я. Які саме неточності?»

3. Запитання від учениці другого класу закладу загальної середньої освіти № 151 міста Києва Оксанки Добридень: ***«31 грудня 2011 року наша родина отримала телеграму, в якій родичі вітали нас з Новим роком. На телеграмі стояла дата відправлення - 1 січня 2012 року». Як таке могло статися? Звідки могли надіслати таку телеграму? Можливо, сталася помилка?»***

4. Нам пише пенсіонерка з села Старі Осокори Києво-Святошинського району пані Ганна Іванівна Пампушка: ***«Що це таке, діти? Вона зупиняє кров, виховує й годує, хоч її всі і бояться».***

5. Проти клубу знавців грає історик, знавець античного світу Петро Юхимович Шершень з міста Кам'янця-Подільського. Він пише ***«На давньоримських паперових грошових одиницях стоять такі позначення їх цінності: C, D, X, M, L. Розташуйте, будь-ласка, банкноти в порядку зростання їх номіналу. Чи можете ви сказати, яка з цих купюр фальшива?»***

6. Проти нашого клубу грає 88-річний мешканець Києва Павло Петрович Пам'ятний. Він згадує: ***«Мій батько любив розповідати, як у 1892 році він запропонував коханій дівчині (своїй майбутній дружині і моїй майбутній матері) проїхатися новою дивиною. Причому ця нова дивина вперше у тогочасній Російській імперії з'явилася саме в Києві. Що це була за дивина, панове?»***

7. Лист надійшов від мисливця-промисловика з Вінниці Кузьми Андрійовича Стріленка. Він пише ***«Геологи однієї з експедицій в одному районі натрапили на розсип діамантів. Проте це відкриття не зацікавило геологів. До місця знахідки геологів негайно був викликаний слідчий прокуратури та загін міліції. Чому?»***

8. Лист надійшов з далекого Китаю. Його написав учитель української мови з міста Нанкіна Сиджу Начекінь. В його листі міститься така китайська загадка:

Через тебе я побив себе,

Через мене я побив тебе,

Убив тебе,

Та кров текла моя.

9. Лист прийшов з села Зачароване Чернігівської області. Написала його вчителька української мови та літератури Олександра Петрівна Величко. ***«Шановні знавці, - пише вона, - яка річка, незважаючи на те, що є лівою притокою, у прадавні часи була назвала правою і називається так досі?»***

10. Запитання надіслали учні школи села Велика Британка, що на Волині. Школярі пишуть: ***«Наприкінці XIX століття в одному з портових міст Англії під час спортивних змагань один із підприємців, який займався виготовленням спорядження для рибалок, запропонував свої послуги спортсменам і судцям, коли виникла сумнівна і суперечлива ситуація. Що саме сталося?»***

11. Лист від славетного письменника Юхима Безодні: ***«В античні часи вчителі, які навчали своїх учнів письму, рекомендували частіше змінювати стиль, аби писати краще. Чого стосувалася ця порада?»***

12. Цей лист надійшов від миколаївського школяра Андрійка Морякова. Ось що він пише: ***«Згідно з дослідженнями вчених-психологів, мандрівників, мореплавців у скрутній ситуації ми не завжди правильно користуємося тим, що маємо під рукою. За умови, що корабель, на якому ви подорожували, вранці потрапив в аварію (а радист встиг передати повідомлення в ефір, вказавши свої координати) і повільно потопає за 200 км від африканського узбережжя в екваторіальній зоні, який один предмет із запропонованих ви перш за все візьмете з собою до рятувального човна і чому? Шоколад, хустинка, прісна вода, ніж, люстер ко, спінінг, засіб для відлякування акул, рушниця, акваланг, компас, їжа, мотузка?»***

13. Лист надіслала співробітниця Зоологічного музею міста Старцевська пані Людмила Зооложенко. Ось що вона пише: «Відомий український палеонтолог Калениченко після особливо вдалої експедиції спорудив на власний кошт пам’ятник. Ця подія сталася у 1841 році в селі Кулешівці (нині Сумська область). Скажіть, будь ласка, чий барельєф був зображений на цьому пам’ятнику?»

14. Лист із запитанням надійшов від історика, знавця античного світу Дмитра Ставрідіса з міста Балаклави. Він пише: ***«Колись у Давній Греції вважалося, що деякі рослини символізують людські почуття та пристрасті. Коли подружжя вивішувало над дверима свого будинку листя буряка, всі знали, що до цього дому заходити не варто. Що саме відбувалося в цей час у домі з буряковим листям над входом?»***

15. Лист надійшов до нас від мандрівника Андрія Петровича Заливахи, майстра спорту з міста Бородянка Київської області. Ось що він, зокрема, написав: ***«За традицією, яка склалася в містечку Бабікан на острові Ява в Індонезії, раз на рік сухий кокосовий горіх вимочують в керосині, чекають настання сутінків і... Втім, що відбувається після цього, маєте розповісти ви».***

Відповіді

1. У насінні та м’якоті гарбуза містяться заспокійливі речовини. З давніх-давен відвар гарбузового насіння та м’якоті використовувався в народній медицині як транквілізуючий (заспокійливий засіб). Тож дівчина, повідомляючи хлопцеві про відмову, ніби хотіла сказати йому в такий спосіб заспокійливі слова.

2. Лондон не може приймати океанські судна, оскільки стоїть не на морі. Саргасове море - єдине у світі, яке не має берегів.

3. Годинні пояси розміщуються зі сходу на захід. Така телеграма могла надійти до Києва з будь-якого міста, розташованого в іншому годинному поясі на схід від Києва.

4. Кропива.

5. X - 10, L - 50, C - 100, D - 500, M - 1000. Але всі банкноти - фальшиві. У Давньому Римі не було паперових грошей.

6. Це був електричний трамвай, який вперше в Російській імперії з’явився в Києві у 1892 році. До речі, це був другий трамвайний маршрут у Європі.

7. Діамант - це не природний матеріал, а відшліфований, огранований алмаз. Тому такі «розсипи» могла зробити тільки людина.

8. Комар.

9. Десна (мовою наших пращурів - «права»).

10. Так на футбольних воротах вперше з’явилася риболовецька сітка.

11. Стиль - спеціально загострена паличка для письма на глиняних дошках.

12. За вказаних умов потрібно якомога довше протриматися до підходу рятівників, подаючи сигнали у чому допоможе люстерко.

13. **У 1839 році на околиці села Кулешівка в період розкопок Калениченко відкопав неушкоджений кістяк мамонта.** Саме цій події і присвятив він **відкриття пам’ятника,** на якому був зображений мамонт.

14. Буряк і його листя символізувало в Давній Греції розбрат і суперечки. Коли над дверима вивішували бурякове листя, це означало, що в родині сваряться.

15. Досі в містечку Бабікан на острові Ява відбуваються матчі з «вогняного футболу». Кокосовий горіх підпалюють, і він править за м’яча. Матч відбувається вночі, футболісти грають босоніж і демонструють свою хоробрість і вправність.